

EGYETEMES REGÉNYTÁR

FORGÁCH SIMON

RÁKÓCZI KORABELI REGÉNY

IRTA

WERNER GYULA

NEGYESEDIK

KÖTET

BUDAPEST 1908

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

Andrássy-út 10.

Minden jog fenntartva.

Országos Széchényi Könyvtár
14.964/XXIV.16.

I.

Halál árnyékában.

Abban az időben, főleg várakban, nem igen voltak tökéletes kutak. Az is igaz, inkább jó borral, mint rossz vízzel élt a vitézi rend.

Négy nap mulva azután, hogy a vén strázsamestert elüldözte, Forgách éjszaka arra ébredt, hogy teste csupa tűz.

Korsó viz állott éjszakánkint az ágya lábánál. Érte nyult, a sötétben nyakon fogta, kiitta az utolsó csöppig.

Még nem virradt, mikor fölébredt. Feje nehéz volt, keze-lába jéghideg. Ha éjszaka lánggal égett, most didergett. Jobban magára huzta a pokrócot. Többször nyujtózott és ásítózott.

Reggel a várnagyot hívatta. Ekkor már fogai vacogtak és görcs állott a lábába.

— Nem étettek meg? — kérdezte tréfálkozva Kelementől, a ki sietve jött föl a lépcsőkön, így hát levegő után kapkodott, mire fölért.

— Ne mondjon ilyet, édes méltóságos uram. A fejedelem kerébe töretne! Valóban méregkeverőknek néz bennünket? Engem, a ki minden reményemet, képzeletem minden légvárát méltóságod nagybecsü életére épitem?

A jó úr szeme könnybelábadt.

Forgách a pokrócot fölhozta az álláig. A várnagy alig értette, mit mond.

— Csak villámlás volt... Az a bajom, eddig minden embernek hittem. Megjártam vele... Most már nem hiszek senkinek... Gyanakszom mindenkire. Talán többre megyek. Van-e a közelben orvos?

— Van ám a közelben javasasszony. Meggyógyít az minden nyavalyát. Érte küldök.

Forgách babonás volt. Rámondta: jó lesz.

Délután megjött a javasasszony. Két hajdu hozta be a másfélórányira fekvő cigánytanyáról. A cigányok azt hitték, égetni viszik, a minék nagyon megörültek.

Azt tartották róla, hogy boszorkány. Holdvilágnál, keresztutakon szedett füvel, pénteki napon hollófészekben talált kővel, gyikok meg békák epéjével, égetett csont porával, koporsóból letördelt szilánkkal gyógyította a betegeit. Ráolvasással rontotta meg az ellenségeit.

A kapus szenvedő képpel eresztette le a dobogót. A vén cigányasszony rásandított.

— Tán a foga fáj, galambom? Mert az dulja úgy föl az ábrázatot, mint a tatárjárás. Ujhold péntekén álljon az ajtó közepébe, tekintsen föl a holdra és mondja el háromszor: „Isten jó napot új hold, új péntek! Akkor fájjon az én fogam, mikor háromféle hust eszem: gyikhust, kigyóhust, békahust.“ Meglássá, kiáll a fogából a fájás s vissza sem jön többet. „Akkor fájjon...“ ebben van a huncutság. Mert, mikor eszik kapus uram gyikpecsenyét, meg békabecsináltat, meg kigyópörköltet? Ugy-e, soha?...

A kapus hátbavágta.

— Mikor lesz még ujhold péntekje? Ha addig fájna, elpusztulnék.

A hogy a várnagyhoz vitték, utközben meglátott egy golyvás hajdut.

— Meg akar-e szabadulni vitéz uram a golyvájától?

— De meg ám... Gondolom, a rózsám jobban szeretne, ha vékonyabb nyakam volna. A mundér-mester sem bánná, sok posztó kell így a galléromra.

— Van-e fekete macska a várban?

— Van. Két napja kölykezett meg.

— Éppen jó: még nem nyilott ki a szemök. Egyiknek szemén huzzon át piros cérnaszálat, kösse a nyakára. Elvesz tőle a golyvája.

— Ordög szánkázzék a hátadon: piros cérnát nem kötnék föl a lelkiüdvösségedért sem. Csiklandós nyakam van s a vékony, piros vonal a hóhérpallost juttatja eszembe. Brr!

A cigányasszony sötét szeme tele volt kárörömmel.

— Jó pedig, ha a hóhérpallosra a kurucok mindnyájan rágondolnak...

A vitéznek eszébe jutott, hogy a várnagy fiatal cselédje mennyire megörülne a nyaka vékonyodásának. Kért tőle egy szál piros cérnát. Nem volt. Végre Rozinak mentőgondolata támadt. Kifejtett egy szál fonalat az ingválla piros kivarrásából.

Együtt mentek a félszerbe, a hol a fekete macska — egy fahordó kosárban — megfiadzott.

A fiatal anya féloldalt feküdt. Hogy a kölykei hozzáférjenek, mind a négy lábát kinyújtóztatta. A kétnapos macskák igazán aprók voltak. Alakjuk, csíkos farkuk, a fejük formája olyan, mint a liliputi tigrisé. Az éltető emlőt ke-

resték, de nem találták meg. Hol az oldalába, hol a vékonyába döfködtek az anyjuknak.

Rozi gyönyörködve nézte a családi jelene-
tet. A macska, mintha sejtené, hogy a kosár fölé
hajló fiatal emberpártól nincs mit tartani, zöld-
fényü szemével félelem nélkül tekintett rájuk.
Fejét kissé fölemelte, máskülönben zavartalanul
átadta magát anyai örömeinek. Menekülésre
nem gondolt.

— Nincs köztük fekete — tört ki a kato-
nából a megkönnyebbülés. — Mind csíkosak,
meg sárgák, hálistennek.

— Ez az egy fekete... — lohasztotta le
reménykedését Rozi és vigyázva érte nyult.

A macskaszem más, mint a kutya szeme.
Nem tud örömmel hálakodni, hűségesen, kedve-
sen nézni. Valódi ragadozó nézése van: hideg,
sunyi, gyűlölködő.

A hogy a kicsinyét mellőle elvették, szeme
bizonytalanul hunyorgott, szembogara az ijedt-
ségtől kitágult. Nyávogott is, de csak halkán.

Rozi vissza is tette rögtön. A macska bi-
zalmát azonban eljátszotta. Gyanakodva követte
azontul minden mozdulatát.

— Szeretnéd-e, ha megapadna a nyakam?
— kérdezte a hajdu, megfogva a kezét.

— Miért kérdezi?

— A javasasszony azt mondta, elmulasztja.
Fekete macskakölyök világtalan szemén vörös-
fonalat kell áthuzni... Azt kössem rá.

Rozi a macskacsaládot nézte; az apróságok
gyámoltalan nyüzsgését, világtalan szemüket,
reszkető, kicsiny, kedves mivoltukat. Megesett a
szive rajtuk.

— Így már megszoktam, amugy szokni
kellene a látásához.

A hajdu érezte, a leányból a szájalom beszél.

— Most még vak ugyis. Nem tudja, mi a látás. Nem sokat veszít vele, ha kifakasztom a szemét. Ha nem bántom is, mi lesz vele? Ugyis elássák...

Beszélhetett Rozinak. Azt már hatalmába kerítette a boldog anyaság látványa. Makacsul megmaradt a mellett, hogy neki galambban is kedvesebb a golyvás galamb.

Rá kellett hagyni.

A cigányasszony azalatt a várnagy színe elé került. A mig Kelemen javában magyarázta, micsoda nagy urhoz hivatta, egyszer csak megszólalt:

— A tekintetes várnagy urnak szemölcse van.

Kelemen odakapott a homlokához, a hol jókora szemölcs éktelenkedett.

— Van annak, a ki meg nem iszsza.

— Elmulasztom, csókolom a kezét-lábát... A legelőről hazatérő marha szájából szedje ki a füvet. Napkelte előtt menjen vele a mezőre, hajnali harmatban fürdesse meg. Ujhold vasárnapján háromszor érintse meg vele a szemölcsöt. Meglássa: használ.

— Majd megérintem ám az érzékenyebb részedet mogyorófpálcával, adta vasorru bábjája, ha tavaszi kurát irsz elő, télen.

A cigányasszony ráncos, fogatlan szája nevetésre huzódott.

— Bezzeg másképp beszélt volna várnagy uram is ezelőtt husz esztendővel. Simogató keze lett volna a nádpálcám. Nem vetette volna ugy meg az érzékenyebb részeimet... Másképp is elmulik ám a szemölcse.

Küldje ki a legelőkelőbb foglyát az erdőbe. Senki se kíséresse. Kerestessen vele fenyőmagot termő fenyőfát. Ha talál, vágja ki, gondoljon várnagy uramra és mormogja: „Ihol te fa, én téged úgy váglak, hogy soká friss ne lehess; hogy kiszáradj és valamint te kiszáradsz: azon emberen is elszáradjon a szemölcs.“ Ez csak téli kura?

— Hogyisne, hogy fakeresgélés ürügye alatt az előkelő foglyom elillanjon. Ezért az orvosi tanácsért letaszitanálak a bástyáról, ha éppen az előkelő foglyomra való tekintettel nem volna rád nagy szükségem.

— Előre! Hozzá vezetlek. Aranynyal fizet, ha meggyógyítod; Krasznahorka legnyirkosabb tömlöcébe vetlek, ott rothatsz meg, ha nem segítesz a baján.

Mikor a javasasszonyt Forgáchhoz bevezették, már alkonyodott. A sötétben egvik sem láthatta a másikat. De bár láza volt és érzékeire fátyol ereszkedett, e fátyolon keresztül is fülébe nyilalt a javasasszony hangja, a hogy hajlongó alázatossággal jó estét kívánt.

— Ez a szipirtyó jósolta meg, hogy négy esztendeig rab leszek.

A várnagy meggyújtotta a gyertyát, rávilágított a javasasszonyra.

— Ha ennyire ért a jövőmondáshoz, talán meg is gyógyítja méltóságodat.

A cigányasszony közelebb lépett az ágvhoz.

— Csak ránézek, már tudom: hideglelése van a szép embernek. A várnagy ur irástudó. Elmondok egy abrakadabrárt. Éhgyomorra visszafelé kell leírni egy darab papirosra. Az a fő: egy szót se szóljon, a míg írja, be ne porozza s a holdvilágnál szárítsa meg. A gróf ur meg kösse

a jobb hóna alá, ott viselje. Sok száz embert szabadítottam meg így a hidegleléstől...

Forgách könyökére támaszkodott.

— Megpróbáljuk. A mint lesz, úgy lesz... ha tudsz a csillagokban olvasni, azt az egyet mond meg: kitöltöm-e itt a négy esztendőt?

A cigányasszony kerülte a kérdés lényegét.

— Jobb, ha kitölti... Legalább nem lesz a nagy gallyak között, a miket a vihar végképp letör... Eljön az idő, a mikor az ürgét is irigyelik sokan. A gróf urnak legalább nem kell lyuk után nézni, mikor a sok fényes, hires vitéz magának mind lyukat keres.

Forgách boszusan intett.

— Adjanak neki évszáz forintot. Azután dobják ki. Bolondokat beszél... Most nincs itt Csontos, hogy moresre tanítaná.

— A strázsamester?... Annak, verje meg a devla, kemény marka van...

Kituszkolták.

A Logy leértek az udvarra, Kovács megmotoztatta. Nem találtak nála semmi gyanusát. El kellett bocsátani...

— Hej, de kevélykedik ez a csinos palotás vitéz ur... Pedig eljön az idő, az ezüstkapcsot úgy lehullatja a köntöséről, mint páva a tollát. Börtönben és zálogos zsidónál végződik a kuruc dicsőség! — rikolta csufondárosan, de a katonák kiröpitették a fölvonó hidon, hogy lába sem érte a földet.

Forgách betegsége nem mult el, hiába kötötték a javasasszony abrakadabráját a hóna alá. Negyedik nap rároly láza volt, hogy félrebeszél.

Csontos, a hogy megtudta az ura betegség-

gét, irt Bercsényi titkárának és irt Tavar-nokra is.

Bercsényi a maga tábori orvosát küldte el Krasznahorkára. Az orvos kimerítette az akkori idők minden orvoslásmódját: a friss levegőtől való teljes elzárást, a dunnákkal, bundákkal és erős szerekkel való rettenetes izzasztást, az érvágást, a köpülőzést.

Mindez keveset használt. Az örökös láz és teljes étvágytalanság kimerítették a beteg erejét.

Vagy önkivületben volt, vagy mint a darab fa, lehunvt szemmel, testileg-lelkileg kifáradva, mozdulatlanul feküdt.

Ilyenkor folyton változó színeket látott. Veres, kék, sárga, rózsaszín szikrák gyuladtak ki a homályban és táncra kerekedtek. Majd szürke, egyhangu színek végtelen sivataga következett. Fehér hómezők ragyogtak. Azután elsötétült minden. A feketeséget tüzes, színes vonalak szeltek keresztül-kasul. Csodálatos, az életben soha sem látott, merész színvegyületek kápráztatták el.

Fülében melódiák zengtek. Különösen egy dal, a melyet valamikor utszéli olasz osztériában hallott. Maga is folyton e dalt dudolta. Ő legalább úgy hitte, holott ajka meg sem mozdult, csak fejében képződött az ének, mint a hogy a gondolat.

Csontos nem esett kétségbe; kivüle a várbán mindenki.

Kelemen elátkozott lélek módjára járt-kelt az üres, hidegtől hangos szobákban. A gácsi várnagyságról nem is szólva, szívből jövő sajnálkozás fogta el.

Képzeletében már elvonult a temetési menet. Hat fehér lótól vont gyászszekér; fáklyák,

katonaküldöttségek, rozsdás mozsarak vakkantása. Mert e derék mozsarak nagy része mikor szolt, bátran alföldi tanyán gondolhatta magát az ember. Késő este van. A hold fölkel és fehér, nyugodt fényével elönti a vidéket. Idegen szerző zörgése hallatszik a dülőuton. A komondorok rárohannak és megugatják. Hangjuk olyan, mint a krasznahorkai mozsaraké . . .

A hat fehér lóhoz különösen ragaszkodott Kelemen uram. S ahhoz, hogy talpig fehérben legyenek a fáklyavivők. A koporsó ezüst legyen, fehérruhás leányok tartsák a szalagját. Ugy temessék Forgácht, mint a hajadonokat és ifju legényeket szokás, mert a miért elzárták, ártatlan ő abban.

Kovács buskomor lett. Sürgette, hívják vissza. Viz, levegő itt ártalmára van. Megrozsdásodik a tétlenségben. Vágyódik az udvari élet után. Nem állja ki sokáig a fejedelem imádott személyének látása és szolgálata nélkül.

Palotások és hajduk is részvétellel hallgatták a betegszoba nyugtalanító hiteit.

A vén strázsamester önfeláldozásáról, ápolásban való ügyességéről legendákat szöttek.

Ő maga nem ért rá szóbaállani a fiukkal, de abban egy pillanatig sem kételkedett, hogy a gróf fiatal életerejé legyőzi a súlyos betegséget.

A válság napján délután igen rosszul lett Forgách. Láza és kegyetlen hidegrázása volt ugyanegy időben. Hol, ha tüzes lávát bocsátottak volna rá, az sem lett volna elég meleg neki, úgy fázott; hol lehajigált magáról minden takarót, úgy lángolt a vére.

Este félhatkor a hidegrázás oly erős volt, hogy Csontos fakanál nyelével sem tudta az

összeharapott fogait szétfeszíteni, mikor orvos-ságot kellett beadni. A vad, erőszakos rángások félölnyire fölhajigálták ágyából, mintha neki-vadult hullámok emelgetnék.

A strázsamester nem engedett be senkit. Kelemen az ajtónál leselkedett. Ott várta a halálhírt. A fekete zászlót már előszedte a pad-lásról.

Bent Csontos nézte a fiatal életerők tusá-ját a halállal. A heves hidegrázás nem ijesz-tette meg.

— Nagy paraszt az uram nyavalyája. Nem tud becsülettel távozni. Csapkodja az ajtókat, döngeti a padlót, lármát üt, a helyett, hogy láb-ujjhegyen osonna el. Mert vége van . . . Most takarodik ki az ebszülte.

A roham félóraig tartott. Utána a beteg mély, csendes álomba merült.

A strázsamester fölszította a tüzet, el-állította a kakukos órát, nehogy fölkelte az alvót hangos ütésével, a fatáblákat bezárta, a sarkan-tyus csizmát lerántotta a lábáról. Mezitláb ki-ment a folyosóra, hogy aludni küldje a didergő várnagyot.

— Megusztuk a bajt . . . Menjünk aludni. Jó éjszakát. Azzal befordult, pedig a várnagy szerette volna még kifaggatni egyröl-másról.

Leült az ágy szélére. Az ura lesoványodott, fehér keze a takarón feküdt, lehajolt és megcsó-kolta. Kemény katona létére nem szokta meg a hízkelkedést. Még a szeretete és ragaszkodása is inkább bivalybörpáncélhoz hasonló, mely ha oltalmazza is, mereven eláll a testtől, mintsem selyemköntös, a mely puhán és lágyan rásimul arra, a ki viseli.

Hanem ez ellágyulásának nem volt tanuja senki és Forgách sem fogja soha megtudni.

A sok virrasztás kimerítette őt is, feje előre biccent, ültében elnyomta a buzgóság.

Forgáchnak kínos álma volt. Mintha szemben lett volna a fejedelemmel, bejárói, hadsegédei és udvari emberei jelenlétében.

Forgách a szabadulásáért esengett nagy sirással és sok szép, istenes mondásokkal. A szolgák is mind kérték az urukat, bocsátaná el, látván ártatlanságát.

A fejedelem megparancsolja Perényinek, hogy hóhért hozzon, papot pedig ne, mert elütteti a Forgách fejét.

Perényi hozza a hóhért, de a helyett hogy Forgáchot bántaná, a fejedelemnek megfogja a balkarját és azt mondja: térdepelj le, ma elütik a fejedet.

Mondja a fejedelem: Nem én vagyok Forgách.

Forgách is azt mondja: Itt vagyok én.

De Perényi csak letérdepelteti a fejedelmet.

— Az Isten megparancsolta, hogy ölesselek meg, a ki annyi magyart rávettél és elvesztettél.

A hóhér megcsapta pallosával a Rákóczi nyakát.

— Sokakat kinoztál... én is megkinozlak — mondá s a fejét kettéhasította.

Forgách eliszonyodott.

A hóhé német ruhában volt.

Ebben a küzködésben fölébredt. Csurotu viz volt. Oly erős izzadás lepte meg, hogy inge, lepedője, párnája, takarója, mindene facsaró

viz lett. Didergett a hideg veritékben. Mint fa a mézgát, kiizzadta a betegségét.

Érezte, hogy él és a gyógyulás útjára lépett. Előbb az eszmélete tért vissza. Feje megtisztult, mint otthon a tavarnoki kert, ha fölszáll róla a köd. Tekintete lassan végigjárt a szobán. Megismerte a tömlöcét. Az éjjeli mécs fényét — nehogy szemébe süssön — valaki gondosan elfödte a Zrinyi könyvével.

Bágyadtan mosolygott. Mint a napban, a szellemnek oly vakító fénye világít e könyvben. Nagyobb fényt állítani a kisebb fény elé: kitől eredt e furcsa gondolat?

Nem kellett sokáig keresnie. A vén strázsmester ott aludt édesdeden az ágya végében. Elállította a kakukos órát, holott szegény öreg, ő maga úgy hortyogott, jobban sem kell. E megfigyelésen Forgách újra mosolygott.

Világosan emlékezett rá, hogy elzavarta, most megnyugtató volt, hogy maga mellett érezte a leghüségesebb emberét.

— Nagy beteg lehettem; de már elmúlt. Meddig tartott vajjon? Semmire sem emlékezem... Sok vadat összebeszélhettem... — tűnődött nedves, hideg vánkosán. Furcsa, hogy ez a vén antikrisztus ápolt a feleségem helyett...

Hirtelen megborzongott. Megtapogatta az ágyát, takaróját.

— Akár a Tisza vizében feküdném... Ez így nem jó lesz. Felköltöm Mihályt.

Szólítani próbálta; a hangja gyöngye volt. Alig hallatszott.

— Talán diszkant-énekest akartak belőlem csinálni, a mig beteg voltam, férjem uraimék?

A visszatérő élet bizonyosságául bohókás humora is megcsillant. Hogy erőtlen volt a hangja,

mindjárt a kappanhangu háremőrök szomorú sorsára gondolt.

A nyirkos hidegség ismét megborzongatta. Bár kissé nehezeire esett, fölült és Csontos hosszú bajuszát megcibálta.

Az öreg álmában azt hitte, leánykéz nyul hozzá.

— Ne legyeskedj, hugom — dünnyögte, de fölébredt rá.

Szeme a Forgách tekintetével találkozott. Nem a haragossal, gögössel, megvetővel, a mivel elüzte, hanem a régi, nyájas, kedves szemeivel.

— Kis gazdám, egyetlen, drága, jó kis gazdám!

Nem tudott egyebet mondani. A szeméből szakadt a könnyü; boldogságában, hogy Forgách jobban lett és örömeiben, hogy nem haragszik már rá.

A nedves ágy hamar észretéritette. Az urát ügyesen, gyors kézzel szárazba tette. Más derék-aljat, lepedőt, friss párnákat csempészett alá és két meleg, gyapjutakaróval állig betakarta. Ez idő alatt egy szót sem váltottak.

Mikor fölmelegedett, Forgách visszaemlékezett az álmára.

— Nagyon rossz álmom volt, Mihály... Gyötrelmes, gonosz álmom. A fejedelmet helyettem lefejezték. Az izzasztott így le... Adja Isten, a rossz álmom jót jelentsen mind a felséges fejedelemnek, mind a hazának... Én nekem is, szegény rabnak...

— Álom: esős idő — felelte a vén strázsmester kezével legyintve... — Nem aludnánk még egy sort? Okosabb volna.

— Megpróbáljuk — mondta Forgách.

Egy ideig a szoba padmalyát nézte, azután

a fal felé fordult. Később összegubbaszkodott, mint a sün. Így is megunt. Kinyújtózkodott, két kezét a feje alá tette.

A mécs fénye megvilágította a szoba tetejét. A butorok árnyéka a falra vetődött.

— Nem tudok aludni . . . — panaszkodott Forgách, de most már nyugodtabban feküdt.

Egy ideig gondolkozott.

— Tudod, mit szeretnék? Képeket.

— Képeket?

Csontos fülelt. Azt hitte, megint félrebeszél.

— Szent képeket . . . szeretném velük teleaggatni a börtönöm falát . . . Imazsámolyt ad a káplán, ha megkérjük . . . Feszület, az van . . . Most már megélek, Mihály . . . Kár . . . A halál szabadulás minden földi rabságból . . . Még a Rákóczi rabságából is.

Mihály szerette volna kiragadni e sötét gondolatkörből.

— Hát nagyasszonyom? Kiszirta volna a szemét.

— Annak a könyforrását már ugyanis elapasztottam.

— Azután meg . . . azután meg . . . Hát a barnahaju német kisasszony? — lökte ki keserves elszántsággal.

Forgách szemében, bent, mélyen, mintha meleg fény csillant volna meg . . . Hirtelen egész valója megváltozott. De meggondolta magát. Merően a strázsamesterre nézett, megfenyegette a fölemelt ujjával és a szemével.

— Megtiltom, hogy említsd . . .

— Nono . . . nem azért mondom — védekezett Mihály gazda. — Mint a suttyó kakas,

mindjárt berzenkedünk . . . Pedig egyszer a táborban beszéltünk már róla . . .

A méceses sercegett, egyet lobbant, kialudt. Más belet kellett bele tenni.

A mig Mihály a sötétben csöndben motozott, a mig mindent megtalált, a mire szüksége volt, hogy a mécesest újra meggyujthassa, a mig a szobában újra világos lett: a kimerült Forgách pilláit az álom környékezte.

Uditő, édes álom, a melyre oly eltökéléssel hunyta le szemét, hogy tündérországról álmodik.

Tündérországról: a Klárka szürke, szép szeméről.

II.

Vanitatum vanitas.

Forgáchot, mihelyt ágyából fölvészoroghatott, első utja a térdeplőhöz vitte. Térdreomolva, kezét összekulcsolva, arcát az imazzámoly piros posztójára fektetve, buzgón imádkozott. Szép, halvány, beesett arca, a hogy így szemét behunyta, alig különbözött a halottétól. Az imádság, a helyett hogy fölfrissítette volna lelkét, mint kiégett, aszu mezőket a harmathullás, — csak elégedetlenebbé tette.

— Még nem tudok imádkozni. Nehezen jutnak a szavak eszembe. A fejem átalaghoz hasonlít, a melyből kiitták a bort.

Csak a dongákba vette be magát az elfogyasztott gondolatok utóize. Máskülönben üres... Minden üres, öreg barátom, a világ, az élet . . . Főképp az élet.

— Ha üres, majd tele telik, mint a templom bucsukor. Emberséges ember a várnagy: kotlót süttetett nyáron . . . Nem ennék belőle?

Forgách leült az asztal mellé. Ez a rövid ut is kifárasztotta.

— Kottlót? A csudába . . . Hisz fiatal, gyöngé csirke.

Csontos jókedvüen terítette meg az asztalt.

— De még milyen gyöngé! Bort Tavar-nokról küldtek hozzá. Van vagy száz esztendő.

— Felét a káplánnak adjuk. Jó lesz mise-bornak.

— Ha éhgyomorral iszik a tisztelendő ur csak két kortyot belőle: tudom Istenem, rózsás kedve támad az oltárnál. A Kirie eleyson helyett a „tehenhus nótát“ kántálja.

Forgách összeráncolta a homlokát.

— Ne gunyold a szertartásunkat, bagoly-hitü — mondá bosszusan, a pirosra sült csirke szárnyán rágódva . . . — Hogy ne sajnáld a paptól, egy pohárral téged is megkinállak . . .

A strázsamester élvezettel szürcsölte a bort.

— Mintha lángot nyelnék . . . Annak az egészségére iszom, a ki küldte.

— Az én felköszöntőim elfogytak . . . — válaszolta Forgách, felkönnyökölve az asztalra. Ki érdemes rá, hogy az első poharat ráköszöntsem? Egyedül te, kedves, jó öreg antikrisztus . . . Tulajdonképpen pedig te sem érdemled meg . . . Nem hagytál meghalni . . . Tulságosan jól ápoltál . . .

A strázsamester nyitva tartotta a szemét. A lábbadozó Forgách lelki állapotában feltűnt neki egy és más.

A habonákban való hite megnövekedett.

Egyik reggel azt beszélte a hűledező várnagynak, hogy szobája falán a szent képek könyeztek.

— Miért könyeztek volna? — kíváncsiszkodott Kelemen. — Talán méltóságodat siratták?

Forgách gögje föllobbant.

— Engem? Az ugyan kár volna. Nem tartok számot senki sajnálatára, még a szentekére sem. Nekem inkább hegedüljenek . . . Valami nagy csapás éri országunkat, azért sirnak.

Csontos uram kitartóan és ügyesen világi dolgokra terelte az ura gondolatát.

— Meg kellene már vigasztalni a lelkem nagyasszonyomat. Irni kellene neki.

— Elégszer irok. Meg is unhatná.

— Csakhogy nem unja . . . Hát az a gyönyörűséges urfi milyen lehet?

— Rossz posztóból szabták . . . Kedves fiu, nem mondom, eszes, de állhatatlan. S a mi fő: a páterek panaszkodnak rá, nem szeret imádkozni.

— Hogy szeretne? A tüzes szónoklatnál a tüzes lovat többre tartja. Inkább erdőben van, mint templomban . . . Pap helyett maholnap a fehérnép fülébe sugdos. A kehelynél, a miből a pap iszik, többre becsüli — a miből ő maga ihat — a billikomot . . .

Fiatal még, ha most sem tudna gyönyörködni a világban s ha csak azzal gondolna, a ki a világot teremtette; — nem olyan volna-e, mintha az emberekkel törődnek csak és nem munkájukkal?

Mi katonák voltunk először, szeleburdi, csókolni való urfiak. A férfiakat kardunkkal sebeztek meg, a fehérnépet a szemünkkel. Kártyáztunk, adósságot csináltunk, devernnyáztunk. Éltük világunkat . . . Háboruban is voltunk. Fokról-fokra fölvitte Isten a dolgunkat a tábor-

nagyságig. Egy kicsit félreértettek bennünket, egy kicsit megrágalmaztak, egy kicsit becsuktak, ám egészben véve jól folyt a dolgunk. A szenvedés Istenhez térített, de azért Zsiguska miatt kezdje ott, a hol mi csak végezzük: az istenes életen — a lemondáson?...

Forgách elnevette magát.

— Az elevenemre tapintottál...

Bár ereje megjött, Forgách mindjobban belemerült a vallásos elmélkedésbe. A káplán társasága után vágyódott. Csontosnak meg esténként, lefekvéskor, mindig furcsábbakat beszélt.

— Tudod-e, öreg — mondá neki ágya szélén ülve, hogy pályát tévesztettem?... Pap veszett el bennem...

— Primásnak lenni nem is utolsó dolog — válaszolta Csontos évődve.

Forgách a fejét rázta.

— Egyszerű, falusi pap szerettem volna lenni. A reverendája foltos, de szive fénylik a jóságtól és emberszeretettől. Bogárhátu házacskában lakik. Feszület van a magányos ágya fölött... Nincs más irnivalója, mint egy nagy könyvbe bejegyezni azokat, a kik születnek és a kik meghalnak... Meg a kik férjhez mennek... Az udvarán egyetlen diófa. Árnyékában üldögél, a breviáriumot olvassa. Ezenkívül nem vetődik más árnyék a nyugodt, gondtalan életére.

A templom szép, tiszta hely. Fehér és hűvös a fala, mint maga az ártatlanság... Az oltár csupa illatos virág. Égő gyertyák csillognak rajta. A nap besüt a színes ablakon. A tömjén füstje könnyedén száll föl. Hosszu, fehér ing van rajta, mindig friss, mint a most esett hó. Puha zsineggel van a dereka átkötve. Zizegő selyem misemondó ruháján szebb kivarrás van,

mint a Bercsényi uram legdrágább köntösén... Vastag szőnyegen jár, a lépése sem hallatszik.

A misekönyvében selyemzsinórok utbagazítják, ha valami imádságot keres. A mise latin szövege oly hangzatos, oly gyönyörű! Mikor az Ur testét fölmutatja, megszólal az ezüstcsöngetyűnek halk, kedves hangja s minden fej meghajlik előtte. Ha a templomból kijön, várják az asszonyok. Csókolják a kezét s a hol érik a reverendáját. Csupa ünnep, szin, béke az élete... S ha megöregszik és meghal: a legcsöndesebb fák, szomoru füzek bólíngatnak a sirján... Az utóda minden esztendőben engesztelő misét mond a halála napján... Vanitatum vanitás... Dicsőség, rang, vagyon, magas állás, harcok és szerelmek, mindez hiúságok hiúsága... A lélek békéje és a test nyugalma: mindenekfölött való...

Csontos csak hallgatta. Egy szóval, egy mozdulattal sem szakította félbe. A tüzet piszkálta, nehogy elaludjék.

Bár a hó már elment és tavasz kezdődött a naptár szerint, hideg, szeles, zimankós volt az időjárás.

De azért magában gondolt valamit. Azt gondolta: nagybeteg voltál, most fáradt vagy, békére vágyol. A pap hivatásában is a békét szereted, az árnyékot, a fehér, hűvös templomfalat, a virágot, gyertyát, a misemondó ruha selymét, a neszfogó szőnyeget, a széphangu csöngetyűt, a hivek csöndes alázatát, az asszonyok kézcsókját. És még a halál gondolatában is a szomoru fűfát, melynek ágai halkán inganak...

A falusi lelkész életének csak a napos oldala fordul meg eszedben. A szegénysége és a kopottsága, a hiveivel való ezerféle buja-baja; hideg, szeles éjszakában a halkodlókhoz vivő ke-

serveres utja; a szenny, nyomoruság, földhözragadt szegénység, bűn és butaság, a mivel az életen át vesződik: mindez nem jutott eszedbe...

A hogy ez, vagy ehhez hasonló gondolat átvillant a strázsamester fejében, szerényen és szótlanul piszkálta a tüzet. Az egyik darab fa nedves volt, kesergett, sirt, sinlődött a parázson. Később, a hogy a tűz nekividult, mintha pisztolyból lőnének vagy ostorpattogás között terelnék a gácsi réten a gulyát: a kályhából oly hangok hallatszottak.

Az öreg katona sóhajtott. Akár a falujára gondolt, akár — a pisztolylövésről — a tábori életre, a szive összeszorult. Itt sinlik, kesereg, füstölög, sir-ri ő is, mint tüzön a nedves fa. Lábbadozó betegnél, a kinek nincs már szüksége rá; a ki, mintha kieserélték volna, kámzsás barát módjára viselkedik s csak békére, nyugalomra, fojtó csöndre vágyik. Nem való a kemény, kuruc strázsamesternek e tömjénfüstös levegő...

Ujra eltelt néhány unalmas nap. Csipős bőjti szelek dudorásztak a kéményben. Forgách nem kívánczozott ki a szobájából. Egész nap irt. Hogy mit irt, az is kitudódott.

Egy délután a várnagy bizalmas beszélgetésre hívta meg Csontost. Bizalmas beszélgetés nem eshetik meg pipaszó és kancsók forgatása nélkül.

— Baj van, strázsamester uram. A gróf teljesen a káplán hálójába került. Tegnap este nagy titokban bepillantottam az írásaiba. Elhültem bele . . .

— Talán valami csiklandós történetet firkant a gazdám?

— Csiklandósat? Meglehet, de csak anygalkák, meg a szentek nevetnek boldogan rajta!

Imádságokat ir és elmélkedéseket. Hosszu címe van az egyiknek, leirtam: „Győzhetetlen és minden testi és lelki ellenséget meggyőző fegyver, mely a haza szabadsága mellett vitézkedő, bujdosó magyarok számára készítettett.“

Csontosnak megvillant a szeme.

— Azt irta? . . . Akkor szüret.

— Már hogy volna szüret? . . . Kuruc vezér, a ki kard helyett olvasót perget: gvárdián lesz az ilyen csudabogárból.

— Én meg azt mondom: az esze ott jár már a kuruc táborokon . . . A zászlón, a tárogatón, az ezredeken, a haza szabadságán, a melyért harcba mennek . . . Nem vetek két hetet neki: rátalál Forgách magamagára . . . Csak hadd pirosodjék, teljék az arca . . .

Ha ő kegyelmének bitringesen és fogságban, hát nekem egészségesen és szabadon, hogyne járna az eszem a táboron? . . . Belébetegszem, ha nem mehetek mielőbb seregbe . . . Hej! micsoda rivallást tennék rajtuk. Mint a kullancs, belékapaszzkodnék a német gyapjába! Csak a bőrével kerülnék le róla . . .

Este Csontost, a hogy az ura ajtaja előtt széken virraesztott, hangos imádkozás riasztotta föl.

Belesett a kulcslyukon. A szobában sötét volt, csak az örökmécs derengett a Mária-szobor alatt.

Forgách térdre hullva, hangosan imádkozott. Fejét nem hajtotta le, mint máskor, egyenesen föltartotta.

Oly megható, minden szavában érthető volt az imádsága, hogy a hallgatódzó vén kuruc egyszerü szive fölengedett hallatára.

— Rákóczi is irt imádságot a hadaknak

— tünődött magában — mégis ő a mi diadalmas hadvezérünk . . .

Fehér köpenyegben végigment a folyosón és kinyitotta — a folyosó végén — a bástyára nyíló ablakot.

Lent a bástyák alján fekete lepelben szunynyadt a világ. Sehol egy világos ablak, égés vagy pászortüz. Fölnézett az égre: lát-e csillagot? Szeles, felhős idő volt, csillagtalan, koromsötét éjszaka.

Mégis látta a táborot, látta a hadakat és zászlókat. Kiállított lovasőrök rákiáltottak. Kipányvázott lovak csendesen legeltek. Letaposott fodorménta és kakukfü illata az orrát csiklandozta.

III.

Egy szál kötél.

Forgáchot Szepesvárra vitték. Szepesvár a Csákyaké volt. Éppen úgy, mint Krasznahorkán az Andrásyak, beleegyeztek ők is, hogy Forgách kedvéért várukban a fejedelem őrését tartson.

A fogoly egészsége teljesen helyreállott.

A szenvedés és megtisztulás utjának egyik állomása volt csak a vallásos érzés tulhajtása. Mint minden áradás, visszahuzódott ez is medrébe; de az elöntött és megtermékenyített réten ezer új virág nyílt.

A palotások hadnagya visszakerült fejedelméhez. Kelemen, a kit nemcsak a gácsi várnagyság rögeszméje, de Forgách kedves, elbűvölő személyisége is halálra meghódított, — várta a kedvező alkalmat, hogy a Forgách-család szolgálatába szegődhessék.

Szepesvárott Rab Simon más kezekbe került. Az új várnagy gyanakvó, mogorva, epés ember; az őrség tisztje zárkózott, szigorú katonára. Ezek ketten szerették volna megkeseríteni az életét.

Forgách keresztülhuzta számításukat. Nem kívánt semmi könnyítést. Apró tüszurásaikra mérhetetlen lenézéssel válaszolt. Hátat fordított nekik, ha nála jelentkeztek. Sőt a várnagynak egy ízben a szemébe mondta:

— Tömlőctartó uram, nyitva tartsa ám a két szemét. Cinkostársának, a varangyosképű hadnagynak is mondja meg: a kapukra jól vigyáztasson. Mert, ha egyébert nem is, csak hogy magukat ne lássam többé, kirepülök ebből a toprongyos csókafészekből . . .

A várnagy a szeme szögletéből rásandított.

— Méltóságod nyugodtan alhatik: résen leszünk.

Forgáchné engedelmet kapott, hogy urát meglátogathassa.

A míg az ónodi gyűlés le nem zajlott, még Bercsényi közbenjárása sem tudta ezt kivinni. Pedig Ágnes asszony szüntelenül kéréssel ostromolta szívét és elméjét.

Hol azt kérte, hogy az urát szabadon bocsássák, mert ártatlan; hol azt: hogy ügye tárgyalásáig kezes ellenében engedjék szárnyaira; olykor azt: hogy fiával ő is ott lakhassék a várban. Néha csak könnyítésért folyamodott: a maga konyháján, a maga költségén, a maga borán élhessen Forgách, a saját inasai szolgálják ki.

Mindez és sok más kérés, a mit női szív gyöngédsége sugall álmatlan éjszakákon, Bercsényiné kezén keresztül jutott a főgenerálishoz.

Ajánlgatta is hol egyiket, hol másikat nyomatékosan és melegen a fejedelemnek.

Férje betegségéről Ágnes asszony Csontos uram szarkaláb betüiből értesült. A vén strázsamester kiméletesen tudatta vele, el is hallgatta a betegség veszedelmes voltát; de a hitves lelke megérezte.

Mikorra — sok huzavona után — Szepesvárra eljutott, az ura már összeszedte magát. Soványabb lett, de színe jó volt.

A kancsal várnagynak kedve szottyant megboszantani a házastársakat; de Ágnes asszony Bercsényi levelét hozta. E levél egy időre megjuhászította. Mukkanni sem mert, a míg Forgáchné a várban volt.

A házastársak három napon át zavartalanul kibeszélgethették magukat. Forgách oly eseményekről hallott hirt, a miket a várnagy és az őrség tisztje előtte gondosan eltitkoltak.

Az ónodi gyűlés eseményei Rab Simont mód felett fölizgatták.

Még a külső körülmények is: teszem az az árviz, mely oly hirtelen jött és oly nagyra nőtt, hogy Bercsényi tizennyolcezer forintos diszhintóját kénytelen volt Léván hagyni. Maga és kísérete lóháton indult Ónodra.

A nagy viz még így is Hanván rekesztette. Dőlt az eső, mintha dézsából öntenék; minden hidat elsodort az. áradat. Rimaszombat felé kellett visszafordulniok. A gyalogpadlók mellett uszva vergődtek át, pedig Bercsényi uram, mint tréfásan bevallotta, nem volt jobb uszó „az fejsze fokánál.“

Az ónodi gyűlés fényét, lefolyását, a fejedelem által kifejtett királyi pompát Ágnes asszony részletesen és elevenen elmondotta.

A körömi mezőn ütötték föl sátrukat a rendek. Középen az ország sátora fénylett. Tizezer fegyveres őrizte.

Előbb azonban a fejedelem birtokába vette Erdélyt. Rákóczinak a „felség“ címet szavazta meg az országgyűlés és a haza atyja címet. Bercsényi érdemeit törvénybe iktatták.

Forgách homlokára felhő ült.

— Hát az enyémet? Rólam, a ki kiragadtam legerősebb váraikat a német kezéből, természetesen megfélemedtek? Ilyen a világ hálája... Menjünk tovább.

Ágnes csittitotta.

A fejedelem bevonulását Sajó-Körö mre Ágnes asszony lelkendezve beszélte el. Még most is tüzelt és lelkesedett, ha a ragyogó menet képzeletben szeme előtt elvonult.

Rákóczi török ménen ült. Királyvörös bársonyköntös volt rajta, fekete kócsagtoll rezgett a kalpagján. Mentekötő nyaklánc, öve, a dolmánya gombjai, vagyont érő londoni munka.

— Képzelem, Bercsényi hogy páváskodott. S Károlyi hogy magára aggatta a tábori kótyavetyén potom áron megszerzett labanc ékszereket.

Forgáchné szemrehányón nézett az urára; de nem szólt semmit. Ha, mint a büroklé, keserű volt a Forgách lelke, ki vehetné zokon?

A turóci követek véres drámáját is elmondta.

— Jól tették, hogy levágták a gazokat. Ha ott vagyok, az én kardom repül ki elsőnek hüvelyéből.

A szeme tele lett könnyel, mikor a fejedelem szavait — a véres dráma közvetetlen okát — Ágnes asszony hiven előadta.

Hogy az osztrák házat a tróntól megfosztották, e hírt vigyázva adta elő, attól tartott, az ura vakmerő kalandnak, hazard politikai játéknak fogja tekinteni és méregbe jön.

Csalódott. Forgách arca nyugodt maradt. Sőt a szeme elégedetten csillogott.

— A fejedelem férfias lépést tett! Az volt a hibánk, eddig mindig menuett-lépésben haladtunk a célunk felé. Hej, hogy én nem lehettem ott a leszámolás pillanatában!

Hirtelen világosság támadt elméjében.

— Teremtőm, most már tisztán látok! Tudom már mi volt az a titkos politikai ok, a miért engem eltettek láb alól. Soha sem fogják bevalani, csak az Isten ítélőszéke előtt: azt hitték, Forgách Simon az ónodi gyűlésen megakadályozza a trónfosztás kimondását. Velem nem bánhattak volna úgy el, mint a turóci követekkel. Ha egyik oszlopos emberük ellenük fordul — s ha a határozat egyhangúságán csorba esik, mit szólt volna hozzá, a kinek kedvéért a dolgot nyélbeütötték — a napkirály?

Végigment a szobán, keserűen nevetett, majd összefont karral közel lépett a feleségéhez.

— A helyükben én is így cselekedtem volna. Végre is az udvarban neveltek, játszótársa voltam a mostani királynak, a kit trónjától megfosztottak; rám esett a magasabb kegyek sugara; Kéryné grófné útján úgy értesültek, titkos megbizatással lettem kuruccá. Nevem, családunk hagyománya, személyes hajlamom: joggal hihették, mindez ragaszkodást jelent az osztrák házhoz...

Hogy mi van a lelkemben: egyikük sem tudja. Ha tudnák: nem félték volna tőlem, hanem velem tétették volna meg az indítványt...

A hajdani játszótársa szájával jelentették volna ki Józsefet földönfutónak. Micsoda szinpadi hatása lett volna ennek! Bercsényi uram nagy színházi diszitő, de hatásos rendezéshez nem ért.

Különben, aranyom, hagyjunk békét a politikának... Ónodon történt, a mi történt. Nélkülem történt. Ugy látom, a tánc még csak most kezdődik. Ropják, a kik ropják. Én nem ropom... Pedig szívesen tenném. De hát rab vagyok.

Ágnes asszony hozzásimult az urához.

— Egy dologra nagyon kérem, édes uram. Ne veszítse el a türelmét. Látom, hogy vékonyan van vele... Meglássá, lelkem, galambom, minden jóra fordul.

Forgách mosolygott a biztatáson.

— Szent Tamás már az én apostolom...

Három napi ottmulatás után Forgáchné hazautazott. Az ura szeretett volna bánkódni, de nem tudott. E három nap alatt még jobban meggyőződött, hogy megszokáson, multjuk emléken, meg a gyermekeken kívül, életükben nincs semmi közösség. Az aranykapcsok, a mik a férfi lelkét a nő lelkéhez fűzik, elpattogtak és leolvadtak, egy másik nagy, titkos érzés lángjában.

Nyár volt. Őreitől kísérve, sokat sétált az udvaron s a bástyákon. Magába mélyedve, elgondolkozva ödöngött. Nem beszélt senkivel. A maga hangját is elfelejtette volna már, ha esténként fönhangon nem imádkozott volna.

Este sokáig ébren volt. Ablaka a bástyára nyilott, mint Krasznahorkán.

Kiült az ablak párkányára, lábait lelógatta, szédülés nélkül pillantott le a feketén ásitó méységbe.

*

Lengyel bucsusok vonultak el a vár alatt.

Fiatal szerzetes vezette őket. Éjjeli szállást kértek a várnagytól.

— Azt nem adok — jelentette ki a várnagy kurtán. — Meleg van, szabad ég alatt, a váron kívül is eltanyázhatnak a jámborok. Szívesen küldök le enni-innivalót, tüzet is rakhatnak, megengedem; de a hadi szabályok szigorúan tiltják, hogy napszálltakor a várba idegen betegye a lábát. A tisztelendő ur, állásánál fogva, kivétel. Vacsorára, éjjeli szállásra szívesen látom.

A szerzetes huzódzott.

— Köszönöm a meghívást, de az én helyem a hiveim között van. Lubomirszky emberei vagyunk. (Ez bizony füllentés.)

A várnagy lekapta süvegét.

— A Lubomirszkyé?... Nagy ur ő kegyelme. A tizenhárom szepesi város neki izzadja az adót. S bőven izzadja... Tisztelendő ur a gyóntatója talán? Akkor fiatal létére bünös lélek van a gondjaira bizva.

— Mindnyájan bünösök vagyunk — felelt a lekösz alázattal. — Én a jó urnak különben nem vagyok gyóntatója. Még nem szenteltek föl. Nem végezhetek semmiféle egyházi szertartást a keresztelésen kívül.

— Kár. Mi itt már félesztendeje nem hallgattunk misét... Se nem gyónunk, se nem áldozunk... A kápolna küszöbén ujjnyi vastag a por. Nem lépi át senki. Ugyancsak fölverhette már lelkünk üdvösségét a dudva. Nincs, a ki gyomlálja. Nincs papunk.

— Hogy esik, hogy nincs?

— Ne gondolja, szent atyám, hogy nem telnék a Csákyaknak; de velem egy sem állja ki félesztendőnél tovább. Ha türelmes, mint az

arkangyalok, akkor is úgy megkeseritem az életét, hogy odább áll esze nélkül.

Kancsal szeme gonoszul villogott.

A szerzetes fövidult.

— Ha ilyen veszedelemnek teszem ki magam, akkor elfogadom a meghívást.

A kancsal várnagy karonfogta és vitte befelé a fölvonó hid dobogóján.

— Ajánlja lelkét Istennek, testét majd beajánlom a gazdasszonyomnak. Királyok megtörlhetnek utána a szájukat, olyan jóízű a főztje.

— Én ma bőjtölök.

— Bőjtöl ám a kutykuruty. A hajduk töltött karabélylyal diktálják bele a jóféle ételeket. Különben is bőjtös vacsoránk lesz: csuka sóba főve, csuka éles lével, csuka rántva, vajjal; viza borssal; aszu szilva; almakása vajjal; halcsik káposztalében; császármadár zellersalátával; süllő lengyel lével. Gyümölcs. Hát a Krisztus véréért szereti-e, tisztelendő uramöcsém?

— Csak éppen megmártom az ajkamat benne.

— Az nem multság. Nálam másképp lesz.

Vacsoránál a kis tisztelendő keveset ivott és keveset beszélt. Szelid megadással hallgatta a várnagy borsos anekdottáit, a mivel fűszerszámolni akarta a pompásan elkészített vacsorát.

Bőjtös ételnek a színét sem látták. Csuka helyett bárányhust hoztak ecettel és zsályával; viza helyett kappant törött lével; csik helyett bárányt „lemoniá“-val; süllő helyett paréjt disznóorrával.

Hiába kínálhatta a szerzetest, hozzá sem nyult. Végre kénytelen-kelletlen, nyers savanyukáposztát hozatott be faolajjal. Az csak bőjtös étel. A tisztelendő megkóstolta. Avas olajjal csi-

nálták, hogy megtréfálják. A tálat eltolta magától. A csuhája mélységes zsebéből előkotorászott egy marék aszalt meggyet; az volt a vacsorája.

A várnagy nevetett, mint a fakutya. A hadnagynak nem tetszett a dolog. Ismerte és tiszteletben tartotta a fejedelem vallásos érzéseit. Vacsora után szedte a sátorfát és kiment. Nem akart tanuja és részese lenni a várnagy hergelésének.

A várnagy becsipett. Ilyenkor a kancsal szeme kiegyenesedett. Arról lehetett az ittas voltát megismerni.

— Papocskám, mondok valamit. Az olajos káposztát, a mi neked nem izlett, beküldtem egy ménkü nagy urnak: egye meg... Kényes, finnyás nagy urnak, a kinek abroszt sem tétetek az asztalára, a ki pedig otthon, azonkívül, a hol ő maga ebédelt, tizenkét szobában terítettett a házanépének.

A fiatal szerzetes összerezett.

— A császárnak sem terítettnek oly sok szobában.

A várnagyra rájött a nevetőgörcs. Majd megfuladt.

— Üsd a hátam, papocska. A császár nem teszi, de Forgách gróf a császárnál is előbbvalónak tartja magát. Akár hiszed, akár nem, Gácson tizenkét szobában tizenkét asztalt terítették az urén kívül jobb időben.

Most látnád, papocska, mióta a körmöm közé került: milyen csiribiri kis ur lett. Itt járt látogatóban a grófné... Fenyegtetett, följelent a nagyságos fejedelemnek. Azt mondtam a méltóságos asszonynak, ez nem a versaillesi királyi palota, sem Laxenburg, a hol Forgách uram aranyfácánra vadászott.

Ez, hihihi, börtön... Itt cibereleves járja. Jágerre, pecérre, muzsikusra, fellejtásra nincs szükség. Legföljebb a német kovácsra volna, ha volna... Mert, ha szökni próbál, teremtucesse vasra veretem ő méltóságát.

A szerzetes nemesszabásu, szép arca meghajnalott.

— A grófné itt volt?... — kérdezte halk, elfogódott hangon.

— Három napig.

— Szép asszony?

A várnagy két bujkáló szeme százfelé szaladt.

— No... Takaros lehetett virágjában.

— Mondja csak, várnagy uram: mi a büne Forgách grófnak? Mivel vádolják?

A várnagy arca oly ráncos lett a visszafojtott pokoli vidámságtól, hogy a szerzetes szerette volna kivasalni. S a vasalóból — a hogy végigszalad vele a ráncain — szívesen kihullajtott volna egy-két égő parazsat a képére.

— Asszonyi história, papocskám... Nem magának való... Mert nagy kujon ám Rab Simon, elhiheti. Szoknyahős. Fehérnép-generális. Zászlója minden női kötény.

A szerzetes homloka elborult.

— Sok rosszat beszélnek az emberek egymásról... Hát még a magyarok.

— Adta polyákja! Tudja-e, hogy ráadásul a gróf szörnyen papos? A krasznahorkaiak beszélnek: betegsége után csuhába akart bujni minden áron...

Hej, mint legyenek a mézre, ugy tódultak volna hozzá gyónni az asszonyok...

— Hát beteg volt? Szegény!... Ki ápolta?

— Oreg strázsamestere. Az is több lovat ápolt életében, mint embert... Szeretném megtréfálni a grófot... Ha ideadná kölcsönbe a csuháját...

— Nem adhatom oda. Nem is menne rá...

A várnagy rásandított a vékony, finom, kis abbé-alakra.

— Nem venném föl. Csak a karomon vinném be neki. Vagy beküldeném valakivel, hogy Bercsényi uram tisztelteti.

A szerzetes a földre pillantott.

— Nem láthatnám meg?

A várnagy borgőzös feje ez ajánlatra rögtön kitisztult.

— Nem, papocskám — szólt erélyesen.

Élesen nézegette. A szerzetes nagy, szürke szeme kiállotta a kaján, gyanakvó szemvillanást.

— Várnagy ur is bejönne velem.

— Igaz. Ha bemegyek, nem történhetik semmi, a mit ne tudnék. Latinul vagy lengyelül gagyoghatnának, megérteném; de hátha olaszul?

— Magyarul váltanék pár szót vele.

— Jó. Messzről jött embernek miért ne mutatnám meg a hasábfá közzé szorult medvét? Egyetlen kikötésem van.

— Mi az? Ha lehet, teljesitem.

— Mondja neki: rendje generálisa küldte. Az a megbízatása: csalogassa kapucinusnak. Ő lesz Bécsben a halott császárok sirőrőzje... Mert az élő császárokkal neki volt a legbizalmasabb összeköttetése...

— Ez hazugság volna. Ilyesmit nem mondhatok.

— Ugy-e hazugság? Hát az mi volna, ha

idegen embert éjszakának idején beeresztenék az ország foglyához? Egy kis árulás, ugy-e?

A szerzetes sóhajtott.

— Inkább lemondok a szegény ur látásáról . . . Rendem öltözetét azonban, ha valakit elküld velem a bucsusokig, szívesen átengedem. A fogoly gróf talán hasznát veheti. A batyuban ugyanis van még egy elnyütt, hétköznapi papi ruhám.

— Azt küldje el. Minél viseltesebb, annál jobb. Kiméljük az ünneplőt. De majd csak reggel induljon. Aludjék a várban . . . Van itt üres szoba elég . . . Késő lesz hazabaktatni.

A szerzetes fölállott.

— Köszönöm, de a hiveim várnak. Világos, nyári éjszaka van. Majd csak eltalálok.

— A Szent János áldását sem iszszuk meg?

— Azt megíhatjuk. De ha már benne vagyunk az őszinteségben, várnagy uram bátor ember: hogy ugy meri gyűlölni Forgáchot.

— Merem-e? Miért ne merném? Azután, ki mondja, hogy gyűlölöm? A lassu tűz sem gyűlöli a pecsenyét, a mit fölötte forgatnak, csak egy kicsit megsüti. Ki hibáztatná a tüzet? Az a hibás, a ki a hust a láng fölé tartja . . . Attól tesék a szenvedett sérelmet számon kérni . . .

A szerzetes előkereste a kampós botját és a nagyszélü kalapját.

— Okos madár a harkály, hogy a legnagyobb fák kérge alatt keresi a táplálékát. De ha egy szép nap azt gondolná, hogy az ő kopácsoló csőre elég erős arra, hogy az erdőben kidöntse a legszebb szálfát, ugy-e, kinevetnék a fejszések?

— Nem akarnék én szálfát döntögetni — hunyorított ravaszul a kancsal várnagy — a

kéreg alatt én csak az élelmet keresem... Jó éjszakát, papocskám. Egy bagolyhitű hajdu majd elkiséri.

— Az bizony jó lesz. Ott fogjuk bucsujárónak.

— Fogják, fogják... Harangozó volt ugyanis a lelkemteremtette... Beleillik a diszes társaságba... Óbégatni és gyalogolni ő is tud ugy, mint a többi.

... Forgách, este ablakából kihajolva, mozgást, lótást-futást, éneket, világosságot vett észre a vár alatt.

Rájött, hogy bucsusok. Megértette a nyelvéket, a hogy lengyelül énekeltek. A Szüz Máriát rudon, fehérbe öltözött leányok a vállukon emelgették. A Boldogasszony szobra száz meg száz gyertya fényével volt megvilágítva. A hosszú menet lassan huzódott el lent a mélységben. Párosával lépkedtek. Minden bucsus égő gyertyát tartott a kezében. Üvegboríték alatt, nehogy elfujja a szél.

Az erdő szélén tábort ütöttek. Egy ideig még énekeltek és hangosan imádkoztak, azután elcsöndesedtek. Gyertyáikat egyenkint kioltották. Sorjában ledőltek a puha pázsitra s a langyos, illatos nyári éjszakában nemsokára az igazak álmát aludták.

De az égszinkék selyembe öltöztetett szent szobor feje körül örökmécesek égtek. Előtte imádkozva sokan virrasztottak. Térdükön csuszva, forró, epedő imával ostromolták kegyes szivét a Szüznek, hogy járjon közbe érettük szent Fiánál.

Forgách hallotta, a hogy az őrség beszélgetve, nevetgélve, körutját végezte. Őrszemet ezuttal nem hagytak a bástya alján. Féltek,

meghajszolja a lengyel asszonyokat és meggyülik a baja a bucsusokkal.

Ablakával szemközt sárral tapasztott, kukoricagóréval befödött őrház volt. Hasonló a dinnyecsőzők kunyhójához. A hajdu, a ki a várárok partján strázsálta a semmit, zimankós időben abba huzódott be.

Éjfél felé — Forgách már el is álmosodott az ablakban s már feküdni készült — karcsu árny bocsátkozott le a várárok fenekére s kedves, szívhezszóló hang zendült meg a homályban.

— Forgách gróf!

— Ki szólit?

— Jó barát.

— A barátaim mind elhagytak.

— A testvére szólitja.

— Testvérem Bécsben él. Labanc. Azzal nem beszélek.

— Ne kérdje: ki vagyok? Azt kérdezze: mit hozok önnek?

— Nos, mit hoz?

— A szabadulását. Reggel a várnagy, hogy megtréfálja, barátöltözetet visz vagy küld be, mint Bercsényi ajándékát.

— Ki is dobom vele.

— A világért sem. Fogadja el. Ügyeljen a zsinigre, a mivel a szerzetesek a derekukat átkötik. Finom, vékony kötélhágcsó képében, abban van a szabadulás.

— Nem hiszek neked. Bolonditasz.

— Oh, nem. Három nap mulva ujhold lesz. Szökésre alkalmas. Én barátaimmal a közelben ólálkodom.

— Ki az az én?

— Nagyon megváltozhatott a hangom, hogy nem ismer rám... De mindegy... A

Lubomirszky embere vagyok... Pszt... Jönnék. Jó éjszakát.

Bizonyára az árok fenekére lapított, mert egyetlen lépése sem hallatszott. Egy göröngy meg nem mozdult a lába alatt.

Másik őrség jött. Maga a hadnagy vezette. A szedett-vedett lengyel bucsusok közelléte, úgy látszik, nyugtalanította. Lámpájuk is volt, törött üvegü istállólámpás. Ugy remegett a lángja, mint a rossz lelkiismeret.

Elhaladtak az ároknál, a hol a fiatal szerzetes négykézláb kuporgott. Isten őrzötte, hogy rá nem világítottak.

Másnap reggel a várnagy beküldte az ütött-kopott szerzetesi öltönyt a tömlöctartóval. Viselje a gróf ur egészséggel — üzente gunyosan.

Forgách előre kieszelt terv szerint lármát csapott és a tömlöctartót a pecsétes, gyűrött csuhával valóban kirepítette.

A kötelet azonban, a mivel a barátok a derekukat atkötik, magánál felejtette. Észre sem vették.

Figyelmes vizsgálódás után Forgách rájött, hogy vékony, de igen erős és hosszú selyemszineből van a vastag barátöv összesodorva.

A szál kötél tehát megvolt. Forgách kockára tehette az életét bármely pillanatban.

IV.

Sziréndalok.

— A karsu árnyék, mely éjszaka megjelent ablakom alatt, elváltoztatta a hangját. Mégis meglepődött, hogy a hangjáról rá nem

ismertem. Ez következetlenség. Sőt ellentmondás. Az árnyék tehát nő volt.

Miért változtatta el a hangját, ha azt akarta, hogy ráismerjek? Ha pedig ismeretlen kívánt maradni, miért veszi rossz néven, hogy szándéka oly jól sikerült?

A bársony álarc alatt képzeletem mindig ki tudta építeni az igazi arcot. Az éjszakai árnyék hangjáról is tudom, érzem, hogy Klára volt. Klára! Klára!

A kancsal várnagy számár, hogy rossz tréfa kedvéért ő maga szolgáltatja kezembe a szabadulás eszközét. A fejedelem helyében megpálcáztatnám.

Vagy talán a kötél föltűnt neki is? Tetten akar érne mindkettőnket? Nem volna rossz fogás. A császár udvari tisztviselőjének huga, mint Forgách szöktetője! Ime, a kétségtelen bizonyíték: a bécsi udvarnak érdekében áll kiszabadításom. Másrészt: egy leány volna az ügybe belekeverve. Szépséges német leány. Ujabb adat, hogy Forgách Simon hitvány szoknyahős! Ergo: legjobb, ha lakat alatt tartjuk.

A börtön pompás iskola. Megtanított, ne reméljem a jót. Mindig a rosszabbat várom. Fölteszem hát: lent a kötél végén a varangyos képü hadnagy les rám a hajduival s mint szökevényt guzsba köt. Ugyis etyepetyéje van rám.

De, ha maga a sátán ólálkodnék lent a pokol valamennyi vörös ördögével: akkor is megpróbálnám a szabadulást.

Igy füstölgött magában Forgách másnap délelőtt.

A zsidók „hosszu napját“ nem egyszer megfigyelte gyermekkorában. Az estétől-estéig tartó szigorú böjtölést. A Kol Nidré busongó,

ódon dallamát; mozgékony, higganytermészetű, éjjel-nappal üzlet után futkosó zsidóságnak égő türelmetlenségét, a mivel az esteli csillag feljövetelet várja.

Három ily hosszú napja volt neki is, a míg a szökés kitüzött órája elérkezett.

Az első nap lassu csigaléptekkel elmászott valahogy. Második nap délután utazó hintót pillantott meg, a hogy fölkapaszkodott a vároldalon.

Hat lótól vont, pirosra és feketére festett üveges batár volt. Bakján, mely olyan magas volt, mint egy emeletes ház, lengyel ruhába öltözött kocsis fogta a gyeplőt.

Elöl-hátul lengyel dzsidások dongták körül. Mint a kikirics, messziről viritott kénsárga öltözetük.

Nem sokáig kellett törnie a fejét, hogy kik lehetnek.

Alkonyatkor bejött hozzá a várnagy. Szeme a szokottnál is jobban keresztben állott. Ezuttal alázatos és hajlongó volt. Az udvariasága még sértőbb a durva föllépésénél.

— Laudetur Jesus Christus! — luteránus létére e pápista köszöntéssel nyitott be.

Bár Forgách azt hitte, ez üdvözlés csak folytatása a csuhaküldés tréfájának, komolyan rámondta:

— In aeternum, Amen!

A várnagy az ajtóban maradt. Forgách ellenséges pillantása megállította.

— Lubomirszky ő nagysága van itt.

— Bánom is én.

— Jókedvű, pompás fiu. Ménkü nagy ur. Tizenhárom gazdag szepesi város van a kezén.

— Mi járatban van a fő-főzalogos ur?

— Szeretné üdvözölni méltóságodat. Lőcsén járt. Az ide egy ugrás. Gondolta, benéz.

Forgách nem felelt. Csak vállat vont.

— Megigérte, nálam marad vacsorára. Ha szerény lakománkat a gróf ur megtisztelné...

— Nem tisztelem meg.

— Gyönyörű fehérnép van pedig vele. Hires, nagyszépségű dáma. Unokahugának adja ki; de, úgy hiszem, hehe, méltóságodnak előbb volt hozzá szerencséje, mint Lubomirszkynak. Ugy mondja legalább, hogy jól ismeri méltóságodat.

— Hallja! Ne komázzék velem.

A várnagy közelebb jött. Papirszeletet nyújtott át Forgáchnak. Finom, szálkás betűkkel ez volt ráírva németül:

„Szeretném látni önt, Egmont gróf, a kit nem Alba herceg, a császári helytartó, hanem maguk a németalföldi rendek vetettek tömlöcbe. Avironné.“

Forgách összegyürte az irást, azután megint kisimitotta.

— Tudja-e, ki ez az Aviron báróné?

— Becsülettel legyen mondva: tudja a kánya. Vendégem. Punktum. Lengyel főúr hozta a hintójában, még pedig jobbkéz felől; a fejedelem barátnőjének a bátyája. Ez csak elég biztosíték?...

— Avironné Bécsből jött. Az udvar küldte. S kend befogadja a vá. ba. sőt összehozna vele. Tudja, hogy ez árusítás? Eddig szigorú tömlöc-tartóm volt. Mi ütött hozzá, hogy oly hirtelen meglágyult?... A ki sebesen akar járni, megkeni a tengelyt...

— A várnagy nem jött zavarba.

— A tengelyt — mi türés-tagadás —

megkenték... Csinos, fiatal asszony, beszélni szeretne szép, fiatal emberrel. Az öreg, jószívű várnagyot meghatja kölcsönös epekedésük. Hajlandó ugyanegy padlásra rekeszteni őket. Hadd turbékoljanak. Magam is voltam fiatal... Ez az oka engedékenységemnek. Bécs? Udvar? Titkos politikai küldetés? Szófia beszéd.

Forgách megvető tekintettel mérte végig.

— Ez lesz a védekezése, ha rajta csipik? Természetesen inkább magának hisznek, mint nekem. Főleg, ha Lubomirszky és az unokahuga a maga javára fognak vallani...

A turbékoláshoz semmi kedvem. Ez ország tömlöce, nem galambduc. Vegye tudomásul.

A várnagy szeme gunyosan hunyorgott.

— Ecce. A régi, kedves emlékein is túl ad tehát már méltóságod... A legédesebb irást is letörli emlékezete táblájáról... Nem fogadja el a meghívásomat? Sajnálom nagyon, de rendén való dolog. A régi, bizalmas asszonyismerőse azonban mindenképpen látni óhajtaná. Az ország egyik legelső gavallérja nem követheti el nővel szemben azt a sértést, hogyha be akar jönni, el ne fogadja...

— Mindenki bejöhet, a kinek Cerberus uram utját nem állja. A báróné bájos, szellemes asszony. Nem is az ő társasága ellen van kifogásom, hanem az ön meghívása ellen. Az ön asztalához Forgách Simon le nem ülhet.

A sok zaklatásért és boszantásért — így gondolta — tartozik ez ostorcsapással. A várnagy föl sem szisszent; sőt mosolygott. Való igaz, a mosolygása és a harapása között nehéz lett volna különbséget tenni.

Nemsokára, hogy a várnagy elment, meg-

nyílt az ajtó. Selyemruha suhogása hallatszott. Halk asszonyi lépés. Erős pézsmaillat érzett.

A nyári este bizonytalan világításában Aviron báróné egész közel jött Forgáchhoz.

Még mindig szép volt; de nem szép-e az erdő szeptemberben is? Hanem, a ki májusban látta, az nagy változásokat vesz észre rajta.

Levendula színü, testhezálló, szűk lengyel szoknya volt rajta. Hat rend vékony ezüstpaszománt húzódott körül az alján. (Éngedmény a lengyel herceg nemzeti hiúságának.)

Ám a szoknyától eltekintve, teljesen francia módi szerint volt öltözve. Nagyszélü, tollas kalap, puderezett haj, szépségtapaszkák, mélyen kivágott, hátul kapcsolódó derék, fehér selvemharisnyák, aranyos sarku, takaros lábbeli. Sima, ezüst láncövön fityegett a pézsmatartója.

— Ah, Egmont gróf, mily viszontlátás!

Forgách könnyedén meghajolt.

— Ájuldozni nem szabad. Ámbár — ugy látom — rendben van a pézsmáüvegcséje.

Avironné körülnézett.

— Tömlöcnek elég barátságos. Hova üljek?

A választ meg sem várva, felszökött az ablak párkányára.

— Kár a szép lengyel szoknyáért... — szólt Forgách csupa gonoszszágból, ugy igazgatva a gyertyát, hogy fénye egyenesen a szép kalandornő arcába világítson.

— Harminc éves elmúltam, kedves Egmont. A plain aire már nem jó barátom... Távol élve az udvartól, nem oly tökéletes világfi, a milyen volt. Máskülönbem nem kellene ily clemi dologra figyelmeztetnem.

— Száz gyertya fényének a birálatát is elbirja a bárónő szépsége. Nekem pedig jobb, ha

a szemei meg vannak világítva. A várnagy már elkészített rá, hogy a bárónő és Lubomirsky között...

Avironné közbevágot.

— Csitt! Mi asszonyok, ha elkezdjük, mindig lejebb szállunk a szerelem márványlépcsőjén. De nem... Lubomirskyig még nem vitt le a lábam...

— Mindjárt gondoltam. Hogy e polyák herceg oltalma alatt jött ide, csak azt bizonyítja, hogy ez ur ideje és szolgálatkészsége rendelkezésére áll Bécsnek. Mert, ugy-e, onnét fuj a szél?

Avironné a kalapjával addig ügyeskedett, a míg szemei árnyékba kerültek.

— Még mindig világos a látása s jó emberismerő. A polyák uraság csakugyan nem számít. Bár — itt sóhajtott — a császár nem eped már úgy, mint trónörökös korában, Lubomirskyig még nem jutottunk... Ő egyike a legutolsó lépcsőfokoknak... Nincs sok időm beszélni... Hallgasson rám, Forgách: megszabadítom.

— Nem hagyom ám magam.

— Ej, balgaság. Ha valaha meg tudott ingani József iránt táplált hűségében, hogy e nemes uralkodót trónjától megfosztották, ez a barbárság fölnyithatta a szemét... Nem mondom, egy ideig kételkedtek a grófban. Maga a császár is. De, mikor elfogatása hírét megtudták: egy csapással visszahódította az elveszett sziveket. Azóta az udvarnál önt megfordított Egmontnak hívják...

— A bécsiek szive hát újra felém hajlik?
— mondá gunyosan.

— Talán azért tartják fogva a szövetséges rendek, mert biznak önben? Csatákat nyert, várakat vett be, országrészeket hódított meg: miért

kuksol mégis? Azért, mert lelke mélyében ma is a mienk. S ezt Rákócziék tudják.

Forgách hidegen mosolygott.

— Rákóczi dolga, hogy miért csukatott el s hogy miért nem bizik bennem... Ám én bizom benne és bizom a nemzet igaz ügyében. Tudhatja tapasztalásból — a reménytelen szerelem a legvakabb szenvedély. Tegyük föl, hogy viszonzás nélkül, reménytelenül szeretem Rákóczit és a szabadságot: annál kevésbé gyógyulhatok ki belőle...

Nehogy hosszúra nyuljék a látogatása s nehogy Lubomirszky még rosszat gondoljon, mondja meg: a kik hozzám küldték, mit kívánnak tőlem?

— A szabadulását kívánják. Az ónodi háttározat után ebben a táborban nincs többé maradása. A magyarok józanabb része ezt a vakmerő lépést nem helyesli; ama gyűléstől tüntetőleg távol maradt. Elégedetlenségük napról-napra nő. Szervezkednek is titokban. Csak vezér kellene az élükre. Nagy hazafi, gazdag, tekintélyes mágnás, vitéz és képzett katona. Szóval, egy új Monk tábornok.

— Ott van Pálffy János. Hazafi, mert az udvar csak félig bizik benne. Vitéz magyar katona: azért nem merik itthon rábízni a fővezérséget, bár Eugén herceg évek óta sürgeti. Elég jó Monk lesz az, ne keressenek másikat... Jobbat ugy sem kapnak.

— Eugén herceg nem is magára gondolt. Sőt Lambergnak is más a szive választottja. De csodálja-e, ha a császár titkolt reménye a történetek után is ön felé repes?

Forgách sokáig hallgatott. Avironné azt

hitte, megmozdult benne a visszaemlékezés. Végre komor arccal megszólalt:

— Az a Forgách, a kit a császár ismert, meghalt. S a ki él: az oly megrögzött kuruc gonosztevő, hogy megtérítésére kár az időt vesztegetni. Ha férfi volna, a kit ily ajánlattal hozám küldtek: pusztá kézzel megragadnám és az ablakból a vár árkába lehajítanám. Önnel, bárónő — mit tegyek?

Avironné lepördült az ablak deszkájáról. Oly közel ment Forgáchhoz, hogy a viruló, szép női test forrósága szinte megperzselte. Két karját vállára tette, egyik térdét könnyedén székehez támasztotta. A hajából, ruhájából kiáradó illat minden férfinak a fejébe ütött volna. Szemében édes kárhozat lobogott. Szép, érzékies szája nyitva. Fogai vakítóan ragyogtak.

— Mit tegyen velem? Itt vagyok... Az elmúlt harminc esztendő még eleget meghagyott a szépségemből.

Feje a Forgách vállára roskadt. Az gyöngéden, de határozottan eltolta magától. Egy kis ideig gondolkozott, mit mondjon?

— Azt éppen megtehetném. Soha sem kellett nagyon biztatni rá. S a bárónő oly kíváncsi! De mit érnék el vele?... Mert azt, mint okos, a világ törvényeiben járatos hölgy csak nem hiszi, hogy egy pásztoróra kedveért eladjam a meggyőződésemet? Páris megér egy misét; ám a legszebb orgonás-mise sem éri meg, hogy kockára tegyük érte Párist.

Avironné elhalványodott. A pézsmatartójának lecsavarta az aranyozott fejét, azt szagolgatta. Eszébe jutott, hogy a zólyomi táborban Forgách meghiusította egyik merész diplomáciai küldetését. Most azon az uton van, hogy

meghiusítsa a másikat, a még merészebbet, az udvarra még hasznosabbat.

A császár gyermekkori játszótársát és későbbi barátját kiragadni a Rákóczi büvös köréből, nevével, befolyásával, egyéni súlyával két táborba osztani a magyarság erejét; ügyes, elkeseredett vezért állítani a megszeppent, habozó, a háboru kimenetelében többé nem bizó, a rang, vagyon, hivatalok után sóvárgó elégületlenek élére: ha ez sikerül, grata persona lesz újra Bécsben. Szolgálatkészségéről és fényes alkudozó képességéről legendák keringenek a császár környezetében. Szárnyára veszi a hir, s a mi enél többet ér: az udvari pletyka.

Haragudott Forgáchra, hogy makacsságával keresztülhuzta újra a számítását. Másrészt gyűlölte, hogy odakinált szerelme hidegen hagyta.

Fejét azonban nem vesztette el. Hidegvér!... — biztatta magát, bár a fogait szerette volna csikorgatni. Lubomirszky még egy napig marad a várban. S egy nap alatt sok minden történhetik.

Két lépést hátrált. Bár lángolt benne a harag, hangja nyugodt volt, mikor szóhoz jutott.

— Csalódtam magában, Forgách. Azt hittem, több férfias önérzete van. Bölshöz illik türni a balsors csapásait. Ám megboszulni ez ártatlanul szenvedett igazságtalanságot, akárkin, még a saját népén is: kemény, férfias vonás.

— A Coriolán férfiasága! Erre a dicsőségre nem vágyódom. Lássa, bárónő, azok, a kik küldték, elég jó emberismerők. Tudták, hogy heves a természetem, hogy sok bennem a hiuság és a gög. Egyben tévedtek csak: a rabságnak rám gyakorolt hatásában. A tömlöc — Bécsben ugy

hitték — keserűség forrása, hazafias érzések el-sorvasztója, boszuálló gondolatok melegágya. Holott a tömlöc: magábaszállás, bűnbánat, ne-mes és nagy elhatározások bölcsője. Szóval: meg-ujhódás . . .

Avironné csodálkozással nézte a fölhevült, sovány, szép arcot. A hogy egy kedves gondolat megváltoztatja a szem kifejezését, e férfi egész valóját átalakította az eszme.

— Nem ismerek magára . . . Aludttej-em-ber lett belőle. És én még sem adom föl a re-ményt, hogy holnapig más meggyőződésre jut. Jó éjszakát!

Forgách az ajtóig kísérte vendégét, ott el-bucsuzott tőle.

Másnap este, a szökésre kitűzött időben, Forgách Avironnét várta, a ki bejelentette, hogy elutazása előtt még egyszer meglátogatja.

A bárónő jelenléte a szökés pillanatában bonyodalomnak és zürzavarnak válhatott forrá-sává. Tervét meg is hiusithatta.

Ám Forgách agyában merész játék gon-dolata fogamzott meg. Sokat kockáztatott, hogy mindent megnyerhessen. Börtönben elfonnyadt erélye fölébredt újra.

Tíz óra elmúlt, mikor a bárónő, bőséges vacsora után, benyitott. Szeme fénylett; arcán — mint a hibás alma héján — a várnagy borai-tól kis, vörös, rozsdás foltok égtek. A szoba kö-zepén megállott.

— Pfü, a ragyogóját!

— Már káromkodik is?

— A maguk bora minden rosszra megta-nítja az embert. Nos, uracskám? A hirnevemet ugyancsak nem kimélem. Egyedül jövök, holott a várnagy szívesen elkisért volna. Ajánlkozott

is rá kaján mosolylyal. Sötét este jövök. S becsodálkozva jövök. Olyan, mintha három kaput nyitnék menekülő erényességemnek.

— Egy köcsög aludttejhez jött, innen van a nagy bátorsága.

— Az ám; tegnap azt mondtam mérgemben; de ünnepiesen visszavonom. Meggondolta magát?

— Meg. De mint rabmadár, nem adhatok választ az ajánlatára.

— Hacsak az a baja, megszabadítom.

— Új rabság kezdete, ha elfogadom a szabadulást az önök kezéből. Mint szabad ember szabad emberrel, úgy egyezkedhetem csak akármivel.

— Ha a maga emberségéből akar szabadulni e jól őrzött helyről, attól tartok, nehéz próbára teszi a türelmünket. Ezüstszinü lesz a Consbruch Klára hullámos, barna haja, mikorra — mint valami nagy eleven bokréta — ily magasból a lábaihoz röpül. Apropos. Még abban is hasonlít Egmonthoz: annak is volt Klárája.

— Ne bolygassuk szegény Klárát. Ki tudja, e vad időkben, a szelek mérge merre sodorta?... Hamarabb szabadulok meg, mint sem álmodják.

— Ne reménykedjék. A kancsal várnagy úgy őrzi, mint sárkány a kincsét.

— Holnap kiegyenesedik a szeme réműletében, ha észreveszi, hogy eltüntem.

A bárónő tekintete megcsillant.

— Holnap? Szegény barátom, félrebeszél.

— Nem. Annyi segítséget elfogadok magától, hogy most ereszkedem le a harminc öles mélységbe, mikor nálam van s az őrség azt hiszi, szép szemei vigyáznak rám. Igérje meg: leeresz-

kedésem után fél óráig itt marad. A mig ismét ki nem lép, nem gyanakszanak és nem ütnek lármát.

— Van költélhágcsója? És hogy kcrült ide?

— A hova egy ele.en szép asszony besurranhatott, oda csak beférközhetett egy szál kötél!

Dolmánya egyik rubingtombja nyitva volt. Előszedte — mint parasztfiu kebeléből a csupasz madárfiókot — a vékony, ezüst selyemzsineget.

Avironné szeme kerekre nyilt.

— Komolyabb az ügy, mint sem gondoltam. Ha segíték a szökésében, — nem szed rá?

— Ha meg volnék elégedve a sorsommal, nem szökném meg. S önök az elégedetlen Forgách Simonra vadásznak.

— Igaz. Fogjam a kötél végét?

— Az ablak keresztfájában jobban bizom.

— Hát miben segítsem?

— Semmiben. Uljön le nyugodtan s olvasson egy fél óráig. Addig egerutat veszek.

— Rám persze nem gondol? Félóra mulva mivel lépjek a várnagy elé? Azzal, hogy megszöktettem?

— Hát azután? A bárónő Lubomirszky oltalma alatt áll. A várnagy maga alatt vágja a fát, ha az esetből kázust csinál. Mert: ki fogadta be önöket a várba? Ki vendégeskedett magukkal két álló napig? Ki tuszkolta be két izben is hozám, hogy tanuk nélkül beszélgessünk?

Avironné elnevette magát.

— Nagyon jó. Ugyis gyülölöm ezt a kansal majmot. Két dolgot nem tudok megbocsátani: nőnek a szépségét, férfinak a rutságát... Forgách, maga ennivaló, aranyos ember. Ily me-

rész ötletei csak magának vannak. Tegnap megsért a közönyével halálosan, s ma gondolkozás nélkül rám bizza az életét. Csak egyet kiáltok és az őrség befut.

Forgách nem felelt. A nyitott ablakhoz lépett. A zsineget háromszorosan ráhurkolta a keresztfára. Erősen meghuzta: elbirja-e?

— Sok fölösleges hajpor van a fején. S. órjon egy keveset a két tenyeremre.

— Miért?

— Nem csuszik úgy.

Avironné nevetett és megrázta a fejét. Fehér hajporfelleg szállott ki belőle. Mint iskolásfiú korában a hópihét, Forgách fölfogta a két markában.

— Így ni.

— Nincs semmi fegyvere? Hátha lent utjába vetődik az őr?

— Pusztá kézzel kiszorítom belőle a lelket.

— S ha az egész őrséget jönne?

— Elbánnak velük a barátaim.

Avironné fionkolni kezdett.

— A barátai? Ez hát régen előkészített összeesküvés? S kik a barátai? Nono... Maga rászédett...

Forgách már fönt ült az ablakon.

— Apróra elmondok mindent, mihelyt találkozunk.

— De hol?

— Valamelyik szepesi városban. Azokban Lubomirszky az ur, az unokabátyja vagy micsodája.

A bárónő megsértődött.

— Vagy micsodája? Oh, be goromba. Meg sem csókolja bucsuzásul... a homlokomat? Hátha baj éri? Ha a kötél félutban elszakad?

Forgách már hallotta is, nem is. Egész figyelme az alatta tátongó, fekete mélység felé fordult. Mi vár ott rá?

Lent semmi sem mozdult. Elhagyott és hangtalan volt a várárok. Vigasztalanul sötét.

— Vagy nem jöttek még meg, vagy csendben vannak — tünődött Forgách. — Tisztába kell jönnöm, várnak-e rám?

Lehuzta ujjáról a gyűrűjét s a mélységbe hajította. Nemsokára hallotta a kemény koppnását. Bagolyhuhogás felelt rá az éjszaka méhéből.

— Várnak. Szép bárónő, adieu!

Még egyszer rámosolygott. A kötelet biztos kézzel megragadta és lassan, óvatosan ereszkedett le rajta, mint a pók.

Avironné nem lett volna igazi asszony, ha e kaland regényessége, izgalma és rettegett veszedelmei édesen meg nem borzongatják a hátát.

Egy ideig mozdulatlanul egy helyben állott. Élénk képzelete kiszínezte a szökés várható következményét. A kancsal várnagy ostoba elképedését előre élvezte.

Elgondolta a kíváncsi kérdéseket, a mikkel ostromolni fogják. A kinos föltünésnek is örvendett, a mit a szökés a kurucok főhadiszállásán okozni fog. Az udvarban emlegetik majd, mint a ki nő létére kiváló szolgálatot tett a birodalomnak.

Maga a császár is visszaemlékezik ama kedves órákra, a mikor — mint hullám a parthoz — fiatal életük egymáshoz ért...

Hirtelen eszébe jutott: elképedés, kíváncsi kérdezősködés, kuruc vezérek boszusága, udvar öröme, a császár fején átvonuló hajnali felhők

— mindez attól függ, leér-e a vár árkába Forgách bántatlanul?

Ha utközben baja esnék! — Ez a föltevés megijesztette. Az ablakhoz rohant s a hétágu gyertyatartóval a mélységbe világított.

Forgách már jó darabon leereszkedett, mikor ablakában meőielent az éles világosság.

A kik odalent szivszorongva várták, azok azt hitték, hogy fölfedezték a szökést, azért gyult ki oly sok gyertya az üresen talált kalitka ablakában.

Az első ijedtség hatása alatt a mélységben hangok hallatszottak.

Avironné figyelmét nem kerülte el a zaj és mozgás.

Akárhogy forgatta a gyertyatartót (az égő viasz végigcsöpögött a gyönyörű selyem ingvállán), csak rezgő árnyakat és imbolygó alakokat látott.

Az arca azonban a legteljesebb világításban volt. A ki lent állt, minden vonását tisztán kivehette.

— Aviron bárónő!

Alulról ijedt, félig elnyomott kiáltás hallatszott.

Akármily halk volt, a bárónő ezer közül is megismerte. Szive e kedves, félénk hangtól csordultig megtelt vad gyűlölettel. Első dühében azt gondolta, a szép leány is a bécsi politika céljait szolgálja és megelőzte őt. Övé lesz a megszöktetés dicsősége, a hogy övé a Forgách szerelme.

— Klára, Consbruch Klára! — kiáltotta le képéből kikelve. — Maga van a kötél másik végén? ... Akárhogy szeretném, nem tudom megvilágítani a szende, piruló ábrázatát. Vagy

nem is tud már pirulni, hogy nem magát szöktetik, hanem ön szökteti meg — oh, égi ártatlanság! — a férfiakat?

Ott áll, ugy-e, csipkés, fehér kötőjét tartva, a fa alatt? Várja, hogy az érett meggy az ölébe hulljon. Az is igyekszik már le magához, galambom; de még a szárán függ. Legyen az öné egészen a drágalátos gyümölcs. Elvágom a szárát, hogy hamarabb a tied legyen. Nesze! Nesze!...

Azt sem tudta, mit cselekszik szenvedélyes haragjában. Előbb lehajította a hétágu gyertyatartót. Mint a hullócsillag, szikrázva, fényes vonalban osont át a sötétségen. Kialudt, mire leért.

Azután övén lógó, finom pengéjű velencei törével nekiesett a kötélnek és addig nyiszálta, a mig keresztül nem vágta a „meggy szárát.“

Forgách kemény, villámgyors rándulást, majd hirtelen elernyedést érzett a megfeszült kótélen. A következő pillanatban bukfencet vetett a levegőben. Mint leeső kő, megállás nélkül, növekedő sulylyal és sebességgel zuhant lefelé...

V.

Megujhódás.

A katasztrófa, a mit előidézett, Avironnét észére térítette. Megölt vagy nyomorékká tett egy embert élete virágában. Ha még csak emberről volna szó; de szép férfival bánt el ily orvul. Az élet kedves, művészi, értékes cserepét törte össze; nem a közönséges cserepek közül valót.

A bárónő az a természet volt, a kit, ha

férfinak születik, szoknyavadásznak hívják. A szép, fiatal vonzó arcok bolondja volt. Mindenre rá tudta volna venni villámló szempár, puha fürtöktől övezett homlok, egyenes, finom vonalú orr, szép, parancsoló száj. Meghódolt ellenállás nélkül a férfiszépség előtt. Kereste is őket az emberáradatban. S ha kedvére valót talált, szemérmetlenül utána vetette magát.

Ő maga, szerényen, művészi hajlamnak tulajdonította szenvedélyét. Azzal hasonlította magát össze, mikor valaki régi festmények vagy ékszerek után kutatva, városról-városra jár; minden ócska boltba bekukkant, minden gyanus padlást összekotorász.

Egy pillanatig bódultan állott. Szemét behunyva, maga előtt látta Forgách véres tetemét.

Férfiakat imádó, romlott szive megrezzent a gondolatra, hogy Forgáchban Istennek mily remekművét pusztította el.

A szobában sötét volt. Tapogatózva ment az ajtóig. Megtalálta a kilincset. Kitekintett a folyosóra. Az örök vagy aludtak vagy az ablakmélyedésbe huzódtak.

Szabad volt az út. A mily sebesen lábai birták, az őrszobába futott.

A varangyosképű hadnagy készülődött, hogy négy katonával átfürkészi a várárok bozótját, mikor a bárónő berontott.

— A gróf megszökött... Kötélhágcsón ereszkedett le.

A hadnagy elkáromkodta magát. A katonára, a ki a lámpás meggyújtásával bajlódott, kiejtette kezéből. Nem aludt el, csak az üvege tört össze.

— Akkor a kötelet öntől kapta, asszonyom.

— Tőlem?... Én hiúsítottam meg a ter-

vét. A zsineget, a melyen elmenekült, elvágtam. Most ott fekszik a vár árkában.

A hadnagy szeme tágra nyílt az ijedtségtől.

— Ahhoz nem volt joga. Országgraszoló botrány kerekedik ebből, ha a tábornagy életét veszítette. Ha nem tekinteném, hogy vendégünk: szobájába küldeném, asszonyom, és ajtaja elé katonákat állitanék. Utánam fiuk. Hátha még van benne élet?

Lélekszakadva futott végig az udvaron. Égő türelmetlenséggel várta, hogy a kaput fölnyissák. Az őrségnek dobszóval riadót veretett. Negyedóra múlva talpon volt a várban minden épkézláb ember. A várnagy is kibujt a vackából. Csak Lubomirszky aludt. Az inasa nem tudta fölrázni, a somlyai harmattól úgy elázott.

Mikor Avironné a kötelet elvágta, Forgách még jó messze volt a földtől. Elterült az árok fenekén, mintha halott volna.

A fiatal szerzetes félszakasz szedett-vedett lengyel lovassal várt rá. Eleinte megdermedt a rémülettől. Kiáltani akart, de hang nem jött a torkára. Forgáchhoz futott volna, de lába földbe gyökerezett.

Egy pillanat alatt átszáguldott fején — vihartól hajtott sötét felhőrongyok módjára — a baleset minden várható következménye.

Érezte, nincs veszíteni való idő. Határozni és cselekedni kell. Finom, karcsu alakja kiegyenesedett. Mint a kinek joga van velük rendelkezni, mert jó pénzért fizette meg szolgálatukat, a kalandorokhoz fordult:

— Magunkkal visszük.

A fegyveres emberek vezetője tanakodott, mitévők legyenek?

— Nehéz sor. Ha saraglyánk volna, két lóra felköthetnénk. Így bajos dolog. Nye mozsem.

A szerzetes belé szerette volna a lelkükbe önteni a maga határozottságát.

— Megfogjuk puszta kézzel, úgy visziük el.

— Igen, de hová? A legközelebbi erdőség félóra járás. A mig oda beveszszük magunkat, az őrség a nyakunkon terem. Zatraceni! A várban riadót vernek. Lóra legények!

A fiatal pap szikrázó szemmel utjokat állta.

— Gyávák! Oly ember életéről van szó, a ki kétszáz aranyat sem sajnál, ha megmentitek.

A vezető levette a prémes kucsmáját s megvakarta a fejét.

— Hej, bozse, bozse! Sok pénz kétszáz arany. S mi szegény ördögök vagyunk. Szívesen vásárra vinnénk érte a bőrünket, de mi haszna? Száz lépésre sem jutunk el vele. Az is lehet, hogy meghalt, vagy utközben adja ki a lelkét s akkor se pénz, se posztó. Uljön lóra, szent atyám.

A szerzetes kirántotta pisztolyát s a vezetőre szegezte; de az öreg martalócnak a szeme sem hunyorgott.

— Bánom is én. Ugy sem ér az életem egy barabolyt . . . Nyikorog a várkapu. Fáklyafény sziporkázik. Jönnek. Oldjunk kereket, mig nem késő.

A szerzetes eldobta a pisztolyt. Megvetéssel hátat fordított a ringy-rongy népségnek. Hagyta, hogy apró, bozontos sörényü ukrainai lovaikon elporoszkáljanak. Ő maga vigyázva leereszkedett az árokba.

Odalent kicsiholt. Meglelte az Avironné által lehajított hétágu gyertya egy darabját.

Meggyújtotta. Reszkető kézzel rávilágított a Forgách arcára. Az élet minden jele nélkül, mozdulatlanul feküdt.

Mellé térdelt, fejét a karjába fogta, hallgatta a szivverését, a lélekezését ügyelte.

Fényes, barna haja kibugygyant durva szörkámzsája alól. Keze fehér, puha, asszonyos; alakja finom, törékeny; arca csupa báj és csupa halálos kétségbeesés; az őszi barack hamva rajta. Tarkójának és halántékának csillogó arany pelyhe világosan nőre vallott.

Consbruch Klára — mert a fiatal szerzetes ő volt — Forgách elfogatásának hírére eltűnt Bécsnek városából. Sok veszedelmen, megpróbáltatáson átvergődve, elkövetett mindent, hogy hozzáférközzék és kiszabadítsa. Hasztalan. Csak a szepesvári börtönben sikerült a bucsusok vezetője képében a kancsal várnagyhoz jutni és a kötelet Forgáchhoz belopni.

Most, hogy a szöktetési kísérlet ily balul végződött s hogy a lengyel lovasok cserben hagyták, abba a lelkiállapotba jutott, a mikor az ember megfélekedzik a világról, nem tudja, körülötte mi történik; se lát, se hall, csak szabadfolyást enged a bánatának.

A mi szüzies, leányos tartózkodás erős kis lelkében élt — mint a fölszabadult folyó jege — eltűnt a nagy szerencsétlenség áradatában. A szivében évek óta elfojtott szerelem kiömlött.

— Meg akartalak menteni s talán halálot okoztam . . . Jaj nekem, hogy ily drága és nemes életet rá mertem bizni egy szál kötélre. Egy kosár gohér szőlőt sem biztam volna rá s téged, egyetlenem, rábízalak . . .

Igen, egyetlenem vagy. Első és utolsó szerelmem. Most már nem kell titkolóznunk. Ma-

gaménak vallhatlak, mert az élő ember a családjáé, de a halott ember az emlékezeté, tehát mindenkié

Szürke, mélységes szeme nézte a mozdulatlan, márvány-vonásokat.

— Akármily szép az arcod, én rám nem az volt hatással. A lelkedet szerettem. A halhatatlan lelkedet . . . S az most kiszállt belőled. A halandó porhüvelyed itt marad. Száz asszony volt belé szerelmes s mégis nekem jutott, a ki mindig csak a lelkedre áhitoztam

Hallgatódzott. Futó lépések zaja közeledett az árokhoz. Lárma; fegyvercsörgés; fátylafény.

Mi lesz, ha itt kapják? Ha fogságba vetik s Forgách halott: titkuk a világ szájára kerül. Ha nem halt meg, csak elájult, még mindig van rá remény, hogy kiszabadítja, ha ő maga szabadon jár. Mi volna jó Forgách érdekében? Az, ha ő menekül. Lehajolt, az imádott fejet szívéhez szoritotta és lehunyt szemét gyöngéden megcsókolta. Egy pillanatig még hallgatódzott. Azután a gyertyát elfujta és elfutott az árok mentében. Karcsu, kis alakját elnyelte a sötétség

Forgáchot a hajduk fölszedték a fal tövéből. Mikorra a saraglyára tették, föleszmélt.

A hadnagy, a ki a felcserséghez is értett keveset, minden porcikáját végigtapogatta.

— Ugy eltört a lábszárcsontja, mintha üvegből volna . . . Egész életére bicegni fog. Rögtön megírom a jelentést. Valamelyitek lóhalálában elviszi Bercsényi uramhoz . . . Várnagy uram pedig ezentúl ne nyitassa ki a kaput mindenféle népségnek

— Dehogy nyitatom, dehogy nyitatom!
— erősködött a megszeppent várnagy. — A bá-

rónő megkörnyékezett, de becsületesen ellentállottam.

— A szépségének?

— Fityfenét. Az aranyainak . . .

A hadnagy arca maga volt a megtestesült kételkedés.

— Bolond, rejtélyes eset. Ha a bárónő ki akarta szabadítani, miért vágta el a kötelet? Ha meg nem volt cinkostársa, miért ereszkedett le a gróf az ő jelenlétében? . . . Honnét került a kötél? A bárónő tagadja, hogy tőle való.

A várnagy kereste a leszakadt kötél darabját, mikor meglelte, sokáig forgatta, nézegette.

— Hü, a Poncius Pilátusát! A kötelet magam szállítottam Simon urnak. Átkozott tejképü szerzetes járt itt négy napja a lengyel bucsusokkal. Egy rend kopott barátságát vasaltam ki rajta, hogy Simon urat, nagy, forgósteremtette pápistaságáért megcsufoljam. Annak az övébe volt belefonna ez a zsinég.

Uj bonyodalom. Megáll az esze az embernek. Melyik volt hát a szabadító? A szerzetes-e vagy az asszony? Egyik sem? Vagy mind a kettő? . . .

A várnagyban a jobb érzés egy pillanatra felülkerekedett.

— Simon ur azt nyerte vele, hogy a lábaiért, ki tudja meddig, az ágy fenekét nyomja . . . De szó, a mi szó, ebben a dologban többet tudok kettőnél. Nincs jó bora a németnek, azért fáj a hasa; hanem akármennyire fáj, Forgách uram a nyavalyást meg nem gyógyítja. Hallgatóztam a multkor, mikor a szemrevaló bárónő nála volt. Kápráztató ajánlatokkal szerette volna meg-ejteni a császár nevében. Mintha falra borsót hányna . . . Nagyot mondok: Bercsényiben

sincs kevesebb németeskedés, mint benne. Pedig azzal vádoltuk mindannyian.

— Jelentse meg a fejedelemnek. Istentelenség ártatlanul fogva tartani.

— Megjelenteni megjelenténém, csak ne tett volna már most rossz fát a tüzre a szökésével . . . Alábbvaló voltam a tüskés disznónál. Az csak akkor szurkál, ha hozzányulnak. Én derüre-borura, minden ok nélkül boszantottam. Még ma elhivatom hozzá a lőcsei doktort . . .

Mihelyt Forgách állapota annyira javult, hogy szekérre föltehették — így is beletelt hat hétbe — a fejedelem parancsára Munkácsra szállították.

Forgách szökési kísérlete, szabad beszédei Rákóczit fölláztatották. Hogy a fogoly a menekülésnek még a gondolatáról is letegyen, Munkácson a legfelső várba, az ugynevezett fellegvárba vitette.

Három magas fal, három mély árok, hármas örség: ennyi akadály még a merészlelkű, vállalkozó természetű Forgáchot is visszariasztja. S ha valami csoda által mind e nehézségeket legyőzné, alul a vár tövében, palánkok között kuruc lovasság tanyázik. Ember legyen, a ki közöttük átsurran. Ha meg valahogy átlopná magát, az első jelre száz meg száz szélvészjárású lovas eredne utána és mérföldekig hajszolja, a mig utól nem éri.

Az első percben tisztában volt Rab Simon, hogy ezuttal sirboltba tették. A szökés szándékát föl is adta végképp. A mig kilátás volt rá, férfias cselekedet volt, hogy megpróbálta. Most, hogy lehetlenné vált, gyermekes dolog lett volna erőszakolni.

Azonkívül a lába is megzajdult. Csak mo-

tozva járt, botra támaszkodva. Rabutin jutott az eszébe és a bicegő Rózenberg. A végzet kiegyenlített minden számadást. Klárának van hát módja választani a sánták között.

Mikor mint pók a hálója szálán, — a kötélen lefelé ereszkedett, a bástya tövében emberi alakot pillantott meg. Klára halk kiáltása is föl szállott hozzá, azután a zuhanás következett.

Mi történt Klarával? Elmenekült-e és hová? Kik voltak a barátai? Nem tudta. A szepesvári várnagy csak annyit vallott be, hogy nagyon szeretné a fiatal szerzetest — a Forgách börtönébe csempészett zsinéért — a körmei közé kaparintani.

Multkori szökési kísérlete megtorlásául — szigorú őrizet alá vették Forgáchot. Néhány hétig, éjszaka, még a szobájában is strázsa állott. Akármerre ment, lépten-nyomon kísérték. Ha ebédelt vagy vacsorált, akkor is kivont kardú hajdu állott a háta megett. Éles kést, vasszerszámot elszedtek tőle. Még a dolmányára, a vadgalamszín nadrágjára is gyanakodtak: lefejtettek róla minden paszományt és aranyzsinórt.

Azelőtt ez a szigorúság haragra lobbantotta volna. Most megadta magát sorsának. A fokozódó bizalmatlanságot — beismerte — kiérdemelte.

A munkácsi várban lelke átalakulásának és megtisztulásának munkája tovább haladt.

Kezdte magában keresni szomorú fogsága okát. Ártatlansága büszke tudatában sokáig nem vizsgálta: tetteiben, viselkedésében és főleg beszédében nem volt-e vigyázatlan? Nem idézte-e föl ő maga a vétkeességnek látszatát?

A keresztény igazság hegyláncának csak az alacsonyabb ormaid nehéz és fárasztó megmászni.

Minél feljebb hág a küszködő lélek a legmagasabb igazságok tündöklő csucsai felé, annál könnyebb és kellemesebb az útja. Ereje folyton gyarapszik. Ama tiszta légkörben nem ismer fáradságot és csüggedést. Lent még lábakkal vesződött, feljebb már szárnyai nőnek . . .

Egy ily decemberi estén, a mikor szokása szerint késő éjszakáig olvasott, csodálatos természeti tüneménynek volt tanuja. Hideg, fergetes idő rázta meg az ablakot és fujt, sikoltzott kürtöben és kéményben. A nehéz, komor, szinte gyászos felhők havazásra állottak.

Egyszer csak a tömlőc ablaka megvilágosodott. Fölkelt, hogy megnézzze, mi történt? Mintha a felhőkben nagy tüzvész támadt volna: oly világos lett tőle az éjszaka és az egész vár, hogy a pénzt is megolvashatták volna fényénél.

Az égi csuda nem sokáig tartott. A hófelhőket pirosra festve, a vár és a majcrok között elvonult.

E ritka természeti tünemény rémülettel töltötte el a katonákat. Valami nagy szerencsétlenség hírnöke — így sopánkodtak. Forgách is végzetes események előre vetett árnyékának tartotta.

Annál inkább magába szállott. Bár nem viselt szeges övet, mint a szerzetesek s testét durva szőringgel nem maratta föl, a lelki önkinzás minden gyötrelmének alávetette magát, hogy megtisztuljon.

Élete egyik fele hazugság volt; a másik felében, a melyben eljutott az igazság megismeréséhez, e hazugságokért kellett megszenvednie.

Hazugság volt, hogy magyar létére az udvarnál nevelkedett. Ebből a hazugságok egész szövevénye keletkezett. Német szalonokban, né-

met táborokban, német érzésű társadalom körében, németül gajdolvá és fitogtatva németes érzéseit: mi egyéb volt ez, mint hazugságok lánccslata?

Azok között élt, a kik gyűlölték fajtáját s a kiket ő gyűlölt. Beszélte nyelvüket, fölhozta ruhájukat, eltanulta szokásukat, pedig magyar volt minden ízében.

Bemocskolta életét és pályáját egy gyáva hazugsággal. Mikor azután testestől-lelkestől kuruccá lett, hiába volt hü, hasztalan tette ki lelkét, a gyanu és bizalmatlanság sarkához szegődött.

Ugy járt, mint az asszony, a ki leánykorában élte világát s a ki tisztességben, hűségben és erényes tisztaságban eltöltött egész élettel sem tudja elfeledtetni fiatal kora botlásait.

A kurucok kételkedtek benne s a labancok reménykedtek. Aviron bárónő titkos küldetése is bizonyítja, a Burgban az ő hárompróbás kurucvolta csak vidám kétségeket ébresztett. Söt várakozásokat fűztek magatartásához.

Mernék-e tenni, ha mostani szikrázó németgyűlölete előtt nem lett volna egy más korszak életében? A mikor szerette vagy úgy mutatta, mintha szeretné őket.

Ha a kurucok elismerték érdemét, buzgalmát a szervezésben, sikerét a csatatéren: csoda-e, ha néha eszükbe jutott, mint járt tüntetőleg plundrában, mint borotváltatta le simára az arcát, mint érezte jól magát az udvari élet levegőjében? . . .

Az erkölcsi megújulás útján előbbre jutott, mikor élete válságának igazi okát élete tévedéseiben kereste, mikor szigorubban ítélte meg önmagát és enyhébben másokat.

A külső világ eseményeiből kevés hír szivárgott be hozzá. A mi hirnek mégis neszét vette, abból megtudta rajzolni a nemzeti ügy állapotát. Az ónodi gyűlés elszánt határozatát nem követték a csatatéren döntő erejű győzelmek. Holott, a végső szót a nemzet kimondván, kardjával kellett volna nyomatékot adni annak. A villámlást és dörgést, ha mennykőcsapás nem követi, csak szinpadi a hatás.

Nyugtalan, tettekre kész férfilelke sóvárgott a csatatér babérai után. Ám a vastag falak, a csukott ajtó tétlenségre kényszerítette. Befagyott ember volt. A mozdulatlanóság poklának minden kinját végigszenvedte.

Csontos füléhez is eljutott Forgách szökési kísérletének hire. Magát okozta a vén katona. Nem kellett volna elhagyni a gazdáját.

Ha már rá a kuructáborban szükség volt s ha a szabad katonai életet nem volt képes elcserélni a munkácsi várban való tétlen gubbasztással, Bercsényinél kijárta: engedjék Tóth Andrist, a kedves apródját Simon urhoz. A fiu kiszolgálja emberül s lesz valaki a közelében, a ki a kedvéért a lelkét is kiöntené.

Igy esett, hogy Tóth Andris nemsokára körülötte sertevert.

Avironné leveléből a trencsényi csatavesztés hírét megtudta magányában. A hir még tódította a szerencsétlenséget. A fejedelem sebbe esett, a had szétrebbent, a fél ország megbódult.

Aznap Forgách se nem evett, se nem ivott bánatában. Egy szót sem szólt senkihez. Székét az ablakhoz huzta, órákig mozdulatlanul nézte a Beszkideket. Innét indult ki a dicsőséges mozgalom. Nem szorul-e nemsokára ide vissza?...

Állát öklére támasztotta, az alkonyodó eget

nézte, de nem látott belőle semmit. Mintha szürke, durva ecsetvonás elfedte volna előle a világ és az élet minden szépségét.

A nap lassan leszállott. A piros felhők szelket jelentettek, mégis eső lett belőle. A hogy besötétedett, ólomszínű, egyenletes borulás vonta be az eget. Csendesesen, de állhatatosan esett. Azelőtt az ilyen nyári eső fölviillanyozó hatással volt Forgáchra, mintha körülötte a levegőben selyemszoknyák subognának . . . Most az eső is végtelenül szomorú gondolatokat keltett benne...

Besötétedett. A bástyákon takarodót fújtak. Dobpergés hallatszott. Tompa dobpergés, mint a Nádasdyék kivégzésénél . . .

A szoba egyik zugából halk pityogás hallatszott.

— Andris, ne sirj. Hisz férfi vagy. Nyer még csatákat a kuruc.

— Férfi vagyok; de azért sirok. Nem ám az ütközetért. Azért, hogy sebbe esett a fejedelem. Szörnyű elgondolni: meg is ölhatték volna.

— Bohó fiu. Nem tudod, hogy nincs fölötte hatalma sebnak és halálnak? Nem a németek puskája, a századok sem tudnak ártani Rákóczinak . . . Örökké él, a ki a nemzet szívébe temetkezik . . .

Még sokáig ültek így a sötétben. Az apród fiatal volt, korán kelt, egész álló nap sokat lótot-futott: a feje félrebillent, elaludt. Forgách hallgatta a nyugodt, könnyű lélekzését. Sajnálta felkölteni.

Az apród egyszer mégis följélt szendergéséből. Sietve gyertyát gyújtott. Mint bagoly, ha a világosságra hozzák az odujából, úgy pislogott a gyertyafénybe.

— Bocsánatot kérek, hogy elaludtam.

— Ej! Okosabb lesz, ha tollat, meg arany-szélü papirost készitesz. Levelet írok még ma Bercsényi uramnak. Azt gondoltam ki, hogy Zsigát elküldöm a fejedelem szolgálatára. Hadd lássa belőle ország-világ: egy csöppet sem haragszom. Azt adom oda, a mi legdrágábbal bírok: az egyetlen fiamat...

Andrisnál ma könnyen állott a sirás. A gazdájához ment, a kezét megcsókolta.

— Mily rosszul bántak nagy jó urammal. S az egyetlen fiát mégis az ország szolgálatába küldi...

VI.

E s t e l e d i k .

Egy idő óta mind kevesebb tennivalója akadt Forgách körül az apródjának.

Az apród busult. Eleinte azt gondolta, valamivel magára haragitotta gazdáját; de Forgách nyájas volt hozzá. A mi figyelem és kedveskedés büszke lényétől kitelt, mindabban Bandinak része volt.

Egy este a vacsoránál nem engedte, hogy Bandi fölkeljen az asztaltól s friss vizet töltsön a poharába.

— Magad uram, ha szolgád nincs, — szolt vidáman mustrálgatva a korán fejlett, erős, ügyes fiut... Minek Rab Simonnak apród?

Bandi arca olyan lett, mint a berzsényfesték. Keményen összeharapta az ajkát, nehogy a méceses eltörjön.

— Ne vágj oly szomorú képet. Légy vig, mint a lakodalmadon. Nem a kuckóba, háboruba küldlek.

Föl is ragyogott erre az apród szeme. On-
érezetesen feszítette ki a mellét.

— Iraz. Tizenhetedik évemben járok. A
fejedelem ő felsége alig tiz évvel idősebb nálam...

Forgách gyönyörködve nézte az ifju lelkes
arcát.

— Tizennyolc éves koromban én már had-
nagy voltam a Pálffy-huszároknál, huszonkét
éves koromban alezredes. Négy év mulva vice-
generális. Szép karier, mi? Dehát a nagyapám
nádorispán volt, az apám országbiró. S a mos-
tani császárral nevelkedtem . . .

Te szegény fiu vagy, de azért fölviszi Isten
a dolgod, ne félj. Bottyán apánk Ő Vaksága je-
zsuita portás volt s ma tábornok; a legvitézebb
és a legszerencsésebb. Kard nem fogja, golyó
nem járja . . .

Bandi elgondolkodva nézett az urára.

— Az a kérdés, hol lesz rám nagyobb
szükség?

— A táborban van most szükség minden
emberre. Mert vérszemet kapott az ellenség, s
mert a trencsényi csatavesztés után sok ijedt le-
gény kiált a táncból . . .

— Ijedt legény? Van olyan is?

Forgách elkomolyodott.

— Hát, — akad . . . Válassz ki két jó pa-
ripát Tavarnokon. A kardjaim közül a legéle-
sebbet. Az atyámfia kiöltöztet és pénzzel is ellát.
Azonkívül irok a dolgodban Bercsényinek . . .
A nyápic fiamra ne legyen gondod. A vén Cson-
tos majd szárnyai alá veszi . . . Ám egyre meg-
esketlek . . . Útközben a fejedelem körül légy
mindig. Fogj fel a testeddel minden neki szánt
lövést. Halj meg, ha kell, fiatalon a lábainál . . .

Az apród két ujját föltartotta.

— Esküszöm! De miért kell ily magától értetődő dologért megesküdnöm?

— Holnap hajnalban utra kelsz. Aztán csak semmi érzékeny bucsuzás. A nagyobb kötelesség megeszi a kisebbet . . . Néha írj egy-egy sort. Ha tudniillik a német, meg az asszonyok erre időt adnak . . .

— Az asszonyok? — kérdezte Bandi megszeppenve . . .

Egész éjszaka szedte-vette a cókmókját. Kevés holmija volt, kis batyuba elfért. A fellengző reményeit, a hitét, bizalmát, fiatalkori lelkesedését azonban tizenkét társzeker sem tudta volna utána vinni.

Levelt Bandi ritkán irt. Minden hüsége mellett sem igen ért rá az új élet változatos, tetet-lelket kifárasztó eseményei között.

Annál több értesítést küldött Avironné. A szép bárónő, a ki valamikor a trónörökös kegyével dicsekedhetett, előbb leért a szerelemben ahhoz az „utolsó lépcsőfokhoz“, a minek Lubomirszkyt nevezte, mintsem gondolta.

A szeles, könnyelmű lengyel herceggel, a kiről azt mondta Rákóczi, hogy „még a sárga salavárija is tele van hazugsággal“, s a ki Bécsnek politikai zsoldjában állott, hamar összeszűrte a levelet. Beleugratta kalandosnál-kalandosabb vállalkozásba, csakhogy a bécsi udvar javára valamit tegyen.

Hol a Felsővidéken, hol Lengyelországban kószált. A herceg fivére lévén a koronamarsalnénak, Rákóczi legbizalmasabb és leghüségeesebb barátjának, a tavasz Avironné ez uton igyekezett bepillantani a kurucok lengyelországi terveibe.

A takaros kis vizsla jó nyomon járt. A

lengyel koronaért titkos tárgyalások folytak... Sőt több történt: orosz-magyar szövetségnek rakták le alapjait.

Bercsényi a francia szövetségben nem látta már azt a panaceát, a mit annak előtte... „A franciának — írja a fejedelemnek — már kiment fejemből mind félelme, mind remény-sége. Mert ha akarja is, a mig akarja: addig vége lesz a mi históriánknak.“

Ő már csak a cárban bizott.

A kis özvegy küldetése kettős volt. Az elkeseredett Forgáchot kellett megnyerni és kiszabadítani, hogy a békepárt élére álljon. Márészt — Lubomirszky és huga, a korona-marsallné utján meg kellett lopni a tárgyaló felek titkát.

Mindkét terv kivitelénél szüksége volt a lengyel hercegre. Ez az oka, hogy a kényes bécsi dáma rászánta magát rálépni a „legutolsó lépcsőfokra.“ Azzal a rejtett utógondolattal, hogyha ott megveti lábát, újra följuthat a szerelem és politika sokkal magasabb lépcsőfokaira.

Megbízata első része — Forgách kiszabadítása — kutbaesett. Föltette, megboszulja a kudarcot. A mennyiben hatalmában áll, megkeseríti Rab Simon életét. Hozzá férkőzik a lelkéhez, minden rossz hirt tóditva eljuttat hozzá. A hogy egyik csapás a másik után éri a kuruc-ügyet, csöppenként hadd vérezzék el reménye, s kövüljön meg a szive a tehetetlen, hazafias fájdalomtól.

Gonosz tervét nagy leleményességgel hajtotta végre. A finom írásu francia levélkék mindig pontosan beköszöntöttek Forgáchhoz, valahányszor a nemzeti ügyet csalódás, veszteség, kár, veszedelem érte.

Forgách megtehetette volna, hogy nem

nyitja föl e sátáni levélkéket, de a bizonyosság után való vágy oly erős volt benne, hogy az Avironné hirthezó viperáit inkább rászabadi-totta a szívére.

Mintha csak Klára, a női szív finom ösztö-nével, megérezte volna Avironné szándékát, olykor ő is irt. Rövid, aláírás nélküli tudósítások-ban tájékoztatta Forgáchot az ügyek állásáról. Nem hallgatta el a rosszat sem, de szivesebben írta meg a jót.

A míg Avironné minden szava arra volt számítva, hogy Forgáchot kétségbeejtse, Klára a vigasztaló, kedves, megható epizódokat adta ér-tésére. Így viaskodtak egymással a férfi lelkén, mint verőfény és árnyék a tisztáson.

Az első gonosz hir, Ocskay brigadéros árulása volt. Átment ezredestől a császár hüsé-gére.

Bezerédy követte volna példáját; de tiszt-jei megkötözték és Munkácsra vitték. A hadi-törvényszék halálra ítélte.

Avironné kárörvendve írta le, mily nagy a megdöbbenés a kuruc táborban. Mindenki gyanus lett egyszerre. Egyik sem bizik a másik-ban a vezérek közül.

Eszterházyról, Bottyánról, Somogyi Fe-rencről és Ebecky Istvánról rossz szél fujdogál. Ha eszükben sincs az elpártolás, akkor is előbb-utóbb labanccá teszi őket, hogy ok nélkül gyanu alatt állanak.

Bottyánnak negyven dragonyost küldenek a nyomába, hogy szemmel tartsák. Még Bercsé-nyi bizalma is meginog benne. Azt hiszi, csak új birtok ígéretésével tarthatja meg őt hüségben a fejedelem.

Antal ur (Eszterházy) levelet irt Heister-

nek, bizonyossággal mondják. Szájról-szájra jár Bercsényi kétségbeesett fölkiáltása: „Nem tudom, kinek higgyek!... Azt sem tudom, a ki elmegy mellőlem, hova marad? Nem lesz-e labanccá?...“

Bercsényi oldaláról kétszer leesett a szablya. Rossz jel! Bottyán beteg és bódult. Minden reményét elvesztette. Ősznél tovább nem huzhatjuk ki a harcot, az a véleménye.

Szép a gyöngysor, a hogy egyik szemet a másik mellett a zsinór összefüzi. Kedves ékszer. Ő — Avironné — maga is szívesen viseli. Ám szakadjon el csak *egy* helyen a zsinór, a gyöngy (akár igaz, akár hamis) mind leperreg róla. Ez a sorsa a kuruc főtiszteknek. Nem nyílal-e Forgách szívébe a késő bánat: miért nem ő volt az első, a ki visszatért a császár hűségére?...

E balhírek Forgáchot fölzaklatták. Ám megjött Kláríka írása s megmutatta az érem másik oldalát.

Ocskay vitézei csapatostól visszazálingóznak. Bottyán, a mikor a rettenetes hirt meghalotta, betegágyában föltérdepelt és kezét az égnek tartva, újra fölesküdütt a Rákóczi hűségére.

Ocskayn és Bezerédyn kívül nem akadt más áruló. „A mit a forgószél fölkapott, csak az van oda“ — hirdeti fölvidulva Bercsényi.

Ujvárbán egy raj méhecske telepedett le a piacon az ágyukra. Kasba fogta őket Berthóty uram. Jó jel! Ujra leszáll a szerencse a kuruc fegyverekre.

Avironné és Klára leveleiből (a fekete és fehér írásokból), a bennük foglalt adatok, képek, pletykák, hangulatok szilánkjaiából, abból, a mit a felesége üzent, Csontos firkantott, a várnagy beszédközben elejtett, s a mit ő maga —

kiegészítésül — hozzá gondolt: Forgách éles, átható esze hiven megrajzolta a háboru képét. Mintha köztük volna, osztozna felelősségükben s mintha olvasná Bercsényi valamennyi híres hadijelentését: börtöne falai között oly tisztán látta, mi történik.

A trencsényi csata után a kurucok védelmi állásba szorultak; támadó harcuk szárnya eltört. Hogy mit jelent ez a háboru folytatására nézve, azt ő, a ki oly jól ismerte a nemzet jellemét, igenis jól tudta.

A mi ragyogó katonai crénye van a magyarnak, egytől-egyig a szilaj támadásban érvényesül. Védelmi harcra kényszerítve, — minden katonai hibája rögtön kidugja fejét.

A védelmi harc ellenkezett a nemzet jellemével. Tehát el kellett veszíteni.

Az első, a mit börtöne magányában Forgách mély fájdalommal megállapított, az volt, hogy a nemzet erőforrásai kianadtak. Vagy közel álltak hozzá, hogy kiapadjanak.

A háboru sivataggá tette az országot. A vármegyék nagyobb része vetetlen maradt. S a kik vetnek, gaznál egyebet nem aratnak.

A fejedelem pedig nemes nyíltsággal vallja be: „Nagyobb az iga a szegénynek, nemhogy több volna a szabadság. A vitézlő rend mindeneket összegázol. Az élelmező biztosok széltében harácsolnak. Ha panaszra megy valaki, meghazudtolják, csufolják, szidják. Az urak ládájában marad a pénz.“

Rettenetes ítélet. Tacitushoz méltó...

A másik nagy baj, a mit Forgách, mintha most is a táborokban élne, oly tisztán látott: a sereget átalakítani nem volt már idő, mostani

szervezete mellett pedig a had, mint a tavalyi hó, elolvadt.

„Ki labanccá lesz, ki a cselédjét (feleségét) takarja, ki meg falvakba megy kárlátóba. Fele sem jön be a katonának a portyázásból“ — írja keserűen Bercsényi.

Bottyái. apánkat is kihozza sodrából a hadak rémülése és a tiszántuliak pusztításai. Kemény igazságokat mond nekik.

„A mi a sáskától megmaradt (Károlyi hadától), megette a hernyó (a német).“

„Én búval, gonddal ölöm magamat, mások vendégeskednek és nótát fujnak kedvükre.“

„Az Istenért, Károlyi Sándor uram hada többé erre ne fordittassék, mert, ha még egyszer jön, — semmivé leszen ezen föld.“

A vezérek ily rosszkedvü megjegyzése, siró szemü gunyja, szigoru ítélete, ismeretlen csöveken és csatornákon eljutott Avironnéhoz, a ki sietett velük Forgách álmát megzavarni.

Rab Simon pedig, a mig a kedvezőtlen hírek egyre jöttek, képzeletben és papiron megalkotta a jövő Magyarországot győzhetetlen hadi szervezetét. Lázasan írta emlékiratának a honvédelemre vonatkozó részét.

A katonai szervezet, a melynek képe Forgách szeme előtt lebegett, hatalmas volt. Az ő hadserege maga lett volna a fölfegyverkezett nemzet. Az ősi ellenség legyőzésére egyetlen haditáborrá vált volna az ország. Oly nagy gondolat, hogy csak száz évvel később valósította meg a forradalmi Franciaországban a világ legnagyobb katonai lángelméje, Napoleon.

Nemsokára újra sutba dobta a tollat. Ki-sóvárgott a csataterekre, hogy kivegye részét a hanyatló nemzeti harc veszélyeiből.

Szomoru tépelődésben eltöltött nappalok után, álmatlan éjszakák következtek. Mind izgatottabb lett, kedélye elborult, látományok gyötörték; oly ködös, felhős, szürke volt a látóhatár, hogy gondolatainak oda nem volt kedvük föl-emelkedni.

A tél korán beköszöntött, szakadatlan havazással és kemény hideggel. Az égi madarak, a melyek nem költöznek melegebb éghajlat alá, megszokták a mi zord telünket, itt élnek-halnak velünk, csapatostól megfagytak.

Forgách láthatta az ablakából, hogy a vár udvara és a házak födele tele van verebek, csizék, бүдös bankák, barázdabillegetők hullájával. A galambok megfagytak a dúcban, varjak a mezőn. A legöregebb emberek sem emlékeztek ily dermesztő hidegre.

A csonttá fagyott tél eleinte kevés gondot okozott Forgáchnak.

— Finom, németvesztő idő — mondogatta a várnagynak. — A didergő nemzetségnek, mint az afrikai majomnak, vékony bőre van. Ki sem dugja az orrát a kemencék mellől. Holott a mi farkaskacagányunk, décbundánk, fekete subánk, meg a keményebb természetünk oda sem néz a télnek.

Ezuttal Klára volt az, a ki levelével a nyugalomát megbolygatta.

Hogy a hadak a fagyos földön háltak, a partoldalba ásott lyukakban teleltek s topronnyosok voltak az istenadták: az csak katonamulatság.

De a fejedelem is egész télen szalmás kunyhóban lakik; két-három szekérrével jár, megosztjai katonái minden szenvedését és nyomorúságát.

Ez a hír Forgáchnak a szívébe nyilallott. Nem a kényelmetlenségért és nélkülözésért, a mely Rákóczit személyében érte, hanem magasabb szempontból. Az még hagyján, hogy a minden ízében magyar udvartartás tündöklése, — a melyre pedig szükség volt — egy időre legalább áldozatul esett a sanyaru viszonyoknak. Ám, hogy a fejedelemnek a példaadás és buzdítás ily eszközehez kellett nyulni, abból megmérhette, hogy a súlyosan beteg nemzeti ügy életét már csak a legerősebb izgatószerekkel lehet nyujtani.

Még a természet erői is a németnek fogták pártját. A pestis, a mely már a mult évben beszivárgott Törökországból, rohamosan elterjedt.

A „gugahalál“ rettenetesen megtizedelte a táborokat. Ész nélkül menekült előle mindenki. A hajduság elszéledt, a katona sem gyült, hasztalan irt rájuk a fővezér. Fizetésre csak megjött, de pénzét fölvette és elszökött másnap.

„Ködös, dögös idők járnak, — irta Beresényi a fejedelemnek. — Ki hal, ki éhezik, ki fut, szalad az országban.“

Egerben és környékén is fölütötte fejét a járvány. Főleg a rácok városnegyedében, a kik kereskedők voltak és Törökországban sokat jártak. Ki is üzték őket irgalmatlanul.

Az Eger környékén föllépő pestist drágán fizette meg a nemzeti ügy. Rákóczi egyik legdicsőségesebb és legnépszerűbb hadvezére, Vak Bottyán elkapta. A fővezér — egy elmés sirirat szükségzavuságával — így jelentette be a fejedelemnek az ország nagy veszteségét: „Vak Bottyán behunyta a másik szemét is.“

Serkén a Károlyi hadába is belekapott a kórság; de „kipálíntázták“ belőle, tette hozzá tréfásan Beresényi.

A mi had fegyverben állott, az szétszaladt a pestis elől; gyűjteni meg a pestis félelme miatt nem lehetett. Máriássi ezredének főstrázsames-tere a zászlókat mind behozza. Egy szál katonája sincs. Szétszaladt az ezred.

Nincs pásztora a marhának. Szabadon gázol a vetésben. Tele van a határ gyönyörű terméssel, nincs, a ki learassa. Még a rutén nép is fél lejönni a hegyekből, hogy meghaljon.

Bercsényi maga irtózik legjobban a dögvéstől. Fegyverben hál éjszaka, mert szentül hiszi, nem hal meg benne a fegyverviselő.

Egyik helyről a másikra vonul. Októberben Kassánál van, de nem mer bemenni a városba. Tábort üt a mezőn. Füstölik a házakat, szellőztetik a leveleket, a halottakat szemétdombba ássák el.

Nyeli szorgalmasan a tinkturát, a mit Lang doktor két kis palackban ad neki. „Vörösítő“ borszeszszel dörzsölteti be a testét.

Mint az őszi légy, úgy hull a hajdu a kassai várban. A kapuk őrzésére is alig telik már ember. A prófuntházból kihálnak a sütők.

Bár a fővezér tábora légmentesen elzárkózik, közvetlen környezetét kezdi ki a fekete halál. A palotás tisztje meghal, másnap tiz karabélyosát nyujtóztatják ki. Az énekes inasa, a ki előtte való nap titokban egy órát (valószínűleg pásztorórát) a városban töltött és a ki délben még a háta mögött „bögött“, meghal másnap. Palkó, a pipagyújtója is hirtelen betestál. A halál azok után nyujtja ki csontujjait, kik vele egy földél alatt élnek.

Bercsényi uram is csak „vezetéken hordozza már a lelkét.“ Meg is huzódik az ungvári Krajnákon. Ott akar házacskát építeni a felesé-

gének. Onnan indul kerengve, mint a héja, a Tisza felé és a hadak közé.

A Bécszet rémitgető híres kuruclovasság lova is éhen vesz. A kapitányok, harminc-negyven katonáskával hevernek a réteken. Nyögnek a pestistől.

Ecsed, Kővár, Husztból kihal az őrség. Csak a fekete halál őrzi a nyitott kapukat és elhagyott bástyákat. Erős őrizet! A német nem meri tőle a várba betenni a lábát.

Nem akad már paraszt sem, a ki az ellenségről a táborba híreket hozzon. Hogy felkötí a német, ha rajta csipi a hirszerzésen, az csak hadgyán: de a pestistől megszaladt esze nélkül.

Csupa halvány, kétségbeesett, „lefüggesztett orru“ kuruc ödöng, mint az árnyék, az elpusztított országban.

Mindezeket a Jób-hireket Forgách pontosan megtudta a boszuvágyó hölgy francia levélkéiből.

Háromszázezer ember halt meg pestisben két év alatt. Egész országrészek váltak néptelenné. Az életben maradottak éhhalállal vívódtak. A sivataggá tett országban már csak szivét vesztett, szétzilált had küzdött a szabadságért.

Ez volt az ügyek állása bent. Kint Magyarország főoltalmazója, XIV. Lajos, miután a szerencse elfordult zászlóitól s Franciaország anyagi erői kimerültek, békére vágyott. Nemcsak szövetséget nem kötött Rákóczival, de a segélypénzeket sem tudta pontosan fizetni. Az orosz és svéd szövetség pedig még vajudott. A császári diplomácia minden követ megmozgatott, hogy meghiusítsa.

A nemzetet elhagyták barátai és kezdte elhagyni önmagát. Bécsben jól látták ezt. A meg-

gyöngült nemzeti harcot le akarták verni fegyverrel mindenáron.

Az olasz csatatéren fölszabadult haderőt mind Rákóczi ellen indították. S e sereg élén újra a vérengző, kegyetlen Heistert szabadították rá az országra.

Avironné levelei, a szerencsétlenség és káröröm verőfényében fürdő, csillogó lepkeraj gyanánt röpködtek be Forgách bus cellájába.

Romhánynál nem érte el célját a szilaj kuruc támadás. A fejedelem hasztalan kísérlette meg, hogy széttörje a mindenfelől előnyomuló német seregek vasgyűrűjét. Károlyi seregéhez huzódik. E férfiú befolyása növekedőben.

Löcsét Andrássy föladta Löffelholznak. Ime, a ki Forgáchot árulónak kiáltotta ki Koroncó után, maga lett árulóvá.

Ebeczky Ádám egész ezredével labanccá lesz.

Egert a barátok elárulják.

Szolnok alól már elvonult az ostromló ellenség. A parancsnok visszahívja, hogy legyen kinek kezébe adni a várat.

Bártfa, Eperjes — már a németé!

A gömöri várak Viard ölébe esnek. Az Andrássyak rázzák a fát.

Erdélyben ugyancsak vigan szüretel Krichbaum. A várak, mint az eladó lányok, meg sem várják, hogy fölkerje őket. Könnyen és simán megyen a némettel a gyűrűváltás.

Elesik, haj, Érsekujvár is! Kassát szorosan körül táborozzák.

Károlyi hasztalan parancsolja meg fejük és jószáguk elvesztése mellett a falusi biráknak és városi polgároknak, hogy az ellenséget be ne

várják, előle a Tisza mellékére takarodjanak. Egy lélek sem engedelmeskedik.

Lyukat keresnek már maguknak sokan, a hová elbujjanak. Mentik a vagyont és mentik a rongyos életet. A kifáradt nemzet békét kötne már bármi áron.

VII.

A megszabadulás.

Negyedik éve raboskodik már Forgách Simon. S még ily tenger idő múlva sem tudja, miért?

Fiatal férfi létére hajába szürke szálak vegyülnek. Talán aranyos szakállát is megcsipné a dér, ha viselne. Homlokát a gondolat fölszántotta. Ajka körül — a mi azelőtt nem volt ott — keserü vonás képződött.

De a régi délceg, szép férfi még. Büszke tartásu, karcsu növésü, széles vállu. A szenvedés csak az arcán hagyott nyomokat. A meg nem érdemelt, nemes szenvedés e nyomai, mint vékony jégréteg a gyümölcshez, odafagytak a lényéhez. Arca talán már nem oly könnyen hevülő, kedvesen változó, mint annakelőtte. Egy kicsit hidegebb, tartózkodóbb. Ám szeme a régi. Tele van napsütéssel, pajzán villanással, olykor nehéz borulással.

A palotáshadnagy most mondja el neki az éjszakai élményét.

Forgáchnak föltűnt, hogy ruhájáról el-tűntek a hires ezüstkapsok. Kérdezte, hová lettek?

— Beszedték mindnyájunktól a fejedelem parancsára. Gondolom, fehérpénzt vernek belőle.

Forgách a szájába harapott.

— A fejedelem testőreinek a kapcsaiból? Hát már ennyire jutottunk?... Hány színarany gomb van a főurak mentéjén. A kardunkon, forgónkon, mentekötő láncunkon mily drágalátos karbunkulos kövek! Igaza volt a vén tengeri csudának. Hammeln Bruynixnak: a mig mi ólomgombot nem viselünk s minden fényűző marháinkat oda nem adjuk a katonák zsoldjába, — addig nem születik meg a mi szabadságunk.

A hadnagy a homlokára ütött.

— Majd elfelejtettem. Ma idejön valaki a fejedelem udvarából.

— Talán Bandi? Képze!je, Romhánynál sebet kapott a kölvök.

— Igazán nem tudom, ki jön. Nem irták meg. A jelekből azt sejtem, a nagyfejűek közül való.

— Ne törjük a fejünket nagyon rajta. Nem érdemes. Én már elfásultam. „Ha jöttök: ott lesztek; ha hoztok: esztek...” Ez az én közönyös álláspontom...

De Rab Simon ezt csak úgy mondta. Kit küld a fejedelem és miért? mégis érdekelte.

Most, hogy rosszul folynak a dolgok, ime róla is megemlékeznek.

Ebéd után a folyosón sétált. Az ablakok mind nyitva voltak, a déliverő előzönlötte a vastag, komor falakat. Őszutója volt. November eleje szeptemberi melegséggel. Se köd, se pára a levegőben. Az ég kéken nevetett. Fény, illat, derű, világosság mindenfelé.

Az örök tiszteletteljes távolságban elmaradtak tőle. Az udvarban egy fegyverét tisztogató hajdu énekelt. Mint gyászos levélen a fe-

kete pecsét, a nótán rajta volt a hanyatló szabadság szomorúsága. Forgách elérzékenyülve hallgatta a jó torku fiut.

Mikor virrad megint hej! olyan szép idő,
Hires Bottyán hirét,
A Bezerédyét
Egekig emelő? egekig emelő?
Balogh Ádám nevét,
Vitéz kurucokét
Feltündököltető, feltündököltető?

— Milyen az emberi sziv — tünődött elborulva Forgách. — Még csak most alkonyodik igazában s ez a szegény dunántuli fickó azt kérdezi: mikor virrad megint? Mikor? Haj, magam is szeretném tudni.

Egyszer csak trombitaszó harsant föl az alsó várban. Dobpergés hallatszott. Bizonyosan fegyver alá szólították az őrséget. Kisvártatva a középső várban is doboltak. A fellegrvár még csöndes volt; de a hajdu az éneklést abbahagyta.

— Megtudjuk mindjárt — csittította növekedő nyugtalanságát. — Bujjunk vissza, mint gyertyaszentelőkor a medve, a barlangunkba... Csalóka napfény szikrázik idekint. Az igazi tél még csak most kezdődik...

Olvasni akart, de nem tudott. Föl s alá lépkedett a szobájában.

— Ha maga a fejedelem jönne s kézen fogva vezetne ki a tömlöcömből? Ez szép volna.

E gondolatot hamar elvetette.

— Vagy Bercsényi bátyám. Ugyis számadásunk volna egymással. De ő a pestistől szalad. Nem ér rá megállni.

Ezen is tuladott.

— Ha Vay Ádám uram jönne: ez volna rendén. Ő vette el a kardomat, ő adja vissza. A

kardomat! Most már visszaadhatják. Késő... Ezüstfoglalatú kézi tükör lógott a szegen, levette, belepillantott.

— Nem szeretném, ha gond és szomorúság kikönyökölnének a szememen s ha sajnálkozna rajtam. Egy kis börtönpenész van az orcámon; de másképp elég jól festünk...

Negyedóra telt el a lélekölő várakozásban. Egyszer csak Vay Ádám lépett be diszben, a várparancsnok és az őrség tisztjei kísérték.

Gránát színű, angliai posztóból készült a meltéje, hófehér prémmel beszegve. Szederjes bársony a dolmánya, ugyanolyan színű selyem a nadrágja. Citromsárga csizma a lábán. Vastag derekán vont ezüsből való öv. Több ékszer nem is volt rajta, csak egyszerű apró, zománcos gombok a dolmányán. Szép fehér haja a közepén kettéválasztva. Fehér a bajusza is. A magasivű, erős szemöldje fekete. Borotvált, piros arcán, nyiltpillantásu szemében jóság és becsületesség.

A várparancsnok bársony párnán a Forgách kardját hozza. A szoba megtelik kuruc tiszttel. A keménykötésű, daliás vitézek meghattak és kíváncsiak.

— Isten jó nap, gróf uram, tábornagy uram.

— Hozta Isten kegyelmedet.

Vay Ádám köszörilte a torkát. Nagyon röviden át szeretett volna esni a megbiztatásán.

— A felséges fejedelem nevében jöttem. Visszahoztam az öcsémuram kardját. Kösse föl, viselje hazánk, fejedelmünk javára jó egészséggel.

Két öreg könyecsepp pergett végig az arcán.

Forgách átvette a kardot, lassan, elgondol-

kozva kötötte föl a derekára. Százféle érzés, százféle gondolat ostromolta a szívét. Valami szépet akart mondani s nem tudta, mit válaszoljon?

Halvány és szomorú volt e pillanatban. Mit kezdjen a szabadságával, mit csináljon a kardjával, mikor elveszőben van már a szabadság? Fényes délben csukták be és öreg este lett, mire kieresztik.

Megölelte Vayt, a régi haragosát. A tisztek vivátot kiáltottak rá. Azután csöndesen, lábujjhegyen, egyenként kisompolyogtak.

Csak a várnagy maradt a szoba közepén. Nem tudta, mit csináljon a bársony párnáskával. Végre, mikor látta, hogy a két érdemes férfi még mindig szorongatja egymást s hogy egyikük sem tud egy szót is szólni a meghatottságtól, párnástul együtt elkotródott ő is.

Odakint elkergette az öröket.

— Nem kell többé ő excellenciáját őriznetek, ti fakutyák!

Akkor eszébe jutott, hogy de bizony kell. Mától fogva diszörség dukál a kurucok tábor-nagyának. Félutbói hát csak visszaszólitotta őket.

Odabent Forgách leültette a fejedelem udvari marsallját.

— Hogy áll a dolgunk?

— Bizony rosszul. Oda szorultunk vissza a Tisza és a Beszkid szögletébe, a honnét megindultunk.

Forgách nagyot sóhajtott.

— Az volt a bölcsőnk, s az lesz a koporsónk. Hogy jutottunk ennyire?

Vay Ádám lelógatta a fejét.

— Ki tudná azt? Tele vagyunk emberi

gyarlósággal. Hadat, hadviselést, vezéreket, a franciát, a pestist, magát a nemzetet kellene okolnunk. Mi haszna? Hibásak vagyunk benne mindannyian . . . Még te is az vagy, öcsém.

— Én? Négy szép esztendő t vettetek ki bátyám az életemből; a mi e négy év alatt történt, a felelősséget hogy hordozzam azért?

— Viseltesd volna magad úgy, hogy ne értettek volna félre az emberek . . . De hagyjuk ezt. A fejedelemtől akarok beszélni. Ő az egyedüli, a kit hiba nem terhel a nemzet harcának intézésében. Az ő alakja ragyogó tisztán marad az utókorra. A késő utódok legszigorubb ítélete sem tehet egyebet, mint hogy lábaihoz ejti az elismerés és hódolat koszoruját.

Forgách egész valójában lángolt, ragyogott a lelkesedés.

— Rákóczi! Ne magasztalja őt senki előtt . . . Mert még Bercsényi uram himnusza is csak elszakadt hurok zavaros hangja ahhoz a gyönyörű muzsikához képest, a mely szivemben zeng-bong, ha csak a fejedelem nevét hallom.

Vay csodálkozva nézett rá.

— Mi eddig másképp tudtuk . . .

— Elhiszem, hogy másképp . . . Lelkiismeretem tiszta. Nem volt soha rossz szándékom. Nincs egyetlen cselekedetem, a mely a fejedelem és az ország ellen irányult volna. De töredelmes szivvel megvallom egy nagy hibámat: eljár a szám. Szabadszáju voltam világéletemben. Illetlen, szenvedélyes kifakadásaimmal a mi rosszat előidézni nem akartam, előidéztem; a mi jót akartam, véghez nem vittem.

Négy esztendei rabságomért hálával tartozom a fejedelemnek. Volt időm megvizsgálni

és megtisztítani a lelkeimet. Erkölcsi javakban gazdagabban hagyom el e helyet, mint a hogy idejöttem. S nemes illuziókban sem lettem szegényebb, elhiheted.

Az udvari marsall szeme kerekre nyílt.

— Más oldaláról látom a fát és ez az oldala kedvesebb annál, a mit azelőtt ismertem... Hogy keserűség és boszuvágy nincs benned, derekas dolog. De ha volna is, ha úgy jönnél ki e szűk ketrecből, mint a tigris, akkor is megszelídülnél, ha látnád a sivataggá tett országot s a koldussá tett, reményét veszített népet benne.

— Minden elveszett? — kiáltott föl Forgách kétségbeeséssel.

— Nem. De a mi munkánk oda van. A remény és Rákóczi megmaradt. Ónodon üresnek nyilvánítottuk a trónt; de eddig nem akadt válalkozó, a ki beleüljön.

Oh, az én drága, jó uram, fejedelmem! Már két évvel ezelőtt megkínálta a cár a lengyel koronával. Tudod öcsém, mit felelt neki? Nye bozsem... Hogy éljen, mint lengyel király, jó viszonyban a császárral, mikor magyar hazafi létére küzdeni kell ellene utolsó csöpp véréig?

XIV. Lajos aggastyán; a hadi szerencse elpártolt tőle; pénze kifogyott; utolsó remény-sége, ezüsttel megrakott tizenhét hajója Kartagénánál angolok kezébe esett. Csodálad-e, hogy titokban békülni szeretne s hogy cserben hagyott?

— Nem csodálok. Wratiszlaw cseh pimasz, de haj, mily igazat mondott, mikor a rászedett fejedelmek szegényekházának nevezte Franciaországot... Miben reménykedünk még, bátyám?

Vay Adám becsületes képe sugárzott a bizalomtól.

— A cárban reménykedem. Ő most a mi uralkodó csillagunk. Bizom a törökben, tatárban; vastagnyaku kálomista létemre, ha kell a pápában, sőt még magunkban is. Külső bonyodalmak, valami véletlen, döghalál, földrengés, tüzvész, égszakadás, tör, méreg, gyilok: mit tudom én, melyik szabadit meg ősi ellenségünktől? De egyik csak megszabadit.

E csüggedést nem ismerő optimizmus Forgáchot irigységgel töltötte el. Pedig épp ugy benne volt az ő természetében. Csakhogy őt a tömlöc tartózkodóvá tette.

— Mi hát a tervetek?

— A Szepességben orosz sereg áll. Mi Lengyelországba megyünk szálláskészítőnek. A fejedelem Munkácson marad, a mig legkésőbb a tavasszal, megjövünk segítségére az orosz hadal. Akkor azután újra kezdjük a lakzit.

Forgách fájdalmasan sóhajtott.

— Ez már bujdosás. Vessen számot vele mindenki, számkivetésbe indul, a ki kimegy az országból. Félek, sok tavasz elmulik, a mig visszajöttök... Ki megy ki veled, bátyám?

— Bercsényi, Antal ur, a két Csáky, Petróczy, Ráday, Galambos Ferenc, Soós István. Sokan.

— Csak egy marékkal maradt hü embere Rákóczinak!...

Vay uram ötölt-hatolt. A nagy, rezes kardját zörgette a csinójén. Forgách halk, elfogódott hangon kérdezte.

— Engem nem számítottak a hivek közé?

— Bolond kérdés, öcsém. Hogyan számítottunk volna?... De hogy négy évig foglyunk

voltál, megkönnyíti a dolgodat. Senki sem mondhat rád semmit, ha innen kiszabadulva, csöndesen meghuzódól Tavarnokon. A ki a mi-ben részt nem vett, minek osztozkodják a felelősségében?

— Ugy?... Te is ezt tetted volna? Jobb véleménynyel vagyok rólad, mint te rólam. Nem hiszem.

— Hihetnéd pedig. Ónódban neked semmi részed. Pedig Ónod a száalka a császár szemében. Semmi a többi. Rákóczié után te teszed a legnagyobb vagyont kockára, ha velünk jösz. Fiad van, miért tennéd? A hová mi lépünk, arról az utról nincs többé visszatérés. Idegen hadakat akarunk behozni az országba. Nagy sor. Ha mi teszszük, van értelme, mert előbb üresnek nyilvánítottuk a trónt. De miért tennéd te, a kiről napnál világosabb, hogy nincs részed az ónodi végzésben? Hisz — részben — azért voltál fogoly, nehogy a gyűlésen az egyhangu határozathozatalt meghiusítsd.

Forgáchcsal forgott a világ. Az asztalba fogózkodott, nehogy a lába megtántorodjék.

— Istenem! Tőlem féltették az ónodi gyűlés sikerét? Tőlem! Ocskaytól, Bezerédytól, Ebeczkytól bezzeg nem féltettétek! Sem az Andrássyaktól, sem Károlyi Sándortól. Pedig ez utolsón kívül, a többi már mind áruló.

— Emberek vagyunk, Simon öcsém. A császár végre is játszótársad volt. Kitüntetett mindig a bizalmával...

— A császár bizalma és barátsága, ezért a legendáért a kurucok közt ugyancsak megszenvedtem. A mi elmúlt, azzal nem szállok pörbe. Ugy sem adhatja vissza senki rabságban elvesztegetett négy drága esztendőmet. Ezentul csak

oly bünökért kívánok lakolni, a miket elkövettem... Mikor indultok a lengyelországi utra?

— Miért kérded?

— Veletek megyek én is a bujdosásba.

Vaynak köly szökött a szemébe. Meg volt hatva. Össze-vissza csókolta Forgáchot, a hol érte. Nem is akarta kiereszteni a karjaiból.

— Velünk jössz? Igazán velünk jössz? Gyönyörű elhatározás. Senki sem tenné a te helyedben, az egy Rákóczin kívül.

— Hadd el bátyám. Nekem egy fél életért kell megvezekelnem. Azokért az átkozott eszten-dőkért, a melyekben — ha szivből, ha színből — németes voltam...

VIII.

P l a c e t.

Bachrach, dolgozószobájába bezárkózva, olvasott. Nem a „Wienerische Diarium“-ot, sem a talmudot, sem valamelyik klasszikus író munkáját. Pénzt.

Egy zacskó aranyat öntött maga elébe. Csupa idegen országbeli, főleg francia és angol eredetű pénz volt. Császári arany kevés akadt közte, a hosszú háboru idején mind kigurult az országból.

Még korán volt. A nap ugyan odatüzött az ébenfa-asztalra, a melyen a sárga csikókat végigöntötte, de csak a Bachrach feje magasságáig. A félszemű, sápadt, éles vágású arc verőfényben fürdött. A félelmetes, fekete szemkötőjének is jutott a sugárkévéből. Az aranyak azon-

ban árnyékban feküdtek. Ujveretüek lévén, a nélkül is fénylettek, de Bachrach azt akarta, hogy lángoljanak. Pénzsóvár lelkének jól esett volna, ha aranyai élnek, csillognak s a gazdájuk félszemét megkápráztatják.

Fölmarkolt belőlük a mennyit birt, s gyönyörködve az épen maradt szeméhez, a napsugarakhoz tartotta, hadd villogjanak.

A belső szobák felől könnyü neszt hallott.

— Ráchel! — mormogta hosszú, deresedő szakálába s a pénzt sietett visszahengergetni a vászonzsákocskába. — Nem szereti, ha pénzt olvasok... Az anyja álmodozó, képzelődő vérért örökölte. A vagyonszerzés ősi ösztönéből nincs benne semmi. Bah! Minek is volna? A mit én neki hozományul összegyűjtöttem, három utánam jövő nemzedék sem kapar annyit össze.

A ki bejött és legnagyobb gyönyörüségében, a pénzolvasásban megzavarta, nem a leánya volt. A Ráchel komornája.

A hogy megpillantotta a leánya nélkül, szederjes lett a szája, jéghideg lett a keze ijedében.

— Hol van Ráchel? Beteg talán?... Az este fáradtnak látszott. Mintha meleg vízben sokáig fürdött volna.

A komorna hollandi zsidóleány volt. Hófehér főkötő árnyékából kedves, vidám, egészséges arcoska tűnt elő.

— Ráchel még nem kelt föl. Valami érdekes könyvet olvas. Nem tudja abban hagyni... A szakácsné a piacra ment. Az inas lent csavargog. Nincs, a ki az ajtót kinyissa. Pedig katonatiszt áll kint a folyosón.

— Csak hadd álljon — fakadt ki Bach-

rach — a mig sóbálványnya nem válik, mint a Lóth felesége. A ménkü csapjon belé.

A komorna elnevette magát.

— Én tőlem belesaphat. Nem valami csinos legény s nem is fiatal. Nagyon viseltes a köpönyege.

— Viseltes? Hogy legyen még viseltesebb. Olyan kopott és rongyos legyen, mint valami madárijesztő. Az a kérdés, lyukas-e a könyöke?

— Lehet, hogy lyukas. Az is lehet, hogy — mint a tenyerem — olyan folt van rajta. De tudni nem tudhatom. Eltakarja a kerek köpönyege.

Bachrach nem volt megnyugtatta. Nagyon féltette az egyetlen leányát valami szemrevaló katonától. Nem is engedte, hogy küszöbét átlépjék, ha csak nem toprongyosan, letörve, pénzt kunyerálva. Az ilyen kölcsönben utazó tiszteket azután nagy gyönyörűséggel koppasztotta meg, nehogy máskor eszükbe jusson hozzá bekopogtatni s nehogy másokat is ide édesgessenek.

Mielőtt megengedte volna, hogy az ajtót a kis hollandi kinyissa, töviről-hegyire kifag-gatta.

— Tudni akarom: milyen? De genere *menüfel ponem?* (torz arcu).

— Több annál. De genere *assez ponem;* (bamba arcu) — válaszolt a leány, hogy megnyugtassa.

— Ravasznak néz ki? Attól óvakodjunk. Vagy, de genere *Behéme?* (ökör).

— De genere *Messüge et Metoref,* (bolondok bolondja) — erősítgette komolyan a vidám képű kis hollandi.

— Tehát: *Nebich?* (boldogtalan.)

— *Parich*, (rühes) — mondta nyomatékosan a leányasszony; de óvatosságból hozzátette: — a mennyire a köpönyegben s egy futó tekintetre megítélhetem.

Ezzel elrontott mindent. Bachrach majd átszurta a villogó félszemével.

— A köpönyegben?... Igaz, a bő köpönyeg sok mindent eltakart. Ha cigány vállán van: eltakarja a malacot, a mit ellopott, vagy a nagybögőjét. Ha gavalléron: elfödi a kardját vagy a himzett, szép lovagi öltönyét. Olykor — gyanakodva tekintett az ajtó felé — a nyulánk, magas, délceg termetét... S ez a legveszedelmesebb. Álmodozó, bohó kis lányok legalább így tartják. A kinek pupja van, kinőtt a válla, ferde a csipője, kurta, vastag a dereka; a ki csámpás, ragyás, csónaklábu; a kinek ormótlan a feje, sertés a haja, kancsal a szeme; a ki vigyorgó majom és nem Adonisz: annak nyitva a házam és az erszényem. De a szép, koldus katonával hagyjatok békét. Mint a kénköves forrás: forr, sistereg, föllázad a vérem ilyennek csak a gondolatára.

Félszeme oly baljóslatu fényben égett, oly sápadt és szomorú volt, hogy a komorna megsajnálta.

— Megyek, elutasítom.

Már az ajtónál volt, mikor Bachrach elfojtott nyögéssel visszahivta.

— Hátha üzletet szalasztok el?... Pompás, finom üzletet... Hátha szerencsét hoz?... Mert olyan a szerencse, mint a bojtorján, birkák és kutyak bundájába akad bele akárhányszor... Soha sem tudja az ember... Magam nyitom ki az ajtót. Ha nem elég *Sliefrl* (ágtól-

szakadt) a kinézése, röviden végzek vele. Be sem eresztem.

A zacskó aranyat elzárta az íróasztala fiókjába s kicsoszogott az előszobába. A kis hollandi meg sietett be a kisasszonyához.

Az előszoba ajtaján heves csöngetés hallatszott. Bachrach, három ujnyira kinyitotta, de mikor meglátta a borotvátlan, torzonborz arcot, a lekonyuló, bubánatos rőt bajuszt, az ütött-kopott tiszti kalapot, a magasszáru lyukas eszímákat s a rajtuk ékeskedő rozsdás, berekedt sarkantyut, úgy kitérte előtte az ajtót, mintha valami nagy urat bocsátana be.

— Distl kapitány! Isten hozta, Isten hozta... De milyen vadonatu j köpönyege van. Ne vegyen föl máskor ily ragyogó holmit. Még a jó barátai sem ismernek rá benne.

A kapitány nevetett. Elöl négy foga volt kiütve s a vidámsága rendszeren csuklásban végződött. Kellemetlen fickó. Olyan, a kinek Bachrachhoz minden időben szabad bejárata volt. Látásától a Ráchel álmodozó szive — ez a hajladozó, virágos ágacska — ugyan meg nem mozdul.

Bachrach mindenáron le akarta keríteni a kapitányról a köpenyegét, de az csak annál szorosabban összehuzta magán.

— Hideg, erőszakos szél hasztalan cibálja rólam. Ha rám sütné melegen a nap, bezzeg inkább levetném...

Mikor azt mondta: „nap“, fejével a Ráchel szobája felé bólintott.

— Az ugyan nem sütné melegen senkire — dicsekedett Bachrach, a leányát imádó apa kárörvendő önzésével. — Katonaköpönyegét levet-

tetni, ez meg éppen nem kedvtelése. Erre parancsoljon. Én majd elől megyek.

Néhány pillanat múlva szemközt ültek a napsütött szobában. Distl kapitány derék hadfi lehetett; de kopott, lerongyolt állapota, tulipán módjára, egész siralmas pompájában kifeslett a tiszta, teljes világosságban.

— Szorultságban vagyok, Bachrach ur. Ötven aranyra volna szükségem. Azért jöttem.

— Azért?... Azt hittem, a félszememet kívánta látni, hogy nem ütötte-e ki az ág azt is? Nem minden zsidóét üti ám ki. Lám, az Oppenheimerrel is kibékült az udvar... Megint szabad neki a vásár. Öt aranyat mondott kapitány uram? Sok pénz.

— Ötvenet. Az még több pénz.

— Ötvenet? Miért nem mindjárt ezret. Hatalmas Jehovah! Ilyen lyukas csizmákra, ágtul szakadt ruházatra, rozsdáette kardra, ki a manó adna ötven aranyat, kapitányleben?

— Semmi, hogy olyan vagyok, mint a kopott gyöngy. Majd fényes leszek megint, mint a Salamon temploma. Üzletről van szó, Bachrach mester. Fényes üzletről. Az ötven arany egy hétre kell. Akkor megadom kamatostul — biztatta a kapitány.

— Megadja? Honnan? Miből?

— Ha megmondanám, mindent tudna. Államtitkot rejtegetek, mester, a dókámban. Világraszóló államtitkot!

A zsidó kutató sűrűke félszemében csöndes guny sziporkázott.

— Ha én volnék az állam, félve biznék titkot olyan egyenruhára, a melyiken sok a lyuk. Még kihullatja valamelyiken, signor capitánó...

Adok huszonöt aranyat — ötvenet semmi szín alatt — ha megmondja, mire kell a pénz?

— Meg akarom sürgetni egy fölterjesztés elintézését.

— A signor capitánó fölterjesztését? Arra, a mi hivatalos eljárásunk mellett, évek mulva kerül rá a sor. Ha ugyan valaha rákerül. A mig egy folyamodványt az udvari hivatalokban elintéznek, nyolcvan ember kezén megy át. A mi azt teszi, hogy nyolcvanszor megakasztják, ha ugyanannyiszor meg nem keni a kereket.

A kapitány elbizakodva mosolygott.

— Nem az én előterjesztésemről van szó. Egy nagy uréról. Pálffy Jánoséról. Azt elintézik eszük nélkül.

Bachrach érdeklődése föl volt csigázva. Nem is titkolta.

— Tudja mit, signor capitánó? Megkapja az ötven aranyat. De mit akar Pálffy volta-képpen?

— Ismeri Hartlt?

— Nagy ganef. Előbb császárpárti volt, később kuruc lett. Most nem tudom, miféle. Kanállal eszi a pénzt. És soha sincs neki. Hol rontja most a levegőt?

— Lengyelországban. Nagy dolog véghezvitelére ajánlkozott. Olyan szolgálatot teszünk ő felségének, hogy . . . hogy . . . — no.

— Szolgálatot? Maguk? A császárnak? Mennyiért, ha meg nem sértem?

— Rongyos hatezer forintért. Pálffy Jánosnak tetszik a tervünk. Felküldte ide Bécsbe. Azt jöttem megtudni: Keresztül ment-e a császár tanácsában?

— Hogy keresztül ment-e? Nehéz dolog megtudni, signor capitánó. Én megtudnám.

Ismerem a dörgést. Bachrach a titkos kancelláriában otthon van, mióta a becsületes Buccolininek kitették a szűrét . . . De hogy meg is tudjam, meg ötven aranyomba is kerüljön a mulatság, a helyett, hogy jutalmul a signor kapitánó fizessen nekem ugyanannyit: az rossz üzlet volna. Keserves, száraz korty. Én ugyan le nem nyelem . . .

Distl megijedt.

— Ne bolondozzék, mester. Kell a pénz. Okvetetlen kell.

— Kell . . . kell . . . Mióta eszem tudom, mindig ezt hallom mindenkitől. A signor kapitánótól is sokat hallottam . . . Jól van hát, földönfutó koldussá teszem magamat a kedvéért. Itt az ötven arany.

Kiolvasta a pénzt. A kapitány sóvár szemmel nézte.

— Ez csak negyven.

— Negyven? Öregszem, signor capitánó. Már a számolási tudományom is cserben hagy. Még tizet visszaveszek.

— Harmincat ad ötven helyett? Botrány.

— Tiszta sor. Tiz arany a félesztendei kamat. A másik tiz aranyat ott kell felejtennem az udvari kancellária egyik asztalán.

— De három nap alatt a császár színe elé kerüljön a Pálffy előterjesztése? Felelősséget vállal érte?

— Bizza rám.

Distl sietett összemarkolni az aranyait, attól tartott, ha nem siet, kámforrá válik a zsidó asztalán.

Ajánlotta magát s elégedett arccal billegett le a lépcsőn.

Bachrach elgondolkozva nézett utána.

— Milyen jó, hogy az Althan néha megszorul s kéz alatt igénybe veszi az apró szivességeimet. Legalább szabad bejárásom van hozzá.

Benézett a leányához, a ki még mindig regényt olvasott az ágyban.

— Huh, micsoda csunya kapitány járt itt.

Ráchel letette a regényt a sárga selyempaplanra.

— Van szép kapitány is, papa?

— Van a manót! . . . Pénzt kért . . . Mindnyájan pénzt kérnek . . . Kártyás, feslett erkölcsű, csélcsap az egész ármádia. Semmiemberek, Ráchel. Hidd el, ha öreg apád mondja: semmiemberek.

— Talán nem mindnyájan. Akad köztük másféle is. Különben én nem törődöm velük, papa. Nekem elég, hogy irtózol tőlük. Tőlem pengethetik az ablak alatt a sarkantyujokat. Lehetnek csinosak, tiszták, kedvesek — mindaz nekik nem használ és nekem nem árt . . .

— Okos leány vagy . . . Megyek dolgomra. A mig oda leszek, senkinek ki ne nyisátok az ajtót.

Ráchel szentül megígérte. Bachrach VI. Károly császár kitüntetett barátnőjéhez, a csodaszép, szenvedélyes Althán grófné palotájához vette az utját.

Károly Spanyolországban ismerkedett meg vele, házassága mézes heteiben. S bár nejébe — braunschweigi Erzsébetbe, a kit ártatlan szépségéért csak „fehér Lizi“-nek hívott — fülig szerelmes volt, ez nem gátolta abban, hogy a legbizalmasabb viszony ne szövődjék közte és Pignatelli-Belriguardo Marianna között.

Althán Mihály gróf tábornok és kamarás, elválhatatlan bizalmasa volt a leendő császárnak. Elvetette vele a hercegnőt, hogy a keze ügyében legyen mindenkor.

A grófné a toalett-asztalnál ült, mikor a házi zsidaját bejelentették. Három nyilásu tükörben három oldalról látta a szabályos, finom arcot. Bár kékesfekete volt a haja, s szeme mint az andaluziai forró éjszakák, a bőre tündöklő fehér volt.

Haját a frizirnő már megfésülte, liliomtejbe mártott szivacsosal az arcát megmosta, kölni vízzel a halántékát megdörzsölte, körmét kifényesítette, hogy rózsaszínű, gyöngyházfényű legyen.

A grófné meg sem fordult. A tükörből látta, mikor a zsidó belépett s villogó, zöldes félszeme odatapadt a havas, fiatal vállakra, a melyek egy hatalmas birodalom császáraját olykor megőrjítik.

— Mi jót hoz, barátom?

— Semmi jót.

A grófnő mindenkit kiküldött, magukban maradtak.

— Véletlenül rájöttem: valaki ajánlkozott az udvarnak, hogy Rákóczit és Bercsényit elteszi láb alól.

— Nem ismerem ez urakat. Nem érdekel sem az életük, sem a haláluk.

Bachrach okos ember volt. Tudta a módját, hogy keltse föl a szép asszony érdeklődését. A selyemkaftánja zsebéből elefántsontra festett miniatür-képet vett elő. A grófné szeme elé tartotta.

A szép, nemes férfiarc, a magas homlok, az egyenes orr, a bátor, nyílt nézésű szemek, a

lány, omlatag fürtök megnyerték a kegyencnő tetszését.

— Szép ember. Kár volna érte. Mit tehetnék az érdekében?

— Vegye rá ő felsőségét, utasítsa el e gyalázatos tervet.

— Politikába nem avatkozom Bachrach, — mosolygott a grófné. — Még nem ülök oly biztosan a nyeregben...

Ujra megnézte a képet.

— Szája is szép van. S nini, aranygyapjas-rend fityeg a nyakában. Rebellis alatt rendszeren zsványkapitányt gondol az ember. Ez itt Egmont-féle alak. Ha azt akarja, hogy valahogy segítsek rajta, eszelje is ki mindjárt a módját. Lusta vagyok, meg nem is érek rá gondolkozni.

Bachrach mély lélekzetet vett.

— Eugén herceghez kell fordulni.

A grófné, szép, fiatal, hajlékony párdúc módjára nyujtózkodott egy kicsit.

— A herceg holnap Hollandiába utazik... már nem találkozom vele az elutazása előtt.

Bachrach nem sokáig gondolkozott.

— Egy billet doux is megteszi. Egy-két sor irás.

Althán a képre pillantott.

— Másnak képzeltem Rákóczit. Ez egy charmant lovag képe... Jól van hát, még ma irok.

Bachrach megvakarta a fejét.

— Még ma? Tenger sok idő. Minden perc drága.

Althán bosszus lett.

— Hogy tudja hajtani az embert! Jó volna lovaglóstornak. Megálljon. Megírom a levelet mindjárt. Meg van elégedve?

— Megelégedve? Ugy érzem magam, mintha felhőparipán ülnék.

— Hallja, Bachrach, mit érdeklí magát ennek a szép embernek a sorsa?

A zsidó éles, keselyü szeme a grófné meztelen vállára villant.

— Titok, üzleti titok... Szánalomból csak a nők mentik meg a csinos férfiak életét. Én semmit sem teszek érdek nélkül.

Hálálkodott és kioldalgott a derült, illatos fészekből. A toalett-asztal ezüstfedelü üvegcséi, jókedvü, kacér szemek módjára utána illogtak-villogtak. Mintha nevetnének.

Althán grófné kurta levélkét irt a szavojai hercegnek. Nem kérte benne semmire, csak szárazon, világosan megírta, a mit Bachrachtól halott. A többít „böles belátására“ bizta...

A titkos tanács együtt ült. Csupa cseh és német ur, egy tiroli és egy magyar (a nevét hallgassuk el) voltak a tanácsban. Maga a császár elnökölt. Eugén herceg nem volt ott. Sok elintézni való dolga akadt még elutazása előtt.

Több fontos kérdésen kívül Pálffy János jelentése keltett figyelmet. Hartl nevü katonaviselt kalandor, a ki a kurucoknál is szolgált, arra ajánlkozott, hogy száz, általa toborzott elszánt fickóval, a Lengyelországban tartózkodó Bercsényit — esetleg Rákóczit is — mikor vadászatra mennek, lesből megrohanja s élve vagy halva a bécsi udvar kezére adja. A vérdíj, bagatell hatezer forint. A terv kivihető. A két ur kézrekerítése haszonnal járna a birodalomra. Sok bonyodalomnak és nyugtalanságnak venné elejét. Ő — Pálffy — a tervet pártolólág terjeszti föl.

A titkos tanácsosok összenéztek.

— Ha Pálffy ajánlja!... — szólt Starhemberg Guidó, lemondást jelentő kézmozdulattal s a gyémántos tubákos-szelencéje után nyult — mi miért ellenkezzünk?

Ujra nyomasztó csend támadt. Zinsendorf törte meg a hallgatást.

— Ki az a Hartl? Bizhatunk-e a fickóban? Hátha elárul?

— A Pálffy dolga — jegyezte meg nyers hangon Bartenstein.

A magyar ur nem vallott szint. Mozdulatlanul, kissé meggörnyedve ült helyén. Aranyhimzéssel gazdagon kivarrott, kecségeorru csizmáját nézegette. Néha köhécselt.

A császár ránézett, de csak egy pillanatra. Kék szeme végigjárt a tanácsosai arcán.

— Egyértelmű határozat — állapította meg némi vonakodással. Motyogott még valamit, de senki sem értette meg, mit.

Seilern megemberelte magát.

— Szerintem fontos ügy. Sulyos és kellemtelen következményekkel járhat. Mélyen sajnálom, hogy Eugén herceg nem jött el. Hallgassa meg felséged az ő véleményét is.

Eugén nevének hallatára Starhemberg elhalványodott, Saragossa győzője dühösen becsapta a tubákosszelencéje födelét. Mansfelden kívül ő volt legnagyobb irigye és haragosa a kis kapucinusnak.

— A herceget egész Európa tiszteli — mondá epésen. — Meghajlom én is érdeme előtt. De a mit excellenciája javasol, annyi volna, mint megtenni őt oly titkos tanácsülés főlebbezési fórumának, a melyen maga a császár elnököl.

Ez a nyíl talált. A határtalan spanyol gő-

göt, a melyben a császárokat nevelték, érzékenyen megsebezte Seilern javaslata, — a Starhemberg világitásában.

Károly összehuzta a homlokát.

Kék ceruzát fogott s határozott, erőteljes betűkkel rákanyarította a Pálffy-féle jelentés hátára: „*placet*.” A mi a legfelsőbb beleegyezést jelentette.

Áttértek más tárgyra. Az előadó egyhangu, unalmas mormolása hallatszott. A teremben nyomasztó meleg volt. Starhemberg székében elszunnyadt, mint a kinek nyugodt a lelkiismerete. A császár oda sem figyelt. Behunyta a szemét s a „spanyol asszony” gyönyörű vállaira gondolt... A legszebb, legvakítóbb, legédesebb vállakra, a melyeket valaha látott...

Bartenstein csak darálta egyre a birodalom fontos ügyeit. Csak Seilern volt egyedül éber. Élesen odafigyelt. A többi tudta is, nem is, miről van szó.

— Az Eugén helytartója — sugta boszusan Saragossa győzője a szomszédja fülébe. — A császár ugyancsak megadta az indítványának. Nem lehet valami halálosan kíváncsi a kis abbé véleményére, ha a „*placet*”-et megadta, mielőtt meghallgatná.

A szomszédja a fejét rázta.

— Azért mégis hivatni fogja a herceget.

— Mikor?

— Még ma. Ha elszéledtünk.

— De mikor már ráírta a beleegyezését.

— Ugyan. Ha a herceg mást tanácsol, „n” betűt fog írni a *placet* elé. Akkor „*non placet*” válik belőle... S Hartl urat, nehogy titkát valahogy kifecsege, Pálffy felkötteti...

Starhembergnek kékes-vörös lett a feje s arca az elfojtott méregtől.

*

Délután, a császár dolgozószobájában, Eugén herceg szemközt állott uralkodójával.

Kistermetű, rut férfiú volt. Arca sovány, keskeny, barna, orra túl hosszú, bőre finom, aszszonyos. Akkor még nem hordott parókát. Fekete haja elütött a többiek lisztes varkocsától.

Szeme szép volt. Élet, szellem, tűz szikrázott bennük.

Szokása szerint fölfelé, a szoba menyezétére nézett. Mellényzsebében tubákat tartott. Onnét sűrűen szippantott, mikor valamin törte a fejét. Ezért mondta róla Pope angol író: „A szavojai herceg csaknem annyi várost vesz (be), a mennyi tubákat.“

A császár, tekintettel arra, hogy a nagy hadvezér a béketárgyalásokra volt elutazóban, a hol diplomáciai téren kellett győzelmet aratnia, érdeklődött a dolgok állása iránt.

— Van reménye, hogy Mailandot megkapjuk? — kérdezte a szüszavú, zárkózott emberkétől.

— Remény, ezt a fogalmat, felség, nem ismerem. Én soha sem reméltem semmit. A remény csak arra való, hogy háboruban és politikában egyaránt megbénítsa a buzgalmunkat... Igyekezni fogok, hogy megszerezsem.

— Sok cselszövénynyel lesz dolga. A francia diplomácia ravasz, igen ravasz.

Eugén mosolygott.

— Az igaz. De nincs nagyobb ravaszság a becsületességnél.

— Egyet nem értek, herceg. Tudomá-

somra esett, hogy néhány évvel ezelőtt, mikor még Spanyolországban voltam, titokban megkínálták a lengyel koronával. Miért titkolta el e nagy megtiszteltetést? S miért nem fogadta el?

— Nem fogadtam el, mert lelkem nyugalomát soha sem tudnám fölcserélni koronával. Kértem a küldöttséget, hogy még a följánlást is titokban tartsák, nehogy ezzel is fölkeltsem az emberek legcsunyább érzését, az irigységet.

— Igazat mond. Mindig igazat mond. Mielőtt elbucusznom öntől, herceg, szeretnék köztünk tisztázni egy dolgot. Két elődömet szolgálta kardjával és tanácsával. Az atyámat, a ki önt fia gyanánt szerette. A fivéremet, a ki önnek testvére és barátja volt. Köztünk — fájdalom — hüvösebb a viszony. E körülményt az ellenségei nagyon kihasználják. Ne utazzék el azzal a gondolattal, hogy e hüvös tartózkodás oka: személyéhez való bizalmatlanság vagy hátlatlanság. Az ön győzelmei nélkül ma más volna Európa képe. A francia terv, a mely elragadta volna házunktól a császári koronát; fölszabadi-totta volna Magyarországot; semleges államot csinált volna Felső-Olaszországból, Svájcból és Tirolból; s a huszonkét spanyol királyságot magához ragadta volna: ön nélkül végre volna hajtván... Mindezt tudom, érzem, méltányolom.

A herceg bátran, egyenesen a császár szemébe nézett.

— Tábornokok és politikusok sorsa közös a citroméval. Kifacsarják és eldobják. Miért legyek én kivétel, felség?

Károly kalapját idegesen a szemébe huzta. Üde, fiatal arcán kemény, makacs vonás látszott.

— Wallenstein óta az osztrák ház soha sem

adja egy kézbe a kardot és az erszényt. Elvből nem bizik egyetlen győzelmes hadvezérében sem . . . Most már tudja.

A herceg mozgékony, szellemes arca elborult.

— Ha ez a Habsburgok kormányzati szabálya: meg kell előtte hajolnom, felség. Felsőged két elődje nem érezte velem.

— Az a baj, herceg, hogy én vagyok a harmadik. Micsoda hatalom és tekintély fut össze annak kezében, a ki egymásután három császár teljes bizalmát bírja! . . . S most még egy csiribiri ügy! Olvassa el a Pálffy jelentését.

A herceg végigfutotta a Hartl-féle ügy iratait.

— Nos? — kérdezte Károly türelmetlenül.

— Nincs véleményem. A terv már, a mint látom, megnyerte felséged tetszését.

— Paperlapap! Az nem akadály semminek. A két ember, a kiről szó van, nekem nagy alkalmatlanság. E percben a cárnál mesterkednek. Még beleviszik valami meggondolatlan-ságba. Pedig békében akarok élni vele . . .

— Pálffytól ügyetlenség, hogy ilyen természetű ügyekkel jön felséged színe elé. A mit Hartl ajánl, közönséges orgyilkosság. Felsőgednek abba nem szabad beleelegyedni . . . Az állam kormányzásának gondja a nélkül is irtóztató . . . Az a szomorú hivatásunk, hogy égetéssel és vérontással, szigorral és nyomoruság előidézésével fokozzuk az emberiség szenvedését . . . A dicsőség, hirnév és hatalom rabszolgái vagyunk, felség . . . Ha másra nem is, jó hírünkre — mint az asszonynak — adni kell.

Károly e becsületes, nyílt véleményre, a melyet maga sajtolt ki a hercegből, elvörösödött.

Alapjában véve jó szive volt és zsarnok hajlamai nem igen voltak.

Eugén herceg észrevette a császár zavarát. Enyhített egy keveset ítélete ridegségén.

— Mindentől eltekintve, a dolog nagy lármat csapna. Európai botránynya fujnák föl felséged ellenségei. A cár szereti Rákóczit és Bercsényit. Tervei vannak velük. Ha politikája e jövő eszközzeit ily módon elveszitené, ázsiai dühe nem ismerne határokat. Talán háborut indítana. De ha nem tenné is: telekiabálná a világot, hogy brávókkal cimborál a római császár. Felséged tartozik vele állása méltóságának, de saját nemes, emberséges érzésének is, hogy tagadja meg beleegyezését e hitvány tervtől.

A császár szó nélkül megfogta az irást és kettérepesztette . . .

IX.

Nábobok koldusbotja.

A kurucok már csak a cárban biztak. Minden követ megmozgattak, hogy fegyveres beavatkozásra bírják. Igazi csoda, hogy a tokaji borbán támadt e tervek veszedelmes ellensége. Nagy Péter nap-nap után fölhörpintett annak égi harmatából, hogy mire a két ország kiküldött férfiúi tanácskozásra összejöttek, nem tudott a lábára állani. Ágyba kellett fektetni ő felségét.

Megeshetik, hogy a ravasz cár nem akart szint vallani. Sok fából faragott politikus létére, a kinek az ivás a nélkül is kedves időöltése volt, a magyar bort játszotta ki a magyar szövetség ellen.

Nehéz dolog lesni, a hatalmas ur, a kitől a nemzet szabadulását reményli, mikor józanodik ki. Másrészt, nemzeti hiuság kérdése, hogy a tokaji aszuból kiáradó aranyos párák és ködök ne tisztuljanak el egyhamar a vudkiivó cár agyvelejéről . . .

A cárral való barátkozást egyedül Vetés ellenezte, a fejedelem párisi ügyvivője. Óvta Rákóczit, ne bizza a muszka udvarra életét és szabadságát. Maga a cár jó ember, de részegségében minden gázságra rávehetik miniszterei. Azokat pedig bármely pillanatban megvásárolhatja a bécsi követ, a ki ügyes ember s kezei — e célra — ugyancsak „föl vannak gyűrűzve!“

Pusztába kiáltó szó! A fejedelem környezete imádta a cárt. Csak benne látta a szabadulást . . .

A mig Rákóczi a cár megnyerésén fáradozott, Károlyi itthon nyélbe ütötte a szatmári békét. A fejedelem hasztalan igvekezett éles hangu tiltakozó iratával „lázaadást idézni elő“ Károlyi ellen. A kifáradt ország kapva-kapott a békén.

A tábor, a tábor
Zászlóit lehajtja
A majtényi páston;
Szegény kuruc tábor . . .
Haj, Károlyi Sándor!

Április 30-án tizezer kuruclovas élén Károlyi és tisztikara Pálffy kezébe letette a hűség esküt.

Száznegyvenkilenc dicsőséges Rákóczi-zászlót leszurtak a földbe s gazdátlanul otthagyták a mezőn. A császár dragonyosai szedték össze . . .

A vérevesztett ország tehát meghódolt. A kik megmaradtak a fejedelem hűségében, azok közül is nem egynek elcsüggedt a lelke. Mint zivatarba, szélvésznek kavargásába került madarak, a hasztalan röpködésbe szegények kifáradtak. Maga Vetés, francia ügyvivője, úgy látja, hogy vége mindennek. Sötét jóslatot mond: „Fenséged soha sem fogja látni e kedves hazát, hanem ha a bécsi udvar jóakarátának kapuján át...”

Pedig a bujdosók még reménykedtek. Visockán Bercsényi, Eszterházi, Forgách, mind a hárman feleségestől, napokig együtt mulattak a fejedelemmel és a cár minisztereivel, a kik ugyancsak biztatták a vízbenhalókat. A palota kertjében reménykedve sétálgattak az urak és a dámák a nyári alkonyatban. Fenyő-, citrom-, narancsfa és póma-gránát viritott mindenütt. Hallgatag, sovány zöld fenyők, a melyek életük legszomorubb útjára emlékeztették őket: a mikor, hazájukat odahagyva, átjöttek a Kárpátok fenyevesein. A Szon vize csöndesen folyt a kert alatt. A hold fénye, mint szép, halvány, remegő női arc a tükörben, úgy nézegette magát hullámaiban...

A fejedelem maga levert volt. A megalkuvás szelleme, mint a légvonat, már beosont a cselédei közé is. Giczey Gábor, Komáromi, bejárók s négy belső inasa kiléptek a szolgálatából. Még aznap el is indultak Magyarország felé... A szatmári béke „szépen szóló sípszava” édesgette, csalogatta hazafelé őket...

Megoldódott a kéve. Nemsokára Kandó Zsigmond, a fejedelem kancellistája vett bucsut a kapufélfától. Bercsényi mérgesen kifakadt. A fejedelem megrázta szeliden a hosszú, barna haját.

— Holt hírét hozták az anyjának... — emigyen védelmezte.

Azután Hellenbach, Keczer Sándor, Sréter János, Nedeczky Sándor váltak hűtlenekké. Alázatos bucsuirásukban még tövissel is megszurták urukat, mondván: „Ugyis felséged kezdette el a bécsi udvarhoz való recursust.“ No lám!...

Ebben az időben Lengyelországban nagy árvizek voltak. A fejedelem is csolnakon jutott be Szurova nevű maga falujába. A hegyek között a víz elsodort egy fából épült vendégfogadót, a táncoló, hejehujázó lakodalmas néppel együtt. *Malum omen!* — vélekedett a babonás Bercsényi. — Inkább német veszett volna el benne.

Nem volt már kurucság sehol. Az ország valamennyi erőssége német kézre jutott. Charrier ezrede — az utolsó — átvergődött ugyan lengyel földre és a cárnak segédhadul ajánlkózott. Nem kellett, még enni sem adtak eleget nekik. Végképp elzüllöttek.

Élete és személyes szabadsága sem volt már lengyel földön biztosságban a fejedelemnek. A lengyel király titokban egyik osztrák főhercegnő kezéért esengett. Ezen fölbátorodva, két kompánia német a viszocskai erdőben leelkedett — hogy elfogja — Rákóczira. Sőt Ribinszky lengyel generálist kétszázezer forintért és grófi címért az udvar föl akarta bérelni, hogy „végezzen“ vele.

A szabadságharc ragyogó költészete kezdett belefuladni az anyagi gondok silány prózájába. A fejedelem udvara, a vele kijött urak inséget szenvedtek. Jaroslai jószágát már elzalogosította, hogy a cár udvarában méltóképpen fölléphessen.

Raadásul a szorongatott francia király minisztere epés és szemtelen megjegyzésekkel kellemetlenkedett, a miket az ügyetlen vagy gonosz indulatu Vetés nagy szívbeli gyönyörűséggel adott tudtára az urának. Torcy Rákóczit okolta Magyarország elvesztéseért. Hogy kijött, cserben hagyta hiveit, ennek keserű gyümölcse a szatmári béke. Képességénél mindig nagyobb volt a szerencséje, „lyukas táská“ létére pénzét a hadak helyett fényezésre, kápráztató királyi udvartartás majmolására vesztegette.

A porosz király hideg hozzá, nehogy Berlinben meglátogassa. A francia király felénél is kevesebbre leszállítja az évdiját. Az orosz cár, a kinek árnyékául szegődik, a kit a Visztulán hajókázva és mulatozva követ, megunta, oldózkodik tőle. Végül is megszökik előle. Karlszbadba megy a rossz máját gyógyitgatni. Az angol és hollandi szimpatia kihülőfélben. Ők csak a maguk érdekét nézik. Békét akarnak kötni minden áron s a magyar-kérdés háborút jelentene. A fejedelem érzi, hogy „a kiszopott narancs“ sorsára jutott, „melynek héját elvetik.“

Sieniawszky, a lengyel kancellár is meginog. Sőt asszonya is, a fejedelem szépséges, benső barátnője. Sűrűn jár hozzájuk a levél Bécsből... „Ausztriások“ ők már... Nemcsak a patkányok hagyják el sietve a sülyedő biborszínü gályát, hanem a kedves kis fehér egérke is. Szerelmes asszonyok is menekülnek már a nagy szabadsághős büvköréből.

Az alatt a bujdosó kurucok, a fejedelem udvari emberei, a fényes tábornokok, szükösen éltek; nem sok idő mulva, nyomoruságosan.

A magyar nábobok, rengeteg uradalmak

tulajdonosai, mind lejjebb lépkedtek a szegénység fekete lépcsőfokán.

Bercsényi, „pro extrema consolatione“, a maga fogyatkozásával „egynéhány aranykát“ küld egy Eszterházinak.

„Antal ur“ bizony unja az idegen földön való lakást. A mi kevés pénze volt, abból kifo-gyott. Nem tudja, hogyan, miből lehessen meg-élnie. Mint ezer meg ezer szegény jobbágya, a gazdag Eszterházi is remeg, ha a kemény, der-mesztő télre gondol.

Bercsényi uram is megvallja, nehéz bajban van. Ha csak egyedül volna! De felesége fél „az evangéliom átkától.“ Árust keres ezüstmüvére. Eddig félve dugdosott utolsó erszénye is ugyan-csak vékonyodik. Elfogy a hóval. Akkor az után, „csak nyersen ha rágom ezután a sóskát.“

A mig benne tart, a kuruc nábobok zálogba teszik minden pénzt érő marhájukat. Erre céloz tréfálkodva Forgách, hogy Istennek hála, meg-épült. Meg is hizott egy kicsit, de nem csoda, mert ezüstöt eszik, aranyos tüzet és aranyos szer-számokat iszik rá. Ha annak is vége leszen, „Forgách forgácsot rág.“

A fővezérnek a francia király, az egyip-temi hét bő esztendőben gyönyörű, drága ezüst-készletet küldött ajándékba. Most, a sovány, ke-serves években arra is rákerül a sor.

— Semmit sem adott többet tálnál — mondá Bercsényi szarkasztikusan — kibül en-ném, ha volna mit. Magát eszem már a tálat...

Bercsényi nyiltan föltárja a nábobok sorát a fejedelemnek: Antalnak, Forgáchnak már semmijök sincs. Szánakozásra méltók szegények. Mégis azt mondják, el nem szakadnak koldulva is, nagyságodtól.

Vay Ádám uram rettenetes bus. Megüti a lapos guta. Két hétig sem élhet meg, annyia sincsen.

Végső reménytelenségben hányattatunk — írja egyik levelében. — Minden elhagyott, éhenhaló magyar csak rám szorul. Zálogos pénzével is segíti sirva, mikor sirva kéri Istenért, mert nem mehet ki halálra.

Később még hangosabb a panasz: ott fetrengenek a limbusban, sóhajtoznak az egekre. Mert előbb kifogytak az erszényből, mint a reménységéből...

A fejedelem követe, Vetés, Párisban küldetésben lévén, adósságból él. Már a ruháit is elzálogosítja. Sőt, negyvvenezer frank erejéig becsapja a Rákóczi által rábizott gyémántokat.

A nemes kompánia, a fejedelem legkedvesebb testőrsége, nem akar elszéledni. Sanyarognak és rongyosodnak a máskor ragyogó urfiak. Pedig a had nem élhet széllel, harmattal. Legalább „lábbelire valót“ kérnek Krucsai István utján.

A fejedelem küldi őket, mert, noha senkit maga mellől elüzni nem kíván, nem akar oka lenni senki szerencsétlenségének.

Ám a nemes urakat nem riasztja el semmiféle nélkülözés. Végső szükségökben sem tudnak elválni imádott uruktól. Készek mindenüket eladni, de egy sem távozik el ő felsége hűsége mellől.

Rákóczi nem hagyja hiveit mindhalálig; de anyagi forrásai kiapadóban. A francia segélypénz hordócskája vékonyan ereszti. El van rá szánva, hogy embereit kisegíti, udvarát — bár takarékosan — föntartja. Ám a nábobok nem szokták meg a nélkülözést, türelmetlenek.

Bercsényi is türelmetlen. Meg azután az „ebnyuzta köszvény“ is gyötri.

— Felségednek méltóztatik javallani — tör ki belőle a keserűség és méreg — ha nincs is mit enni, mégis együnk; ha nem maradhatunk is, békével lakjunk. Nagy kérdés pedig, miként lehessen élni a nincsennel... Meglehet az, elbocsátom embereimet; de előre minjárást koporsót csináltatok a feleségemnek... Ha pedig van reménysége az embernek, rövidebbek napjai...

Igy lesték, várták a hűségben maradt kurucok, „merre villámlik a szerencse?“ De bizony nem villám'ott semerről. Nehéz, sötét téli borulat fődte az eget. Nem nyári felhők, a miknek mélységében fényes villám lobog! Vigasztalan, ólmos, didergő felhők, a melyekből szakadt a hó és belepte a letünt kurucvilág minden emlékét:

Zöld erdő harmatát,
Piros csizmám nyomát
Hóval lepi be a tél,
Hóval lepi be a tél.

*

— Vén Antikrisztus, maholnap megint teljesen elfogy a pénzünk; de hát — mint Bercsényi uram mondja — a ki tavaszi sóskán hizni akar, ki kell annak, ha szalmán is, telelni...

Igy szólt Forgách Simon az öreg Csontos-hoz, a ki lengyelországi számkivetésében sem szakadt el tőle.

A strázsamester éppen felséges marhapörköltet készített. Tüztől nekipirosodott képét a gazdája felé fordította.

— Ne mutogasson gróf uram a karón ülő varjura. Még észreveszi, elszáll... Pedig kár volna a szép koromfekete madárért. Ugy megszokott már a kerítésünkön!...

Forgách Simon fölállott az asztal mellől. Olyan meleg, barátságos pillantást vetett az öregre, hogy a kevélységtől, meg az örömtől a cserzett, vén arcbőre még jobban tűzbe borult.

— Fekete madár ül a magyar nemzet kerítésén, igaz... Hadd pihenje, tollázkodja ki magát. Hosszu utról jött. Hadd károgojjon, ha az a mulatsága. Ne félj, Rákóczi majd elhajtja.

Csontos Mihály sóhajtott.

— Vajjon elhajtja-e?

Forgách élesen, fürkészközve nézett a vén katonára szeme közé.

— Még kételkedsz benne? A mindenható Istenre mondom: elhajtja... A balsors madara tavasznál tovább nem éktelenkedik a portánkon. Szellőfúva jön a hire: Danckán vásár készül. Vagy a muszka, vagy a francia uram, vagy a burkus király, vagy mind a három: megsegítik haddal a német ellen a mi édes, jó urunkat...

Csontos vigyázva meghigitotta a pörkölt levét.

— Annyi ez a reménység, mint kilenc medvének egy vadkörte. A lelkünk éhen veszhet tőle... Hanem hát, Isten neki, fakeseszt! Az a fő, hogy kegyelmes gróf uram el ne veszítse jókedve szép piros pántlikáját. Ha valamelyik ellensége meglelné, hej, de örömet a kalapjához tüzné!

Forgách megveregette a strázsamester vállát.

— Engem ne félts. Ha valaki, mint más

a bokkrétás, pántlikás vőfélypalcát, oly vigan, gondtalanul és módisan fogja a koldusbotját, hát én ugy fogom az enyémet. A szatmári szekérnyom után kullogjon más, mint a talpaégett kutya. Mink megmaradunk ugy-e, öreg szógám, a fejedelem hűségében?... Pénz belene megint, az a nagyobbik baj. Vexlire már rég nem ad a zsidó semmit. Az ezüstmarháink, aranytálaink fogytán vannak. Maholnap a feleségem násfájára, meg gyűrűire kerül a sor. Nem szabad, hogy megsejtse a világ, micsoda ügyefogyott, savanyu szegénységben élünk.

Csontos a kezefejével végigsimitotta a bajuszát.

— Ha szegényen, ha nem, de pomnásau élünk. A Herkó Péter sem evett ennél jobb pörköltet.

— Akkor csak borítsd ki hirtelen. Ebédeljünk meg ma korábban. Délutánra vendég ígérkezett.

— Vendég? Az áldóját! Egy átalag borunk van csak. Az utolsó. Megiszsza az átkozott. Forgách kezét a Csontos szájára tette.

— Csitt te! Bercsényi uram jön, Antal urral.

A strázsamester arca jobban ragyogott a lángnál, a melyről elhuzta a lábast s felséges tartalmát jól megrázta.

— Nagy Bercsényi Miklós jön? A fekete madárnak akkor lüttek...

De bizony előbb más, nem várt vendég érkezett. Mintha a felhőből csöppent volna, Bachrach kopogtatott be, alig hogy megebédelték. Jó nagy utat tehetett meg Bécestől idáig. A lengyel zsidók hosszú, fekete selyemkaftánja s

papmacska hernyós sapkája volt rajta. Balkarján a nevezetes sárga folt. Szürke félszeme, mint a parázs, úgy égett, villogott. Egy pillanat alatt körülfutott éles, fürkésző tekintete a szobákon.

— Hiába, az ur pokolban is ur. Oly kedves, finom itt minden, akár a Burgban. Élni még mindig tudunk, gróf ur.

Forgách megörült az udvari zsidónak. Csontos uram nem kevésbé. A mig az asztalt sietve leszedte, biztató pillantásokat vetett rá. Az Istentől clátkozott helyen, a hol hitelből és zálogból éltek, a zsidó fogalma egy volt a pénzhezjutás fogalmával. Rossz, veszett üzletet — a minő a bujdosók dolga — csak velük lehet nyélbe ütni.

Forgách ülésel kínálta meg Bachrachot. A félszemü bankár vigyázva széthuzta a kaftánja két szárnyát s leült. Szokása szerint, a sapkája bolyhos prémjét simogatta.

— Mikor utoljára láttam a gróf urat Bécsben, sima leányképe volt. Hej, micsoda nagy kár, hogy a szép aranyszőke bajuszát azóta megnövesztette!

Forgách mosolygott. Eszébe jutott a bécsi találkozásuk, mikor a szállásán Bachrachot bemutatatta Károlyinak. Ma is előtte volt, mily kíváncsian és hosszasan vizsgálgatta a bankár a Károlyi eszes, erélyes arcát s „született számoló“-nak nevezte a nyugtalan, éles szeméért és hajlott orráért.

Mily furcsa az élet! Akkor ő tüntetett a németes érzésével s Rákóczi munkácsi vereségének hírével kedveskedett a barátjának. Ő most számkivetésben él, mint a császári család halálos ellensége. Károlyi akkor megfenyegette a vámost — a ki a vámot bevasalta rajta — hogy

visszajön a pénzeért néhány ezer jó kuruc lo-
vassal. Megigérte, szavát tartotta. Hányszor föl-
égette és fölnyargalta Bécset! Vitézei a vadas-
kertben a császár kedves vadászó párducait
agyonlövöldözték s bőrület kacagány gyanánt a
vállukra kerítették. Sőt egyszer magát ő római
szent felségét is csufosan megszalasztották. S
ime, hogy megváltoztak az idők! Ma a Burg
őrsége tisztelegve fegyverbe lép, ha *gróf* Károlyi
Sándor hintaja befordul a kapun.

Bachrach — mint a nyitott ó-testamen-
tumban — úgy olvasott Forgách gondolatában.
Halvány, mogorva arcán fölillant a sajnálko-
zás fénye; de a hogy fölillant, el is enyészett,
nehogy az érzékeny, büszke nagy ur, észre-
vegye.

— Nem is kérdi, gróf ur, mi járatban
vagyok?

— Nem tudom mire vélni a lengyel sétát.
Mi bujdosók, mintha a holttenger partján él-
nénk. Velünk üzletet aligha csinálhat. Ugy van
ugy, Bachrach mester, a kurucok ügye szeren-
csésen eljutott a holttenger partjához. A re-
ményiségnek egyetlen fényes tollu madara sem
tud átrepülni rajta... Kifárad mind és belé-
vesz...

A bankár nem tekintett Forgáchra. A sap-
kája belsejét tanulmányozta nagy buzgósággal.
A félszeme világát abba temette.

— Bachrach élelmes. A hasznocska szagát
messziről megérzi. A holttenger sem olyan fe-
kete, a milyennek festik. Kinálkozik üzlet ott
is. Üzlet és haszon . . .

Forgách figyelni kezdett.

— Csipp-csupp üzlet lehet az s nyomoru-
ságos haszon.

A holttenger partján elhullott állatok csontja, szaruja, patája, bőre... Koldustanya ez, mester, egy kis kézizálog-üzlet virágzik, egyéb semmi. Becsapunk egy-egy ezüst tálat, ékszert, szerszámot, forgót, ha nagyon megszorulunk. Egy-két tincses, jószívü lengyel zsidócska lebonyolítja a kurucvilág minden anyagi kérdését. Ők a mi bankáraink. S Forgách Simon boldog, ha Efraim négy-öt aranykát ad a menteláncára. Mert adhatna bármit is, azt is köszönettel elfogadná, nagyon meg lévén szorulva ő kegyelme...

Bachrach még mindig a sapkája bélésének titkába igyekezett — úgy látszik, siker nélkül — behatolni. Egyik szeme fekete kötelékben, másikkal mintha a bocher-sapka lelkébe szeretne pillantani, oly állhatatosan nézte.

— Zsidó vagyok, vagyonszerzés a mester-ségem. A mint magas, vagy alacsony kamatlábat fizetnek, a szerint becslöm az embereket. Hazám ott van, a hol a pénzem jövedelmezőben forgathatom. Császárpárti vagyok, mert a császár csinálja a háborut s a háboru az én aratásom. Ám a nábobok előtt, a kik koldusbotot vettek a kezökbe Rákócziért: meghatottsággal hajtok fejet... Bercsényi, Eszterházi, Vay, Csáki: derék, finom urak; de a gróf ur egy fejjel magasabb mindenkinél. Négy esztendeig tartotta minden ok nélkül fogságban a konföderáció. S most mégis, Rákóczi után a legnagyobb vagyont áldozza föl, hogy megszégyenítse ellenségeit... Politikába nem elegyedem. Csunya mesterség, de az uraké a legrosszabb politika. Az volna a magyar nemzet érdekében, ha törvényben tiltaná el minden nagyvagyonu fiait a politizálástól. Minden szabadságharcuk azzal

végződik, hogy a leggazdagabb hazafiakat lefejezi a német vagy száműzetésbe küldi. A gróf urék dicsőséget aratnak, az osztrákok csak konfiskálnak... Pah, zsidóészszel én megfordítanám a dolgot. Egyetlen gazdag magyar urnak sem engedném meg, hogy a császárral összevessen.

Mit gondol, méltóságod, mi a hét évig tartó nagyszerű háborúnak a legérzékenyebb vesztesége? A romhányi csata, vagy a trencsényi? Dehogy. Három nagy vagyonnak — a Rákóczi, Bercsényi és Forgách vagyonnak — összeomlása. Mintha az ország három legbővebb vizü folyója származott volna el Ausztriába. S most az ő malmukat hajtja, az ő hajójukat emelgeti, az ő rétjüket öntözi. Éhenkórász tábornokok és eladósodott miniszterek fürödnek benne...

Forgách bizalmatlanul nézett rá, majd gunyolódva vállat vont.

— Ezért jött? Hogy mit és mennyit vesztettem, azt akarja fejből elmésen kiszámítani? Mintha jómagam nem tudnám! Mit akar tulajdonképpen? Mi a célja? Ki küldte, mester?

Bachrach félszeme, mint fényes, hideg acélhorog, Forgáchba kapcsolódott.

— Méltóságodat szeretném rangirozni...

— Engem? Rangirozni? Mint valami eladósodott, tékozló hadnagyocskát? Beszéljünk száraz, üzleti nyelven, udvari zsidócskám: a gyapju már el van adva.

— Micsoda gyapju?

Forgách szeméből szikraeső pattant ki, mint mikor a tüzes vasra pörölylyel keményen ráütnek.

— A gyapju el van adva, mester. Örökre,

visszavonhatatlanul. Akárki küldte, akármily ménkü nagy ur, minden utóajánlat hasztalan. A kinek eladtam a gyapjut, annak szállítom...

A bankár még egyszer kérdezte:

— Miféle gyapjut?

— A hitemet, becsületemet, hűségemet. Megvette Rákóczi örök áron... Az övé... Egyedül az övé. Rangirozza az öregapját Károly császár... Azaz Károly főherceg. Mert a mig vissza nem vonja a magvar országgyűlés a trónfosztó végzést — eb ura a fakó.

Bachrach melankólikusan mosolygott; a fejét rázta. Sapkája prémjét hevesen és türelmetlenül fölborzolta.

— Nem a császár nevében jövök, nem is az udvaréban. A gróf ur birtokán német tábornokok és miniszterek osztozkodtak. Azok inkább elteszik láb alól palotaforradalommal a császárt, hogy sem visszaadják a zsákmányukat... Okos ember létére rossz nyomon jár... Engem a leányom küldött, Ráchel... Olyan, mint a libanoni cédrus. Szemei: rózsák közé hullott nyári éjszakák... Lépése könnyű, mint az erdő sóhajtása... Olyan finom, aranyos zománc van a keleti bőrén, mint egy fölásott tifáni üvegnek...

Forgách szeme pajkosan megcsillant.

— Veszedelmesen dicséri a legféltettebb portékáját... Mit akar vele?

— Az én Ráchelem elütött a fajtámtól. Nem született számoló. Regényeket olvas. A gróf ur élete is regény... Regényhőshöz jobban illik az aranyfelhő, mint a szürke gond. Ő a poétikus oldalát nézi, én kezemben írónnal — kiszámítom, hogy a gróf urat rangirozni kitünő

üzlet... Ha én mondom, eliheti: kifizeti magát.

Forgách homloka ráncba huzódott. Hideg, fagyos lett az arca, szinte fenyegető.

— A maga Ráchelje okos leány. Neki nincsenek ily vigyázatlan tervei... Vagy valamilyik bécsi potentát küldte önt, vagy...

Bachrach fölütötte a fejét. Éles, átható volt a nézése és várakozó, szinte leselkedő.

— Vagy?...

— Vagy egy más nő... Ugy nézett föl rám eddig ez a szent leány, mint a jegenyefa tejére. Most lehajlik hozzám a sajnálkozása... Lehajlik hozzám... Leszáll, mint csillagos, harmatos este a szakadékok és mélységek fölé. Ennyire jutottam.

Szakadékok közé jutottam, feneketlen mélységbe estem. Talán nagyon is hangosan kiáltottam föl: de profundis clamavi ad te Dominum... Talán erősen kiabáltam, hogy még ő is meghallhatta... Teremtő Isten, ennyire jutottam!...

A bankár megijedt e vad fájdalom, e vergődő kevélység láttára. Valahol elhibázhatta a dolgát. Nagy urakkal bánni igen nehéz. A pénzt nyíltan, a tenyerén kínálta... Ha legalább selyemerszénybe rejtette volna!

Most mehet kudarcral, megnyult orral haza. Klára nagykoru lévén, egész vagyonkájával szabadon rendelkezett. Ő adta a leánynak a rossz tanácsot, próbálják meg Forgáchon megíteni... Ugy tudta mindig: nincs szaga a pénznek... Ime van... S nem az a pénz „olet“, a melyen — mint kőrishogár a falevélen — uzorás keze hagyta rajta a nyomát. Az a pénz az

elviselhetetlen, a mely a kedvesünk kis, könnyü kezéből csillog felénk...

Bachrach indulhatott vissza Bécsbe, a kudarcát megjelenteni. Egy kicsit a szerelmes Consbruch Klára ügynöke volt; de egy kicsit a Bellicumé is...

X.

Forgách vallomása.

A párisi tartózkodás szép álma is végét járja. A lenyugvó nap utolsó sugarának csillámlása, a hogy a bujdosó fejedelmet XIV. Lajos udvarában fogadják.

A napkirály úgy szereti, mintha testvére volna. Van is rá nagy oka! Titokban már alkudozik a bécsi udvarral. Wratizláv jóslata, a mely az érsekujvári találkozás óta sokat megcsendült Rákóczi fülében és lelkében — teljesülőben.

— Jól van herceg — így szólt a német miniszter fájdalmas jóslata — ön Franciaország ígéretében bizik. Franciaországéban, a mely kórodája a szószegés folytán szerencsétlenül járt fejedelmeknek. Ön is öregbiteni fogja a megcsalt fejedelmek számát. Reményét veszítve hal meg ama kórodában...

Most még ezt nem látta Rákóczi világosan. Most még a királynénál ebédelt, a hol férfias szépsége, nagy hire és szerencsétlenségének váraza, fölszította iránta a fényes udvar érdeklődését. Megtekinti a királyi istállókat... A királylyal vadászik, „sinkoránta kutyák“-kal. Szarvasvadászaton vesz részt fáklyavilágnál... Diszelőadásokat néz végig az udvari színházban...

Álarcos bálon mulat Berry hercegnőnél. Szerecsen királynak öltözik; nem ismer rá senki... Baleset éri — elesik vele a ló — s az egész uri rend látogatja... Landsknechtet játszik (vadonatur játék) a bajor választóval...

Hercegek, miniszterek, ragyogó szép márkinők, majd szétszedik a nyájasságukkal... Azután jön a memento: az angol királyné — a francia politika másik áldozata — meghal számkivetésben... Meghal a nélkül, hogy komolyan csak meg is kísérlenék visszaülni trónjára, a melyet miattuk veszített el.

Később csöndesebb és szürkébb napok következnek. Az ujdonság zománca kezd lepattogni a fejedelem nemes alakjáról. Jobban elvonul az udvari élettől. Mindennap misét hallgat; sokat böjtöl. Ir, olvas, egymagában vadászik, paripáiban gyönyörködik. A hallgatag királyi kertekben sétál; eteti a hattyukat; tépelődik, bánkódik, órákig elbolyong, terveiről beszélgetve egyegy bizalmasával...

Olykor bizalmasai sem látják napokig. Kolostorba vonul, szent gyakorlatokat végez. Készül nagy oltalmazójának, a napkirálynak halála hírére...

Mert XIV. Lajos Szent Lajos napján ágyának dől. Viperával főtt levest adnak be neki vértisztítónak. Kihányja. Az ország valamennyi híres orvosa kipróbálja rajta minden tudományát. Hasztalan. Feketedik a teste és föl puffad... A hogy meghal, kiteritik a maga ágyában. A fején hálósüveg, a kezében feszület...

A három lepedőbe, a melybe bebalzsamozott testét bevarrták s a hármaskoporsóba, a melybe beszögezték, a bujdosó kurucok reményességét is eltemették vele.

Következett a törökországi kirándulás. Gallipoliban várt már Rákóczira a szultán veres hintója. (Mikes szerint: veres posztóval bevont *kocsi*.) Hat helyett négy fehér ló volt elébe fogva. Ugyancsak Mikes szerint: az ügetést már elfelejtették, annyira megöregedtek... Hoszszu, ősz szakállu kocsis pipázik kedélyesen a bakon. Füstöli öreg lovait, „nehogy megnáthásodjanak...”

Drinápolyban már melegebb, s fejedelmi méltóságához illőbb fogadtatásban van része. Az udvari kapitány kétszáz tiszttel jön elébe, hogy üdvözölje a fényes orcájú padisah nevében. Rákóczi a császár paripáján, nagy pompával megy a városon végig a szállására. A nagyvezir fogadja. Felesége — a szultán leánya — egynéhány selyemkeszkenőt küld neki ajándékba...

A puha selyemkeszkenők s a basák „bülbülszavu“, udvarias viselkedése ellenére, sokáig megrekednek a bujdosók Drinápolyban. Vadásznak a szép sik mezőkön, de már unják. Nem vadászni jöttek, (jobb vadászat esett a fonteneblau erdőkben), hanem hogy bujdosásuknak végét szakaszszak; de — jajdul föl Mikes — „a reménység igen-igen kezd fagyni bennünk.“

Szives, jó szót ad a török, ám dolguk egy lépést sem halad. Holnap... holnap... holnap... Halogatják a döntést napról-napra. Szalatt szándékukról, a jövőről „hat szót sem lehet belőlük kiráncigálni.“

Két hónap eltelik kinos várakozásban. Végre a császár fogadja a fejedelmet. S jól fogadja. Virágos, nyusztos, selyemkaftánt adat a hátára. Paripát ajándékoz neki, szerszámostól, hozzá drágaköves buzogányt és kardot — az erdélyi fejedelemség e jelvényeit. Harminc „ki-

rály“ kíséri vissza lóháton a szállására. Még a helyet is megfujják török uraimék, a hová Rákóczi leül...

Nagy becsülete vagyon a bujdosóknak. Tele van a török „zsebe, keble, csalmája ígérettel“; pénzt is ad bőven. A francia követ azonban egy követ fú a bécsi követtel s a szultánt — a némettel — békekötésre ösztökéli. Az átutazó orléansi herceg pedig választ sem ad a fejedelem levelére...

... Huszonnégy esztendő béke a császárral. A török tehát csak íjesztgette Bécset Rákószival. Zsebébe tette, mint a pisztolyt, hogy kedvező föltételeket csikarjon ki általa... Célját elérte, a pisztoly most már szépen a zsebében maradhat.

Bujukdereben mezőn háltatják a bujdosókat. Viszik őket beljebb a birodalomba. Régi, rongyos épületek szomszédságába telepítik be, a melyek tele vannak skorpióval... De mi a skorpió csipése, a bujdosók szivét mardosó fájdalomhoz képest? A francia követ, Bonac márki, a közelükben jár feleségestől, de a finom, figyelmes udvariasság embere még nem volt látogatóban a fejedelemnél. Azt akarja talán, hogy a megcsalt, kifosztott, mindenkitől cserbenhagyott felség menjen először hozzá?...

Jenikőben szép, kényelmes szállást kap a fejedelem. Éppen a tengerparton ütik föl — szép sorjában — a bujdosók sátrát. Végig látnak a gyönyörű kanálison. Hallják a hullámok zugását. „Nagy, rettentő sajkák“ előttük mennek el a Fekete-tengeren. Lábainál a végtelen tenger; feje fölött a végtelen égbolt; szivében véghetetlen kétségbeesés: így éli itt Rákóczi napjait. Mind beljebb szállittatja nemes vendégét a tö-

rök, nehogy a német békéjét valahogy megzavarja... Nem vendége, foglya már a szultánnak.

Börtöne, sirboltja: Rodostó.

*

A gálya fedélzetén történt, a mely a fejedelmet és kíséretét Rodostóba vitte. Ellenkező szél veszteglésre kényszerítette hajójukat. Hiába dolgozott kétszáz evezős, csüggedten gubbasztottak — bevont szárnyu, fáradt sirályok módjára — a vitorlák.

A napfénytől beragyogott tengeren hullám hullámra kél. Az örökös mozgás e hatalmas látványa kedvét szegi azoknak, a kik hazájuktól távol, immár az örökös mozdulatlanság kinjára vannak kárhóztatva.

A fényes orcáju padisah még mindig kegyelmes. Főtisztet és száz katonát rendel ki a gályára diszörségül. Ám a fejedelem nem a katonákkal törődött; a szegény keresztény rabszolgák sorsa foglalkoztatja, a kik — kiki a maga padjához láncolva — a megszakadásig eveznek. Láncaik csörgése föl-föl sir a fejedelemhez. Nemzete rabságát juttatja eszébe. A fátumot, a mely nem engedte meg, hogy harcaival megszabadítsa. Annyi vérontás, égetés, országdulás, oly sok nemes erőfeszítés, mind füstbe ment.

— Szomoru muzsikaszó a láncsörgés — mondá a fejedelem Forgáchhoz, magához intve és maga mellé ültetve őt.

A véletlen a legjobb szinpadi rendező. A bujdosók közül senki sem volt közelükben e pillanatban. Nem volt fül, a mely beszélgetésüket hallotta volna. Később meg, mikor látták, hogy a két férfit, mint valami mély kutba, ugy bele-

esett a komoly és hosszú diskurzusba, tisztességtudásból huzódtak el tőlük.

Forgách a nyugtalan tengert nézte. A hullámok lökését fönt is megéreztek a földéleben. Fehér, csillogó sirályfelhő röpködött, vijjongott körülöttük. Napfénytől és tavaszi széltől elbódulva, mintha a tenger is több frisseséget, sőt és csipős illatot lehelt volna ki magából, mint más-kor szokta.

A spanyol terv titkát Forgách nem akarta magával sirba vinni. Dolmánya beléséből a Vocabella által hozzájuttatott irást régóta kifejtette. Kedvező alkalomra várt, hogy tartalmát elmondja Rákóczinak.

A közlés perce megjött. Az apró betűs irást régen lemásolta rendes, olvasható betűvel. Most oda kínálta, hódoló meghajlással a fejedelemnek.

Rákóczi átvette és belépillantott.

— Emlékirat, Forgách uram?

— Olvassa el felséged figyelmesen. Titkos osztrák államirat hiteles másolata. Vocabella páter juttatta hozzám a koroncói csata után. A mi célja volt, elérte vele. Végleg nekivadított e pokoli iráskával a császárnak...

A fejedelem rettenetes, égbekiáltó dolgokat tudott meg a II-ik Ferdinánd császár idejében kelt iratból, a mely egy 1626-ban tartott titkos tanács jegyzőkönyvének pontos másolata volt.

A pápai nunciuson, a madridi és flórenci családi megbizotton, Ditrichstein bibornokon és Wallenstein főhadvezéren kívül, Eggenberg herceg és Harrach gróf titkos tanácsosok voltak jelen a nevezetes ülésen. A spanyol tervet terjesztették elő, azt vitatták meg s annak keresztül-

vitelét határozták el. Az okmányt a császár és a jelen volt urak valamennyien aláírták.

A spanyol követ, ura nevében följánlotta, hogy negyven éven keresztül negyvenezer emberből álló spanyol sereget és azonkívül vad kozákhordákat ad a császár kezére a magyarok lefülelésére.

A leigázás terve ez: idegen kormányzókat kell ültetni a barbár magyarok nyakára. Azok az erőszak ezer nemével nyomják, gyötörjék őket. Fontos dolog, hogy az ellen sehol orvoslást ne találjanak. Semmi sem keseríti el a népeket ennél jobban. Ha Bécsbe panaszra mennek, sajnálkozzék ő felsége: a dolog tudtán kívül történt. A bestiák nem látnak az orrukon tul, készpénznek veszik a sajnálkozást. Gyűlöletük a császár helyett kizárólag a kormányzók ellen fordul.

Örületbe kell hajtani a népet mindenféle elmés cselszövénynyel. Szörnyü büntetés sujtsa azután az ellenszegülőket.

A büszke, szabadságszerető, igához nem szokott magyar nemzetet ily rendszeres eljárás, a szigoru kormányzók ellen zendülésre birja. Ez esetben meglesz a kívánt alkalom, hogy minden törvényes forma mellőzésével léphessenek föl a lázadókkal szemben. Végül a ketségbeesés szélére sodort magyarok szomszédaik és hitsorsosaik segítségéhez folyamodnak. Akkor azután a nemzet főbjeit, a legjobbakat és leggazdagabbakat, a kik utjában állanak a császár korlátlan egyeduralmának, mind el kell tenni láb alól.

Utasítandók a tábornokok: vásárok, csődületek alkalmával, a legkisebb zavargásra vérfürdőt rendezzenek. Egyik vérfürdőt a másik után, míg a leghatalmasabb és legmerészebb férfiak, a

nemzeti fölkelés valamennyi reménybeli vezetői le nem gyilkoltatnak vagy el nem üzetnek. Ha a polgárháboruk egész sora sivataggá teszi az országot, nem baj. Legalább szelidebb és engedékenyebb idegen fajokkal népesíthetik be . . .

Rákóczi vére megdermedt, mire az irást végigolvasta.

— Ez a magyar nemzet kiirtásának terve. Egy császár elfogadta s végrehajtását minden utódja megkísérlette. A Zrinyi-Nádasdy összeküvés is ezen recipe szerint készült. Engem is így juttattak volna a gyászos szinpadra, ha bécs-ujhelyi börtönömből barátaim meg nem szöktetnek . . .

Forgách sötéten hallgatott; szemét egy pillanatra sem vette le a fejedelem nemes arcáról. Végre megszólalt:

— Ha a páterkák ez irást a sátoromba nem csempészik, most aligha hajóznánk Rodostó felé. Felsőged Erdély fejedelme volna, én talán az ország nádora. Mert mikor átjöttem a kurucokhoz, csakugyan titkos megbízatásom volt Józseftől. Most már elmondhatom, mert halott: azt üzente felsőgednek, ültessük őt atyja helyett Magyarország királyi székébe. Ő nem vétett ellenünk s szorosán az ország törvényei szerint fog uralkodni . . .

Rákóczi fölkiáltott meglepetésében, sőt a kezeit is összecsapta.

— Mikor hire járt e titkos megbízatásnak, megkérdeztem tábornagy uramtól, kereken tagadta.

Forgách kibámult a tengerre. Sirályok fehér hófelhő módjára kavarogtak a határtalan vizen. Akárcsak a gondolatai.

— Eltagadtam, mert ez az irás akkor már a kezem közt volt . . .

A fejedelem eltűnődött. Levette a füvegét, szép, fényes barna haját gondolkozva hátra-símitotta.

— Ha idejében átadja József üzenetét, talán más ösvényre lép a magyar história . . . Én csak az ország törvényeiért fogtam fegyvert. Szívesen lettem volna egy alkotmánytisztelő Habsburg alattvalója . . .

Forgách homloka mély ráncba huzódott. Férfias arcának minden vonala megkövült. Mintha egy kiásott szobornak enyhén fénylő szép, klasszikus márványfeje ülne a vállán, — oly fenséges volt s olyan mozdulatlan. Hanem a szép márványarc hamar megelevenedett.

— Ha a spanyol tervet meg nem kapom, Józsefnek tett meggondolatlan ígéretemet talán akkor sem tartom meg. Gondolja meg, felséges uram, gyermekségem óta köztük éltem, a bécsi udvarban nőttem föl . . . Sokat hallottam olyat, a mit más nem hall. Gyermeknek tartottak s egészen a magukénak: tartózkodás nélkül tárták hát föl előttem legtitkosabb gondolatukat. Mint a trónörökös játszótársához, tábornokok és miniszterek hozzámdörgölöztek.

Száz felől kitapasztaltam, tudom, érzem, vallom: az ausztriai udvar természet szerint való ellensége a magyar nemzetnek. Az is marad, a mig Isten a természet folyását meg nem változtatja.

Fegyverrel kíván legyőzni, hogy minden törekvésünket semmivé tegye . . . Ha kényszerítve időnkint békét kötünk, mindig talál módot, hogy megszegje, mihelyt elég erősnek érzi magát, hogy ránk újabb csapást mérjen . . .

Soha, míg áll a világ, nem élhetünk nemzeti szabadságunkban a bécsi udvar alatt. Sőt, ha megalázkodva, jobbágyságra adnánk fejünket s fölvennők a cseh plundrát, még akkor is kitölné boszuját rajtunk s nemzetünket egy szálíg kiirtaná...

Hic aut vincendum, aut moriendum, fel séges uram. Vagy a német legyőz fegyverrel és megemészt, vagy mi kényszerítjük őt kardunkkal, hogy tegyen le mindörökre országunkról...

A fejedelem csodálkozva hallgatta Forgách Simon vallomását. Az ónodi országgyűlés szelleme árad szavaiból. Valóban, a modennai követ látott be legjobban a lelkébe s a kártyájába. Perzselő, forró lávaként kering vérében az izzó, szenvedélyes fajszeretet. Se az udvar kegye, se a jezsuiták mesterkedése, se tizenhét éves német katonai szolgálata az erős, szilaj magyar érzést belőle ki nem ölték.

Önkénytelenül megragadta kezét s elégtételt szolgáltatott négy esztendei igazságtalan rabságáért.

— Azt hittük, Ónodon nem birjuk kimondatni a trónfosztást, ha kegyelmedet, kedves atyámfia előbb hűvösre nem teszszük... S ime, kivilágosodik: még Bercsényi uram sem kívánja inkább kegyelmednél, vajha Isten a kalapos és pendelyes nemzetség életét a markunkba szakasztaná... Ámen...

— Ámen! Ámen! — mondta rá Bercsényi hozzájuk lépve, mert a hosszú, bizalmas beszélgetés megszurta az orrát a fejedelem barátságára féltékeny főhadvezérnek.

Alkonyodott. Gályák vitorláján, fellegek szélén, hullámok zöld taróján piros fény lángolt. Az evezőlapátok is pirosak voltak s mintha

csupa rózsaszín gyöngyszem pergett volna le róluk, a hogy a vizet kétfelé hasították. A szegény gályarabok durva inge is mintha tirusi biborban fürdött volna. A rózsaszín fényben, életüket is megunva, keservesen csörgették lánccukat...

Ám mindez a kis vigasztaló pirosság, — a melynek félóra múlva vége lesz, — micsoda a tenger szürke, sötét, fenyegető alapszínéhez képest? Köd, pára, homály, árnyék leselkedik a végtelen vizeken mindenfelé. Végre nehéz, halotti lepel gyanánt borul égre, tengerre, távoli partokra, az egész világra az éjszaka.

A bujdosók fekete gályája tovább uszik az éjszakában. Halkan, kísértetiesen, tengerbe dobott óriási koporsó módjára. Egyetlen jelzőlámpa ég rajta. A kis-ázsiai parton feleletül kigyul egy-egy láng.

Mintha a kijelölt temető kapujából, a érkező koporsó clé halotti fáklyák tüze sziporkáznék gyászos üdvözlétül.

XI.

Régi jó ismerősök.

A tengerparton selyem napernyők és divatos női kalapok virítanak. Pompásan fölszerelt, festett vitorlájú velencei gályán az angol követséghez tartozó urak és hölgyek érkeztek Konstantinápolyból, a mely Rodostótól egy napi járóföld tengeren.

Az angol követ nyulánk, magas, javakora-beli férfi. Fiatal, bájos felesége egy percre sem hagyja el, keztyüs kis kezével szerelmesen a karjába kapaszkodik.

Pedig mylady — mikor még Stephney Lucienek hívták — nem ezt a sorsot jósolta magának élete egyik, könyek között mosolygó pillanatában.

A mint előre látta — s oly szép és ifju leánynak, mint ő, nem volt boszorkányság ezt előre látni — előkelő londoni házakban végigtáncolt néhány vig farsangot, s táncával — ha nem is volt Salome — örülésbe ejtett egy fél-tucat vörösbarokóju angol Heródest. A nápolyi ut azonban, a melvet ahhoz a föltételhez kötött (Consbruch Klára fehér vállán zokogva), hogy Itália kék ege alá és rossz fogadóiba menekül, ha a kelleténél jobban unja magát, elmaradt; azon egyszerű okból, mert tánc, színház, vacsorák, evezés, krikett és uj meg uj bársonykalapok próbálgatása között felségesen telt az ideje és nem unta magát. A veresbarokóju, kifogástalan eleganciával öltözködő fiatal gentleman azonban, — a kinek érkezése elé, ugyancsak a Klárral való érzékeny kibékülés pillanatában, oly fájdalmas lemondás érzésével tekintett, — pontos időben megjött és megkérte kezét. Magával is vitte nemsokára, mint szive és háza királynéját, ősei ódon kastélyába. Ám a fiatal asszonyka, a kinek egész valója csupa nyugtalan, fényes láng, egy csöppet sem „didergett“ a vastagfalú, komor épületben s lelke nem „fagyott meg“, — de nem ám! — az előkelő, tartózkodó angol élet hideg levegőjében... holott *akkor* ily bus sorsról ábrándozott. Sőt, nővérei hiteles tanúsága szerint, soha még szerelmes természetű, bolondos kis vadgalamb nem értett úgy mint ő — a kastély hatholdas parkjában — a turbékoláshoz.

Buccelini nem kis megnyugvással látta a

dolgok ily fordulatát. Élete második nagy szenvedélyét, — az első, Lipót császár, régen elhamvadván, — Anniera, később Edithre ruházta át. Majd mikor e fiatal hölgyek, ebben a sorrendben, Lucie példáját követték s ők is veresbarkóju, jól öltözködő gentlemanok szivére és kastélyára kebelezték be boldogság iránt való követelésüket: Buccelini ideje letelt a három, aranyhaju Stephney-leány szolgálatában. Angliának bucsut mondva, visszatért Bécsbe, virágot és játékszert küldözve a kis aranyhaju babyknek, a kik (valamennyien anyjukhoz hasonlítva) a világ legfényűzőbb és legkényelmesebb jégvermeiben, — az angol kastélyokban, — születésök által Stephney György gögös, nagyapai örömét évről-évre gyarapították...

Nini, nem Williams az ott? A követségi futárok ezüstszinóros, baracklekvár színű ruhájában pompázik most is. Magasszáru lakkcsizmája, a melyben valamikor Lucie magát kacéran nézegette, vakítóan tündöklik.

Hol vannak a régi jó idők, a mikor börtáskájába Edith rakta be a követségi jelentéseket és ragyogó szemével apját ügyelve, a pofaszakállát gyöngéden megrángatta!

Stephney György, igaz, egész Albion sérelmét látta egy követségi futár barkójának ily tiszteletlen megcibálásában, Williamsnak azonban még ma is szétszalad minden arcvonása a gyönyörüségtől, ha a szenvedett édes sérelemre gondol...

Urnője háta mögött lépkedve, karján a mylady selyemköpönyegével, még egy más emlék is megelevenedik Williams becsületes brit lelkében.

Stephney levelét viszi Forgáchnak s a

krasznahorkai vár kertjében — baracklekvár színü, ezüstszinóros ruhájában — oly ragyogó jelenség gyanánt lép elő a szétnyílt bokrok közül, mint Vénusz a tenger habjaiból.

Forgáchot a forrásnál találja. Hanyatt fekszik s a kopaszodó fák között a kék eget nézi.

A hulló leveleken őz közeledik vigyázva. Szép kis feje van, fényes, nagy szeme, kedves és félénk mozdulata, — akárcsak Consbruch Klárának.

Ugyanez alkalommal, a melyet Forgách kétszeri baráti kézzsoritása tett Williams szemében emlékezetessé, Stephney levele mellett még egy fiatal, kedves és „nagyon komoly“ urhölgy üzenetét adta át, a ki a fogoly főurra sokat gondol és kiszabadításán fáradozik.

Williams emlékeit csak közvetlenebbé teszi az a körülmény, hogy a szóban lévő kedves, fiatal és „nagyon komoly“ leány előtte lépked a mylady oldalán, szép, barna, fényes, puha haját időnkint elsimitva a homlokáról...

A társaság Rodostó közelében jár. Mintha a városka kertben feküdnék, oly üde és kedves a környéke. Szőlőhegyek körítik, gyümölcsös-kertek, sötét ciprusfák és bolyhos, ezüstös olajfák. Piros gránátalma villog ki a lombok közül. Mylady elkiáltja magát örömeiben és elragadtatásában.

— Nézd, Klárika, mily szép helyen laknak!

Consbruch Klára nagyon meg van hatva, Sokáig nem felel; a várost, a vidéket, a kertet, a tengert, az egésznek képét nézi, mintha lelkébe akarná vésni mindörökre.

A tenger közepéből kövévált sziget emelkedik ki, a Marmora-sziget. Tündöklő, hófehér

márványfalai messzire világitanak. Távolabb, az ázsiai félsziget látszik; magas sziklabércek kék vonala; a brusszai Olympus.

A levegő tiszta, átlátszó. Nyugodt, derült, álmódzó a napsütött tenger. Vitorlák és sirályok fehér szárnya lebben meg rajta.

Klára nézi, nézi mindezt a gyönyörűséget. Nézi a szemével, nézi a szívével, nézi a fájdalommal, titkolt — de hasztalan titkolt — első, utolsó, örök szerelmével...

Mylady elereszti férje karját s minden részvéte és figyelme barátnője felé fordul.

— Most jobb gardedámod leszek, Klárám, mint mikor sötétszínű ruháim a fogason unatkoztak; színes szalagok viritottak a hajamban; s a buzakalászt, az érett kor jelvényét, Forgách kedveért a kalapomról titokban lefejtettem.

Klára szép kis komoly arcán megcsillant a verőfény.

— S a mikor, mint a vőfély-pálcán, oly sok szalag röpködött rajtad...

Mylady megszorította a barátnője karját s a hangját meghalkította.

— Egon semmit sem tud az esetemről. El ne árulj, kis lelkem. A legokosabb férj is felségsértésnek veszi, ha lánykorunk álmai nem mindig az ő legmagasabb személyére vonatkoztak...

Mylord tenyerével elárnyalta hideg, büszke szemét s a távolba tekintett.

— Egy lovas.

Valóban, lovas léptetett alá a lejtőn. A magyarok utcája felől jött s a tengerpartra igyekezett. Ugy látszik, megpillantotta a velencei gályát s a virágos mezőn lépkedő uri társaságot. Hirtelen elhatározással megfordította lova fejét s egyenesen feléjük tartott.

Még messze járt tőlük, alakját, arcát ki sem vehették, mikor Lucie érezte, hogy Klárika összerázkódik s hirtelen megáll. Rá nézett: ugyan mi lelte?

A finom, törékeny kis babaalak mintha meghajolnék viharos érzések sulyától. Arcocskáján előbb lángoló pipacsok nyíltak, azután fehér vizililiomok sápadoztak. Szürke, fényes szemét oly tágra nyitotta, mintha a lélek e résen, a lassan léptető délceg lovast mindenestől be akarná engedni a szive közepébe...

Mint egyszer, régen, a bécsi ballet előadásán, a mikor az elővágtató hat hattyulovag egyikében Forgáchra ismert: szive épp oly hevesen vert a magányos lovas láttára. Lélekzete elakadt, szeme tele lett könnyel, a szájacskája nevetett is, sirt is egyszerre. Mintha a napsütött tenger, a mely a festett vitorláju velencei gályát emelgeti, őt is tova ragadná s ő lehunyt szemmel, boldogságtól szédülő fejjel rábizná magát a hullámokra, csak vigyék... vigyék...

Lucienak csak rá kellett nézni barátnőjére, hogy a közeledő lovasban Forgáchra ismerjen.

A lovas is, mintha megismerné őket. Megereszti a kantárszárát s vágatva ér hozzájuk.

Williams, a királynő hivatalnokának méltóságáról és a hölgyek iránt tartozó tiszteletről megfélelkezve, vad indiánus módjára elrikoltja magát s a magassáru, sarkantyus lakkesizmák dacára, örömeiben haditáncot jár.

Forgách — egy kicsit bicegve — leugrik lováról s kitárt karokkal siet a társaság felé.

Az egész társaság felé, de lelke csak a Consbruch Klára kedves, törékeny babaalakját öleli át...

Lucie, megemlékezve szigorú gardedámi

kötelességéről, a mely oly szép, fiatal, özvegy emberrel szemben, a minő Forgách, kétszeres vigyázatra kell, hogy intse: előlép és bemutatja egymásnak a férfiakat. Sőt egy lépéssel tovább megy a gardedámi kötelesség rögzös útján, s mielőtt végzetes sétára engedné őket (még idejében, nehogy késő legyen), Klára füléhez hajlik és inti, óvja a legutolsó pillanatban:

— A gróf már nem a régi, fényes szerencse többé. Jóságait elvették és számkivetésben él...

Ám a hogy Klárikát ismerjük, ez a figyelmeztetés fölösleges volt.

Megindultak a kurucok szállásai felé. Legelől Klári Forgáchcsal. Utánuk jó messzire Lucie támaszkodik a férje karjára és hozzá simul szerelmesen. A missz, a követség szolgaszemélyzete követik őket. A menetet Williams zárja be, Forgách lovát vezeti kantárszáron. Homlokát vörösre dörzsöli megelégedésében s minden igaz ok nélkül halkán, magában vihog.

A Márvány-sziget fehér falai messzire világítanak. A tenger nyugodt, csöndes, mintha mélyen alvó leány volna . . .

A sima, végtelen tenger látása sóvárgó vágyódást keltett Forgáchban, de a leányban is, egy, szívüknek drágább, szentebb tájék után.

S mintha átérezné, mi ment végbe a Klárika lelkében, mikor a német haddal a nagy magyar síkságon áthaladt, reménytelen számkivetéséről megfélemedkezve, kecsegtető képet rajzolt jövőjükről.

— Elmegyünk nászutra a halott országba. Átkelünk a Tiszán; együtt megyünk naphoszat a napsütött síkságon. Messziről ezüst tavak reszketnek, fényes vizesések morajlanak, tündérpaloták épülnek a délibáb jóvoltából . . .

Ha ránk esteledik, holdfény önti el a rónát. Hol a csillagokat nézzük, hol az egymás szemét. Pásztortüzek égnek, ménések legelnek; furulyaszót hallunk. Klárka vállamra hajtja a fejcskékét, úgy várjuk a napfelkeltét. Meglássá lelkem lelke, a szürke, egykedvű síkság oly szép lesz, oly boldog, oly lángoló az első napsugártól, mint a menyasszony, a kit először megcsókolnak.

— Óh, mily gyönyörű álom! — suttogta Klára, szívéhez szorítva a Forgách kezét — de hátha csak álom marad? . . .

Rodostó felől dobolás hallatszott.

— Ebédhez ül a fejedelem — magyarázta Forgách Lucienek s az urának, a kik a boldog alvajárókat utólérték.

Az európai politika rejtelmreiben járatos angol követ egykedvű, zárkózott arcán mély megilletődés látszott. Mondani akart valamit, szomorú gondolatok jártak — szélhajtott felhők módjára — a fejében; de aranyhajú feleségére pillantott és a gondolatát elhallgatta . . .

A nyugodt, csillogó tenger sem árult el semmit a bujdosók gyászos végzetéből.

Még sok idő telik el addig, a mikor az utolsó bujdosó „egyedül hallgatja a tenger mormolását . . .“

A fejedelem szállásán még vigan dobolnak . . . dobolnak . . .

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi

HERCZEG FERENC

MUNKÁI:

Böske, Erzsí, Erzsébet. El-			
beszélések	3 kor.	50 fill.	
Diszkötésben	5	" 50	"
A honszerző. Regény.	4	" —	"
Diszkötésben	6	" —	"
Elbeszélések.	3	" 20	"
Diszkötésben	5	" 20	"
Bizánc. Színmű 3 felv.	2	" 50	"
Diszkötésben	4	" 50	"
Kéz kezet mos. Vigjáték 3 felv.	2	" 50	"
Diszkötésben	4	" 50	"
Andor és András. Regény. Márk			
L. rajzaival. Ára füzve	3	" 20	"
Diszkötésben	5	" 20	"
Ocskay brigadéros. Tört. színmű			
négy felvonásban. Ára	2	" 50	"
Diszkötésben	4	" 50	"
Arianna. Elbeszélések. Ára . .	3	" —	"
Diszkötésben	5	" —	"
Gyurka és Sándor. A Gyur-			
kovics-fiúk II. része. Füzve . .	3	" —	"
Diszkötésben	5	" —	"
Az első vihar. Színmű 4 felv.			
Füzve	2	" 50	"
Diszkötésben	4	" 50	"
Egy leány története. Regény.	3	" 60	"
Diszkötésben	5	" 60	"
Honthy háza. Színmű 3 felv.	2	" 50	"
Diszkötésben	4	" 50	"

Idegének között. Füzve . . .	2 kor.	80 fill.
Diszkötésben . . .	4	" 80 "
Pogányok. Regény. Füzve . . .	5	" — "
Diszkötésben . . .	7	" — "
Szabolcs házassága. Regény, negyedik ezer. Füzve . . .	3	" 20 "
Diszkötésben . . .	5	" 20 "
Az első fecske és egyéb el- beszélések. II. kiad. Füzve	3	" — "
Diszkötésben . . .	5	" — "
Napnyugati mesék. Négy el- beszélés. Füzve	4	" — "
Diszkötésben . . .	6	" — "
A Gyurkovics-lányok. Tizen- kettedik ezer. Füzve	3	" — "
Diszkötésben . . .	5	" — "
A Gyurkovics-fiúk. Tizenegye- dik ezer. Füzve	4	" — "
Diszkötésben . . .	6	" — "
Mutamur. 26 elbeszélés. 3-ik kiadás. Füzve	4	" — "
Diszkötésben . . .	6	" — "
Fenn és lenn. Regény. 3-ik kiadás. Füzve	4	" — "
Diszkötésben . . .	6	" — "
A három testőr. Bohózat 3 felvonásban. Füzve	2	" 50 "
Diszkötésben . . .	4	" 50 "
A doloval nábob leánya. Színmű 5 felvonásban. Füzve	2	" 50 "
Diszkötésben . . .	4	" 50 "
Simon Zsuzsa. Regény, 3-ik kiadás. Füzve	3	" 60 "
Diszkötésben . . .	5	" 60 "
Balatoni rege. Színmű 3 fel- vonásban. Füzve	2	" 50 "
Diszkötésben . . .	4	" 50 "
Lélekrablás. Regény. Füzve . . .	3	" 50 "
Kötve . . .	5	" 50 "

UJIDŐK

Szépirodalmi képes netlap

== Szerkeszti ==

Herczeg Ferenc

Negyedévre 4 korona

Szerkesztőség és ki-
adóhivatal: Budapest,
Andrássy-ut 10. szám.

